

*Elämänkulun kerronta avaa näkymän siihen,
miten yhteiskunnalliset muutokset tai
muuttumattomuus tulevat koetuiksi ja eletyiksi.*

- >> Välivuotta viettävien nuorten toimijuus viivästyneessä koulutussiirtymässä
  - >> Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnyksellä
  - >> Ystävyydet syrjäseudulla kasvaneiden nuorten elämässä
  - >> Nuorten elämänkulun haasteita ja vastoinkäymisiä

Toimitus

Päätoimittajat: VTT, dosentti **Päivi Berg**
(Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu) ja
VTT, KM, dosentti **Mira Kalalahti** (Turun yliopisto) ja
toimitussihteeri **Tanja Konttinen** (Nuorisotutkimusseura)

Toimituskunta

Leena Haanpää, KTT, dosentti, Turun yliopisto
Elina Ikävalko, FT, Helsingin yliopisto
Tarja Juvonen, VTT, Helsingin yliopisto
Riikka Korkiamäki, YTT, Tampereen yliopisto
Maija Lanas, KT, Oulun Yliopisto
Sirpa Lappalainen, FT, dosentti, Itä-Suomen yliopisto
Heta Marttinen, FT, Jyväskylän yliopisto
Marko Merikukka, FT, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö
Minna Nikunen, YTT, dosentti, Jyväskylän yliopisto
Eriikka Oinonen, YTT, dosentti, Tampereen yliopisto
Anni Rannikko, YTT, Itä-Suomen yliopisto
Mette Ranta, FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto
Kari Saari, YTT, dosentti, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Elina Westinen, FT, Jyväskylän yliopisto

Elämäkulullinen nuorisotutkimus -teemalehden ovat toimittaneet
KT Anna-Maija Niemi, KT Reetta Mietola ja KM Jenni Helakorpi.

40. vuosikerta, 3/2022

ISSN 0780-0886 (painettu)
ISSN 2814-9467 (verkkojulkaisu)

Nuorisotutkimus-lehteä julkaisee
Nuorisotutkimusseura ry. Lehti ilmestyy
neljästi vuodessa. Hinnat: kestotilaus 30 €,
vuositilaus 32 € ja irtonumero 8 €. Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän
julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Toimitus

Nuorisotutkimusseura ry.
Kumpulantie 3A, 00520 Helsinki
GSM 044 416 5311
s-posti: tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi/
nuorisotutkimus-lehti

Tilaukset

[http://www.nuorisotutkimusseura.fi/
julkaisut/tilaa-lehti](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/tilaa-lehti)

Taitto: Tanja Konttinen
Kansidesign: Jussi Konttinen
Hansaprint, Turku 2022

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Ohjeita kirjoittajalle

Nuorisotutkimus-lehdessä julkaistaan vertaisarvioituja artikkeleita, katsauksia, haastatteluja, ajankohtaisia puheenvuoroja nuoriso- ja yhteiskuntapolitiikasta sekä kirja-arvioita ja lehtiöitä. Lehti julkaisee artikkeleita, jotka käsittelevät lapsiin tai nuoriin, lapsuuteen tai nuoruuteen, nuorisokulttuureihin, nuorisopolitiikkaan, nuorten elinoloihin tai palveluihin kohdentuvia käytänteitä, käsitteitä, instituutioita, puhetapoja ja politiikkaa. Artikkelit voivat olla empiirisiä, teoreettisia tai metodologisia. Nuorisotutkimuksen on hyvä olla yksi tarjottavien tekstien läpileikkaava teema, mutta lehteen voi tarjota artikkeleita eri tieteenaloilta. Lehti painottaa artikkeleita, joissa nuori tai nuoruus ei ole vain ilmiön, esimerkiksi oppimisen, tapahtumapaikka.

Artikkelien maksimipituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen. Käsikirjoitukset lähetetään toimitukseen (tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi) sähköpostin liitetiedostona. Artikkelit lähetetään ennen julkaisupäätöstä referee-lausuntokierrokselle niiden tieteellisen tason takaamiseksi. Toimituksen ja referee-lukijoiden arvioinnin jälkeen artikkeli palautetaan kirjoittajalle mahdollisia korjauksia varten. Kirjoittajan edellytetään olevan valmis työstämään tekstiään. Artikkelin mukana toimitetaan lyhyt (alle 2 000 merkkiä) suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sisällöstä. Tiivistelmän tulee sisältää Yleisen suomalaisen asianaston mukaiset 3–5 asiasanaa. Artikkelin avainsanat on hyvä kääntää englanniksi itse. Käsikirjoituksen mukana lähetetään Tässä numerossa kirjoittavat -palsta varten kirjoittajan nimi, osoite, oppiarvo, toimi ja toimipaikka sekä paikkakunta.

Katsauksena pidetään jonkin tieteenalan lyhyehköä yleisesitystä, puheenvuoro voi olla poleemisempikin. Katsauksen ja puheenvuoron maksimipituus on 15 000 merkkiä välilyönteineen. Lektiot julkaistaan (editoituna) sellaisenaan. Mukaan tulee liittää tieto väitöksen ajankohdasta ja paikasta sekä vastaväittäjästä.

Kirja-arvioiden pituus on enintään 6 000 merkkiä välilyönteineen. Arvosteltavista kirjoista annetaan seuraavat tiedot: kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustantaja, ilmestymisvuosi ja sivumäärä liitteineen. Kirja-arvostelujen yhteydessä ei julkaista lähdeluetteloa.

Kirjoittaja antaa materiaalia luovuttaessaan oikeuden julkaista sen myös verkossa sähköisessä muodossa.

Suomalaisen elämänkulullisen nuorisotutkimuksen moninaisuus ja moniäänisyys

Meille käsillä olevan teemanumeron toimittajille alkusysäys elämänkululliseen tutkimukseen oli vuosina 2009–2010 toteuttamamme selvitys erityisluokalla peruskoulussa opiskelleiden nuorten koulutuskokemuksista (ks. Niemi, Mietola & Helakorpi 2010). Tämän sisäasiainministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön tilaaman selvityksen taustalla oli havainto siitä, että maahanmuuttajataustaiset ja romanitautustaiset sekä vammaiset nuoret olivat yliedustettuina erityisluokilla. Tarttumista juuri elämänkululliseen haastatteluun tutkimusmetodina motivoi huomiomme, että erityisopetusta koskevassa tutkimuskeskustelussa jäivät usein jalkoihin oppilaiden omat kokemukset ja niihin liittyvät pohdinnat. Samalla ymmärrys siitä, miten erityisopetuksen historiallisesti muotoutuneet käytännöt olivat läsnä oppilaiden elämänkulussa, jäi väistämättä puutteelliseksi. Halusimmekin lähteä kysymään, minkälaisia merkityksiä peruskoulun aikainen erityisopetus sai nuorten kerronnassa heidän tähänastisesta elämänkulustaan, itsestään ja tulevaisuudestaan sekä miten institutionaaliset käytännöt ja yhteiskunnalliset olosuhteet mahdollistivat ja rajoittivat nuorten koulutus- ja työelämäpolkuja.

Samalla kun selvitystyön aikana vasta tutustuimme elämänkululliseen tutkimukseen, vakuutuimme lähestymistavan antoisuudesta. Elämänkulullinen tutkimus alkoi näyttäytyä voimallisena tapana haastaa liian suoraviivaisia tulkintoja erilaisten järjestelmämuutosten vaikuttavuudesta käytännön toiminnan kentällä, ja tätä kautta tehdä edelleen näkyväksi politiikan ja käytännön välisiä eroja ja käytäntöjen muuttamisen haasteellisuutta. Yksi selvityksen keskeisimmistä tuloksista olikin se, että haastateltavien kerronta erityisopetuksen käytännöistä ja järjestelyistä oli varsin samankaltaista siitä huolimatta, että he olivat käyneet peruskouluaan kolmella eri vuosikymmenellä, osittain hyvin erilaisten koulutus- ja vammaispoliittisten suhdanteiden alla ja keskellä merkittäviä politiikka- ja järjestelmämuutoksia. Toisaalta ihastuimme siihen, miten elämänkulullinen haastattelu avasi tilaa haastateltavien omille pohdinnoille ja tulkinnoille. Aineistomme erityislaatu oli mielestämme tavassa, jossa asetuimme haastateltavan kanssa yhdessä katsomaan heidän polkuaan tästä hetkestä taaksepäin (Niemi & Mietola 2017). Ja vaikka saattaisimme langeta onnittelemaan itseämme siitä, että onnistuimme rekrytoimaan erityisen analyttisiä osallistujia, on tämä paremminkin lähestymistavan meriitti – sama yhdessä pohtimisen ja sanallistamisen tila tulee näkyviin hienosti myös tämän teemanumeron tutkimusartikkeleissa.

Selvitystyötä tehdessämme elämänkulullisuus merkityksellistyi meille pitkälti kerronnan kaaren ja elämänkulun käännekohtien ympärille rakentuvaksi. Vaikka elämänkulullista tutkimusta hahmotetaan usein juuri näin, sitä myös toteutetaan nuorisotutkimuksen kentällä monin eri tavoin. Ajatus elämänkulullisen teemanumeron toimittamisesta yhdessä kymmenen vuoden jälkeen heräsikin halusta tuoda suomalaista elämänkulullista nuorisotutkimusta näkyväksi ja keskusteluttaa erilaisia tutkimusperinteitä keskenään. Näimme teemanumeron toimittamisen mahdollisuutena jatkaa ja syventää niitä käsitteellisiä ja teoreettisia pohdintoja,

joihin olimme törmänneet myöhemmissä tutkimuksissa hyödyntäessämme elämäntutkimusotetta.

Englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa käytetään sellaisia käsitteitä kuin *life history*, *life course* ja *biographical research* kuvattaessa erilaisia elämäntutkimusotetta (tai elämäntutkimusotetta) lähestymistapoja. Nämä tarkoittavat kuitenkin hieman eri asioita ja niissä voidaan myös hyödyntää erilaisia teoriaperinteitä. Siksi nähdäksemme elämäntutkimusotteen käsite on oiva suomenkielinen termi, joka kattaa ajatuksen niin ajankulusta (pitäen sisällään historiaulottuvuuden ja ajassa muuttuvat tavat, paikat ja olosuhteet) kuin ajassa ja elämässä kulkemisesta (suuntaan tai toiseen, mutta yleensä eteenpäin). Seurantatutkimuksen metodologiasta käsin katsottuna elämäntutkimusotteen liittyy myös ajatus mukana kulkemisesta: erityisesti seurantatutkimuksissa tutkija saa olla kanssakulkijana tutkittaviensa elämässä, ja kuten tässä teemanumerossa tulee näkyviin, toisinaan hyvin pitkänkin aikaa (Käyhkö & Armila, tässä lehdessä; ks. myös Gordon, Holland, Lahelma & Thomson 2008).

Olemme oppineet teemanumeroa työstäessämme valtavasti siitä, miten eri tavoin elämäntutkimus voidaan käsitteellistää eri tieteenaloilla ja eri teoriaperinteistä käsin. Nämä erot tulevat näkyviin ja asettuvat keskusteltaviksi teemanumeron teksteissä. Samalla kun teemanumero kokoaa yhteen eri lähestymistavoista ja tieteenaloilta ponnistavaa sekä erilaisille tutkimusasetelmille pohjaavaa elämäntutkimusotetta nuoruuden tutkimusta, avaavat tekstit myös mielenkiintoisen näkymän suomalaisten nuorten nuoruuteen, tässä ja nyt. Teemanumeron kirjoittajien kanssa käydyissä keskusteluissa painottui elämäntutkimuksen kontekstuaalisuus: miten henkilökohtaisten tarinoiden myötä aukeaa näkymä tiettyyn aikaan ja paikkaan, ja siihen, miten yhteiskunnalliset muutokset – tai muuttumattomuus – tulevat koetuiksi ja eläytyiksi (ks. esim. Shah & Priestley 2011; Bertaux 1981). Artikkeleiden äärellä voikin rakentaa ymmärrystä tämän päivän työelämän ja korkeakoulutuksen realiteeteista niiden kynnyksellä ponnistelevien nuorten aikuisten kerronnan avulla. Artikkelit tarjoavat myös kiintoisia tulkintoja nuorten ystävyksiin kiinnittämistä merkityksistä ja niiden merkityksellisyydestä heille itselleen, sekä siitä, miten nuorten pärjääminen mahdollistuu erilaisten elinympäristöjen vaateiden ja odotusten keskellä. Artikkeleiden sisällöllisten yhtymäkohtien avulla on myös mahdollista tehdä havaintoja siitä, miten yksilön elämäntutkimuksen eri vaiheissa asiat voivat näyttytyä eri tavoin ja erilaisina: samalla kun korkeakoulupaikkaa tavoitteleva nuori aikuinen voi kokea palkkatyön mukavana hengästystaukuna (Waltzer ym. tässä numerossa), työelämä voi näyttytyä omaa paikkaansa hakevalle nuorelle jännitteisenä, jopa kamppailun kenttänä (Määttä & Westerback tässä numerossa). Artikkelit tarjoavat myös pilkahduksia tukijärjestelmiin sekä aineistojen – osassa osallistujia on rekrytoitu nuoria tukevien palvelujen parista – että palveluiden kehittämiseen kantaa ottavien johtopäätösten kautta. Teemanumeron tekstit tekevät siis näkyväksi elämäntutkimuksen voimaa kutsua esiin henkilökohtaisia kokemuksia ja tulkintoja, mutta myös osallistuvat ajankohtaiseen nuorisotutkimusotteen tutkimuskeskusteluun.

Saimme teemanumerokutsuun valtavasti kiinnostavia abstrakteja, ja oli ilo nähdä, kuinka moninainen tavoin elämäntutkimusta tällä hetkellä Suomessa tehdään ja käsitteellistetään. Teemanumeroon valikoitui neljä tutkimusartikkelia ja kaksi katsausta, jotka esittelemme lyhyesti seuraavaksi. Toivotamme näiden kuvausten myötä lukijalle antoisaa sukellusta elämäntutkimuksen maailmaan.

Teemalahden sisältö

Teemanumeron avaa **Katariina Waltzerin, Leena Penttisen, Leena Holopaisen ja Kristiina Lappalaisen** tutkimusartikkeli välivuottaan viettävien nuorten toimijuudesta koulutussiiirtymässä. Tutkimukseen haastatelluilla nuorilla aikuisilla oli takanaan toisen asteen koulutuksen jälkeisiä suunniteltuja tai suunnittelemattomia välivuolia ennen korkeakouluun hakeutumista tai pääsyä. Keskeisenä käsitteenä tarkastelussa on toimijuus elämäkulussa, jonka ulottuvuuksia analysoidaan toimijuuden modaliteetteja – kykenemisen, osaamisen, haluamisen, täytymisen, voimisen ja tuntemisen – hyödyntämällä. Modaliteettien erottelun avulla kirjoittajat piirtävät esiin moniulotteisen kuvan niistä elementeistä, jotka kannattelevat ja haastavat nuorten toimijuutta koulutussiiirtymässä. Erityisesti kirjoittajien havainnot toimijuuden relationaalisuudesta sekä täytymisestä ulkoisten ja sisäistettyjen kulttuuristen odotusten kudelmana avaavat mielenkiintoisen pohdinnan ohjauksen kyvykkyydestä tunnistaa toimijuuden nyansseja ja tätä kautta tukea nuorten monitahoisesti muotoutuvaa toimijuutta.

Mirja Määttä ja Frida Westerback raportoivat artikkelissaan nuorten aikuisten työelämäsiirtymiä seuraavaa tutkimustaan. Tutkimuksessa nuoria aikuisia on kutakin haastateltu kolme kertaa kolmen vuoden aikana. Samalla kun tutkijat ovat lähteneet tarkastelemaan sitä, millaisena elämäkulun kenttänä työelämä näyttää nuorille aikuisille ja millaisia tulevaisuuden toiveita heillä on, seurantatutkimuksellisen tutkimusasetelman kautta avautuu myös näkymä siihen, millaisiksi nuorten polut ja asemat työelämän kynnyksellä muotoutuvat. Kirjoittajat jäsentävät aineistoaan neljän elämäkulukategorian kautta, jotka kuvaavat eroja nuorten asemoitumisessa työelämän hetkeksi avautuvien, sulkeutuvien ja joissakin tapauksissa täysin kiinni pysyvien ovien edessä. Artikkelin tuloksissa nämä erot kiinnitetään nuorten tulevaisuussuhteisiin ja toimintaan omalla koulutus- ja työelämäpolulla. Vaikka nuorilla oli myös positiivisia kokemuksia ja näkymiä, kirjoittajat päätyvät alleviivaamaan niitä moninaisia ja ristiriitaisia odotuksia, joita tähän kyseiseen elämäkulun siirtymään latautuu. Kirjoittajat peräänkuuluttavatkin laajempia rakenteellisia muutoksia, jotka toimisivat vastavoimana epävarmuuksille ja paineille, joita nuoret kohtaavat ja kokevat työelämän kynnyksellä.

Mari Käyhkön ja Päivi Armilan syrjäseudulla kasvaneiden nuorten ystävyksien muotoutumista ja niiden rikkoutumista tarkasteleva artikkeli pohjautuu elämäkulullisen nuorisotutkimuksen kannalta ainutlaatuiseseen laadulliseen *Nuoret ajassa* -seurantatutkimukseen (2015–2025). Kirjoittajat avaavat, kuinka ystävydet kietoutuvat myös tutkimusmetodologiaan kysymyksiin: tietyt nuoret ovat vuodesta toiseen tulleet haastatteluihin samojen ystävien kanssa, kun taas toiset ovat osallistuneet haastatteluihin aina yksin. Kirjoittajien mukaan se, että nuoret ovat päättäneet tulla haastatteluun yhdessä valitsemansa ystävän kanssa, on todennäköisesti ollut heille yksi tärkeä ystävyysylläpitämisen käytäntö (s. 55). Ajankulu ja ajallinen panostaminen ystävyysiin näkyy artikkelin tuloksissa siinä, miten nuorten elämähistorioista tulee myös yhdessä koettuja ja jaettuja. Metodologisesta näkökulmasta kiinnostavaa on, että tutkijoiden tieto näiden ystävyksien käänteistä ja vaiheista karttuu samanaikaisesti nuorten ystävyksien muovautuessa kulloinkin nykyiseen muotoonsa.

Saija Benjaminin, Pia Koirikiven ja Arniikka Kuusiston artikkeli keskittyy tarkastelemaan nuorten keinoja selvittää elämäkulun haastavissa tilanteissa, eli heidän pärjäävyyttään. Artikkelin aineistona ovat 45:n toisen asteen opinnoissa opiskelevan nuoren elämäkululliset haastattelut, joista käsin artikkelin analyysia syvennetään kolmen nuoren kertomuksiin. Kir-

joittajat työskentelevät resilienssin käsitteellä, jota he jäsentävät kestäväen hyvinvoinnin teorian avulla. Tällöin analyysi kohdistuu haastavissa elämäntilanteissa esiin nouseviin tarpeisiin ja näihin vastaamisen edellyttämiin resursseihin. Artikkelin tulokset kuvaavat yhtäältä tarpeiden moninaisuutta, toisaalta tarveulottuvuuksien limittyneisyyttä, jota kirjoittajat sanallistavat relationaalisuutena. Näin piirtyy esiin mielenkiintoinen kuva resilienssistä kokonaishyvinvointia kannattelevana tukeutumisenä olemassa oleviin ja kompensoiviin resursseihin – löytyvätpä nämä sitten tärkeistä ihmissuhteista, kyvystä reflektoida elämäntilannetta ja elämänkulkua tai mielekkästä, oman näköisestä tekemisestä ja sen myötä vahvistuvasta toimijuudesta.

Mikko Piispa, Mikko Salasuo ja Antti Häkkinen tarkentavat katsauksessaan elämänkulun siirtymiin ja käännekohtiin nuoruuden tutkimisessa ja esittelevät tutkimuskirjallisuudesta ammentaan peruseriaatteita elämänkulun rakentumisen tutkimiseen. Katsaus valottaa lukijalle sitä, miten elämänkulututkimuksessa yhdistyvät sosiaalitieteiden ja historian tutkimuksen elementit ja miten tutkittaessa elämänkulkua ja sen siirtymiä sekä sisäisillä (yksilön, ryhmän) että ulkoisilla (yleisesti hyväksytyt, normitetut polut) murroksilla ja taitteilla on merkitystä.

Emeli Hakoköngäs ja Ulla Tähtinen käsittelevät katsauksessaan sosiaalisten representaatioiden teorian soveltamista nuorisotutkimuksessa. He esittävät kyseisen teorian olevan sosiokulttuurinen lähestymistapa tutkimukseen, jonka avulla voidaan tutkia elämänkulkua, arkea sekä tulevaa ja mennyttä koskevaa kerrontaa yhdistäen psykologisen elämänkaari- ja sosiologisen elämänkulututkimuksen näkökulmia.

Teemanumeron toimittajat

Anna-Maija Niemi, Reetta Mietola ja Jenni Helakorpi

Lähteet

- Lahelma, Elina (2009) Dichotomized metaphors and young people's educational routes. *European Educational Research Journal* 8 (4), 497–507. http://www.worlds.co.uk/pdf/validate.asp?j=eerj&vol=8&issue=4&year=2009&article=2_Lahelma_EERJ_8_4_web (Viitattu 5.9.2022.)
- Tuula Gordon & Janet Holland & Elina Lahelma & Rachel Thomson (2008) Young female citizens in education: emotions, resources and agency. *Pedagogy, Culture & Society* 16 (2), 177–191, DOI: 10.1080/14681360802142146.
- Niemi, Anna-Maija & Mietola, Reetta (2017) Between hopes and possibilities: (Special) educational paths, agency and subjectivities. *Scandinavian Journal of Disability Research* 19 (3), 218–229. <https://doi.org/10.1080/15017419.2016.1239588>.
- Niemi, Anna-Maija & Mietola, Reetta & Helakorpi, Jenni (2010) *Erytysluokka elämänkulussa: Selvitys peruskoulussa erityisluokalla opiskelleiden vammaisten, romaniväestöön kuuluvien ja maahanmuuttajataustaisten nuorten aikuisten koulutus- ja työelämäkokemuksista*. (Sisäasiainministeriön julkaisu; Nro 1). Sisäasiainministeriö. [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/FC1F24F08EF08290C22576C00048F0FF/\\$file/012010.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/FC1F24F08EF08290C22576C00048F0FF/$file/012010.pdf) (Viitattu 15.8.2022.)
- Bertaux, Daniel (1981) From Life-History Approach to the Transformation of Sociological Practice. Teoksessa Daniel Bertaux (toim.) *Biography and Society. The Life History Approach in the Social Sciences*, 29–46. Beverly Hills: SAGE.
- Shah, Sonali & Priestley, Mark (2011) *Disability and Social Change. Private Lives and Public Policies*. Bristol: The Policy Press.

Väli vuotta viettävien nuorten toimijuus viivästyneessä koulutussiirtymässä

*Katariina Waltzer, Leena Penttinen,
Leena Holopainen & Kristiina Lappalainen*

Elämäkulussa kriittisinä nuoruusikään liittyvinä siirtyminä näyttäytyvät koulutusvalinnat ja työelämään siirtyminen. Aiemmassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka nuorten aikuisten toimijuutta määrittävät yhteiskunnalliset ja kulttuuriset odotukset ja täytyminen. Tässä artikkelissa tarkastelemme korkeakouluopintoihin pyrkivien väli vuosia viettäneiden nuorten toimijuutta koulutussiirtymässä. Tutkimuksen keskeinen käsite on toimijuus elämäkulussa. Tutkimukseen haastateltiin 28:aa nuorta aikuista, joilla on takanaan toisen asteen koulutus sekä sen jälkeisiä suunniteltuja tai suunnittelemattomia väli vuosia ennen korkeakouluun hakeutumista tai pääsyä. Haastateltavat olivat osallistuneet Korkeakoulu-startti-hankkeen järjestämään toimintaan, jonka tavoitteena oli tukea uravalintaan liittyvää päätöksentekoa ja korkeakouluun hakeutumista. Aineisto kerättiin vuosina 2019–2021. Analysoimme toimijuuden modaliteettien avulla nuorten toimijuutta heidän itsensä kokemana voimisen, haluamisen, tuntemisen, osaamisen, kykenemisen ja täytymisen monimuotoisena dynamiikkana. Tulokset kertovat potentiaalista, joka rakentuu toimijuuden kokemuksista, mutta myös toimijuutta rajoittavista yhteiskunnallisista odotuksista. Erityisesti rajoittava täytyminen näyttäytyi työvoimapolitiittisten toimenpiteiden velvoittavana pakkona mutta myös sisäistettyinä kulttuurisina odotuksina.

Asiasanat: elämäkulku, toimijuus, modaliteetit, koulutussiirtymät

Koulutussiirtymien sujuvoittaminen, nopeammat siirtymät toiselta asteelta korkeakouluun ja edelleen valmistumisen jälkeen työelämään ovat jo pitkään olleet koulutuspoliittisia tavoitteita (OKM 2021), jotka myös normittavat nuorten elämäntietoa ja valintoja. Yleisessä keskustelussa painotetaan sitä, että väli vuosien viettäminen tulisi olla tehokasta ja hyödyllistä (Manninen 2020; TAT 2020). Tässä artikkelissa tarkastelemme väli vuoden kaltaista viivästynyttä koulutussiirtymää toisen asteen opintojen jälkeen kohti korkeakouluopintoja ja pohdimme nuorten toimijuuden tukemista ja ohjausta koulutuspolun katkoksi ssa.

Koulutuspolun siirtymien tukeminen nähdään keskeisenä elinikäisen ohjauksen tehtävänä, jossa korostetaan omien kykyjen, osaamisen ja kiinnostuksen tunnistamista eri elämäntilanteissa (ELO-foorumi, 2020). Kansallisessa elinikäisen ohjauksen strategias sa on tavoitteena järjestää ohjauspalveluja yhdenvertaisesti ja tasalaatuisesti tukemaan urasuunnittelutaitojen kehittymistä perustaitona, jonka avulla yksilö tekee päätöksiä ja valintoja koulutus- ja työurallaan (ELO-foorumi 2020). Ohjaustyön jatkumo sijoittuu erilaisiin koulutus- ja työvoimapolitiikkaa toteuttaviin instituutioihin: oppilaitoksiin ja koulutusorganisaatioihin sekä julkisiin työvoimapolitiikkaan (ELO-foorumi 2020; OECD 2004). Ohjaus on määritelty yhteistoiminnaksi, jolla tuetaan elämässä tapahtuvia suunnanottoja sekä ohjattavan yksilöllisiä oppimis-, työ-, ja ongelmanratkaisuprosesseja siten, että ohjattavan toimijuus vahvistuu ja ohjattavan hyvinvointi paranee suhteessa toimintaympäristöön (Vanhalakka-Ruoho 2014; Vehviläinen 2014). Elinikäisen ohjauksen viitekehityksessä yksilön toimijuutta kunnioittava lähtökohta asemoituu suhteessa poliittisiin ja institutionaalisiin tavoitteisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että koulutuspolun katkok-

siin sijoittuvaa nuorten elämänsuunnittelua lähestytään enemmän korjaavana toimintana kuin proaktiivisena prosessina.

Koulutuspolun katkoksi ssa nuoriin kohdistuu usein standardinuruuden ja toimijuuden institutionaalisia odotuksia, jotka törmäävät yhteen nuorten omien elämäntodellisuuksien kanssa (Toiviainen 2019, 13). Viimeaikainen tutkimus on kritisoinut koulutuspoliittisten tavoitteiden uusliberalistisia odotuksia yksilön vastuusta, autonomisuudesta ja aktiivisuudesta koulutus- ja urapolkujen siirtymistä. Tutkijoiden mukaan koulutuspolitiikka ei huomioi sitä, miten erilaiset rakenteelliset tekijät rajoittavat tai avaavat mahdollisuuksia nuorille. (Esim. Brunila ym. 2011; Hooley, Sultana & Thomsen 2018; Toiviainen 2019; Sultana 2012.)

Institutionaalisen jatkumon katvealueille on kehitetty sekä julkista että kolmannen sektorin toimintaa tukemaan nuoria, jotka ovat vaarassa syrjäytyä koulutuksesta ja työelämästä (esim. Muukkonen, Nevanen, Ohisalo & Turunen 2014; Souto 2020). Tässä tutkimamme nuoret on tavoitettu yhden tällaisen ESR-rahoitteisen projektin, Korkeakoulustarttin, toiminnan piiristä. Korkeakoulustartissa järjestettiin tukitoimintaa korkeakoulutukseen suuntaaville nuorille, jotka olivat vailla koulutuspaikkaa ja viettäneet yhden tai useampia väli vuosia toisen asteen opintojen jälkeen. Tutkimusta varten haasteltiin projektiin osallistuneita nuoria.

Tässä artikkelissa tarkastellaan korkeakouluopintoihin pyrkivien väli vuosia viettäneiden nuorten toimijuutta normista poikkeavassa viivästyneessä koulutussiirtymässä. Tarja Juvonen (2014) on kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka nuorten aikuisten toimijuutta määrittävät kulttuuriset odotukset ja täytyminen, joita heihin kohdistuu yhteiskunnan toimijoiden taholta. Toimijuuden tarkastelu tarjoaa pelkän osallistumisen näkökulman sijaan tulkintoja nuorten omista kokemuksista

siitä, mitä he kokevat itselleen tärkeäksi ja mahdolliseksi. Tutkimuksellamme pyrimme tuomaan nuorten oman äänen ja kokemukset mukaan välivuosikeskusteluun.

Näkökulmia elämänkulkuun ja koulutussiirtymiin

Elämä jaotellaan elämänkulkututkimuksessa vaiheisiin ja siirtymiin, jotka vuorottelevat yksilön elämän aikana. Vaiheisiin liittyy kohdallaisen pysyviä sosiaalisia rakenteita, siirtymät puolestaan ovat kehityksellisiä ajanjaksoja, joiden aikana edellisen vaiheen tapahtumat ja vuorovaikutussuhteet päättyvät ja seuraavat alkavat (Elder 1995; Levinson 1978). Vaiheet ja siirtymät voivat tapahtua ennalta odotetussa järjestyksessä tai järjestys voi vaihdella. Yksilön elämänkulun kannalta on olennaista, millaisia jaksot ovat sisällöltään, ei niinkään niiden järjestys (Crockett & Beal 2012).

Elämänkululliset siirtymät sisältävät esimerkiksi koulutuksellisia, ammatillisia tai itsenäistymiseen liittyviä valintoja (Juntunen 2020). Siirtymässä tehdään usein elämänkulkua ohjaavia valintoja, jotka muovaavat elämäntapahtumia kenties pitkäksikin aikaa (Eliason, Mortimer & Vuolo 2015). Vaikka yksittäisen tapahtuman merkitystä voi olla vaikea objektiivisesti osoittaa, on sen merkitys yksilön kokemuksena ja identiteetin muokkaajana kiistaton (Antikainen & Komonen 2003). Etenkin siirtymien ajoitus ja järjestys voivat vaikuttaa merkittävästi muun muassa ihmisen tyytyväisyyteen omaan elämäänsä (Antikainen 1993). Anna E. Juntunen (2020) nostaa esille nuorisopolitiikan ongelmallisuuden nuorten elämänkulkujen tarkastelussa: nuorten elämää lähestytään usein elämäkäärän ja normatiivisten siirtymien näkökulmasta, jolloin nuorille itselleen merkitykselliset kokemukset jäävät kuulematta.

Nuori ohjaa elämäänsä tekemällä erilaisia valintoja ja toimimalla niiden mukaisesti ikäsidonnaisessa kehitysympäristössä, jolle yhteiskunta ja koulutustarjonta asettavat erilaisia sääntöjä ja rajoituksia (Lappalainen, Vellonen, Linjala, Blå & Hotulainen 2020). Nuoruusiän koulutussiirtymät ovat elämänkulun jaksoja, joihin liittyy eteneminen koulutustasolta seuraavalle valintoja tekemällä (Shanahan 2000). Koulutussiirtymien aiheuttamiin muutoksiin sopeutuminen riippuu yksilön akateemisista ja psyykkisemotionaalisista voimavaroista, hänen sosiaalisesta ja kulttuurisesta ympäristöstään, ja siitä, miten yksilö on varautunut tuleviin muutoksiin (Duchesne, Ratelle & Roy 2012; Duineveld, Parker, Ryan, Ciarrochi & Salmela-Aro 2017). Ystäviltä ja ikätovereilta saatu sosiaalinen tuki on myös erittäin tärkeää positiiviselle koulutussiirtymälle (Demaray & Malecki 2002).

Hyvin onnistunut siirtymä johtaa hyvinvoinnin kokemuksiin sekä auttaa tavoitteiden asettamisessa ja positiivisen identiteetin muodostumisessa (Dietrich, Parker & Salmela-Aro 2012; Eccles & Wigfield 2002). Tavoitteiden asettamisen puolestaan on todettu olevan yhteydessä subjektiivisen hyvinvoinnin lisääntymiseen ja elämän tyytyväisyyteen (Cairns, Kavanagh, Dark & McPhail 2017; Konstam, Celen-Demirtas, Tomek, & Sweeney 2015). Toisaalta monissa tutkimuksissa on havaittu, että ne, joita siirtymä etukäteen pelottaa tai huolestuttaa enemmän kuin ikätovereita, kokevat useammin siirtymään liittyviä vaikeuksia (Duchesne ym. 2012; Riglin, Frederickson, Shelton & Rice 2013). Näitä ovat esimerkiksi akateemisen minäkäsityksen heikkeneminen, omien kykyjen kyseenalaistaminen tai kiinnostuksen väheneminen opiskelua ja tulevaisuuden suunnittelua kohtaan (Rudolph, Lambert, Clark & Kurlakowsky 2001). Marjatta Vanhalakka-Ruoho (2014, 192) kuvaa siirtymien olevan eräänlaisia ”elämänkulun välitiloja, keskeytyksiä ja katkoksia, joissa

aikaisemmat rutiinit, roolit ja identiteetti eivät enää riitä. Siirtymissä yksilö pääsee mutta myös joutuu pohtimaan vaihtoehtoja, arvioimaan uusia suuntia, tarkastelemaan tilanteen mahdollisuuksia ja rakentamaan elämänsä kukaan eteenpäin.”

Toimijuus elämänsä siirtymissä

Tarkasteltaessa yksilöllisiä koulutus- ja työuria toimijuuden käsite tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää yksilöllisten ja sosiaalisten tekijöiden merkitystä elämänsä muotoutumisessa. Kun toimijuutta tarkastelee elämänsä viittekehäksessä ja relationaalisena, eli suhteissa rakentuvana, on mahdollista analysoida ajallista ulottuvuutta samanaikaisena menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen suuntautumisena (ks. Emirbayer & Mische 1998). Toimijuus-käsitteen käyttö mahdollistaa nuorten omien kokemusten merkityksenantojen näkyväksi tekemisen (ks. Juntunen 2020).

Elämänsä siirtymät haastavat toimijuutta ja Vanhalakka-Ruoho (2014) nostaa esille suomalaisessa viimeaikaisessa ohjaus-tutkimuksessa yhtenä lähtökohtana olevan ajatuksen siitä, että yksilölliset suunnat ja oman elämänsä rakentaminen ovat jo sellaisenaan tai edellyttävät toimijuutta elämänsä. Toimijuuden käsitteen tarkastelu antaa käytännössä mahdollisuuden analysoida sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä valintojen ja mahdollisuuksien vuoropuhelussa. Glen H. Elder, Jr. (1995) käyttää käsitettä *linked lives* havainnollistamaan sitä, miten yksilöllinen elämänsä ja toimijuus ovat vuorovaikutuksessa yksilöä ympäröivien läheisten ihmisten toimijuuden ja elämänsä sekä niissä jaettujen kulttuuristen kokemusten kanssa. Vanhalakka-Ruoho (2014) pohtii toimijuuden erillisyyttä muista ihmisistä ja

sen suhteisuutta ja sidoksia muihin ihmisiin ja sosiaaliseen ympäristöön. Elämänsä suunnanotoissa ja siirtymissä yksilön elämänsä on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kytkentäisyydessä rakentuvaa. Ihminen konstruoi merkityksiä ja omaa elämänsä ja vastavuoroisesti sosiaaliset suhteet, kulttuuri ja yhteiskunta määrittävät hänen toimijuuttaan (Vanhalakka-Ruoho 2015).

Vanhalakka-Ruohon (2015) mukaan toimijuutta on usein määritelty ulkoapäin. Sitä on normitettu ja yksilön vastuuta on ylikorostettu asettamalla kognitiivinen, suunnitteleva toiminta etusijalle. Samalla on erotettu yksilö elämänsä tilanteestaan ja yhteiskunnallisista suhteistaan. Voi kysyä, missä määrin väliuusia viettäviä nuoria on tarkasteltu irrallaan koulutuspoliittisesta keskustelusta tai yksilöllisten elämänsä kulkujen sosiaalisista määrittäjistä. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten toimijuutta tutkinut Sanna Toiviainen (2016) kuvaa sosiaalisen ympäristön, perheen ja muiden suhteiden, merkitystä nuorten toimijuuden rakentumiselle. Hänen tutkimuksensa havainnot korostavat toimijuuden relationaalisuutta, jossa toimijuus kietoutuu erilaisiin arjen suhteisiin, perheeseen, ystäväpiiriin ja muihin arjen toimintaympäristöihin, jotka voivat vaihdella hyvin yksilöllisesti (Toiviainen 2016, ks. myös Wyn, Lantz & Harris 2012). Myös Jyrki Jyrkämä (2008) määrittää toimijuuden kuvaavan sitä asemointia, joka yksilöllä on valintojensa tekijänä, kun ne tehdään yhteiskunnan rakenteiden ja lainalaisuuksien puitteissa. Siirtymiä voi tarkastella tällaisina yhteiskunnan rakenteina, jossa yksilöt tekevät valintoja ja toimivat sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja historiallisten olosuhteiden luomissa mahdollisuuksissa ja rajoissa (Lappalainen ym. 2020; Vanhalakka-Ruoho 2014). Tässä tutkimuksessa hyödynnämme Jyrkämän (2008) esittelemiä toimijuuden modaaliteetteja nuoren aikuisen yhteiskunnallisen ja sosiaalisen koulutussäilyttämisen analysoinnissa.

Jyrkämä (2008) soveltaa toimijuuden ulottuvuuksien tarkasteluun ranskalaisen Algirdas Greimasin ajatuksia toimijuuden modaliteeteista. Toimijuutta voi tarkastella kuuden modaliteetin – kykenemisen, osaamisen, haluamisen, täytymisen, voimisen ja tuntemisen – keskinäisen dynamiikan avulla. Osaamisen ja kykenemisen modaliteettien eroa voidaan havainnollistaa seuraavasti: yksilö voi osata tehdä jotain asiaa, kieliä tai matematiikkaa, mutta olla itseensä liittyvien tilanteiden fyysisten, emotionaalisten tai psyykkisten, mutta myös sosiaalisten rajoitusten vuoksi kykenemätön hyödyntämään osaamistaan. Haluaminen kytkeytyy motivaatioon ja päämääriin, tahtomiseen ja tavoitteellisuuteen. Täytyminen voi olla niin fyysistä kuin myös sosiaalista, normatiivisuuteen ja moraaliiin liittyviä esteitä, pakkoja ja rajoituksia. Voimiseen liittyy myös tilanteisia tekijöitä. Tunteminen kytkeytyy perusolemiseen arvioivana, arvottavana, kokevana ja tuntevana ihmisenä. Jyrkämän (2008) mukaan toimijuus syntyy näiden modaliteettien vuoropuhelussa, prosessina ja kokonaisdynamiikkana. Toimijuuden modaliteettien tarkastelu avaa myös autonomian ja kulttuuristen odotusten ja normien sanoittamaa täytymistä nuorten elämänsäkulun valinnoissa (Juvonen 2014).

Juvonen (2014) on tarkastellut täytymistä kulttuurisesti määrittynään toimijuuden modaliteettina, jossa kulttuuriset toimijuuteen liittyvät odotukset ilmenevät kielellisesti ja sosiaalisilla käytännöillä osoitettuina ajattelutapoina, jotka sisältävät mahdollisuuden rajoittaa toimijuutta. Ne voivat olla hienovaraisia vihjeitä ja käyttäytymisodotuksia tai toisessa ääripäässä lainsäädännön ohjaamia velvoitteita ja rajoituksia. Romakkaniemi (2010) huomauttaa, että yksilön valinnanmahdollisuuksia tarkasteltaessa on otettava huomioon erilaisia rakenteiden tuottamia rajoituksia, joihin kuuluvat myös palvelujärjestelmä ja sen toimintamallit. Hän täh-

dentää, että ”täytyminen on suoriutumista sosiaalisista rooleista, kulttuuristen käsitysten ja normien sekä omien sisäistyneiden pakkojen kanssa selviytymistä” (Romakkaniemi 2010,149). Juvosen (2014) mukaan täytyminen on kaikista Jyrkämän luokittelemista modaliteeteista toimijuuden ulkopuolta ilmaiseva: sitä, miten kulttuuris-sosiaaliset mahdollisuudet ja rajoitukset syntyvät vuorovaikutuksessa. Muut modaliteetit kuvaavat enemmän toimijuuden sisäisiä ja toimijan tietoisuuteen liittyviä ulottuvuuksia.

Tarkasteltaessa nuorten koulutussiirtymiä voidaan kysyä, missä määrin erilaiset modaliteetit ovat läsnä toimijuutta rakentavina tekijöinä. Yksilö pyrkii löytämään todennäköisimmän syyn oman toimintansa epäonnistumisille tai onnistumisille, ja tästä seuraavat uskomukset muokkaavat tulevia tapahtumia. Nämä uskomukset ovat siis oman toiminnan syy-selityssuhteita, attribuutioita. Yksilö voi antaa toiminnalleen merkityksiä, syitä ja perusteluja joko sisäisistä tai ulkoisista lähtökohdista käsin. Sisäisiä syitä toiminnan perustelemiselle voivat olla vaikkapa kyvyt, ulkoisia syitä voivat puolestaan olla esimerkiksi suoritettavan tehtävän vaikeustaso sekä onni (Weiner 1985).

Mustafa Emirbayer ja Ann Mische (1998) hahmottavat toimijuutta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toteutuvana prosessina, jossa keskeistä on toiminnan relationaalisuus, kontekstuaalisuus ja ajallinen ulottuvuus. Jyrkämän (2008) jäsentämät modaliteetit taas tarjoavat tarttumapintaa toimijuuden rakentamisen tilanteisuuteen jokapäiväisen arjen elämänsäkulussa. Tilanteisuus voidaan nähdä Michael Bambergin ja Alexandra Georgakopouloun (2008) tavoin eräänlaisena suhteisena narratiivisena kerrontana, jossa identiteettiä ja itseä rakennetaan pienien tarinoiden avulla. Tilanteisesti voidaan myös nähdä erilaisia rajoituksia, jotka määrittävät yksilön mahdollisuuksia toteuttaa henki-

lökohtaisia pyrkimyksiään ja tavoitteitaan. Karen Evans (2007) tarkastelee tätä tilanteisuutta käsitteellä rajoitettu toimijuus, joka havainnollistaa sekä sisäisiä että ulkoisia tekijöitä ja niiden suhdetta yksilön aktiiviseen toimijuuteen.

Tässä tutkimuksessa kysymme, *millaisena nuorten aikuisten toimijuus näyttäytyy välivuosia sisältävissä koulutussiiirtymissä toiselta asteelta korkealle-asteelle*. Tutkimuskysymyksen haemme vastausta analysoimalla nuorten aikuisten haastatteluja heidän kokemuksistaan toisen asteen jälkeisistä välivuosista sekä niissä rakentuvaa toimijuutta opintoihin hakeutumisessa ja valintojen tekemisessä.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimukseen haastateltiin 28 nuorta aikuista, joilla on takanaan toisen asteen koulutus sekä sen jälkeisiä suunniteltuja tai suunnittelemattomia välivuosia ennen korkeakouluun hakeutumista tai pääsyä. Haastateltavat olivat osallistuneet Korkeakoulustartti-hankkeen järjestämään toimintaan, jonka tavoitteena oli vahvistaa nuorten aikuisten (18–29-vuotiaiden) uravalintaan liittyvää päätöksentekoa ja tukea korkeakouluun hakeutu-

mista. Hankkeessa toteutettiin noin kahden kuukauden pituisia ”Kohti korkeakoulua”-valmennuksia, jotka sisälsivät viikoittaisia tapaamisia. Tapaamisissa kartoitettiin osallistujan vahvuuksia, mieltymyksiä ja opiskelunvalmiuksia sekä tutustuttiin työelämään ja opiskelumahdollisuuksiin. Osallistujilta kysyttiin halukkuutta osallistua haastatteluihin hankkeen päätyttyä ja lupaa ottaa yhteyttä hankkeen päätyttyä jo hankkeen aikana. Osallistujille selvitettiin, että tutkimushaastattelut eivät liity varsinaisen hankkeen toimintaan, ovat vapaaehtoisia ja niistä kieltäytyminen on mahdollista myöhemmin, vaikka olisi antanut alustavan suostumuksen. Haastatteluhetkellä haastateltavat olivat 22–27-vuotiaita. Haastattelurunko sisälsi koulutuksellisen elämänkulun ja toimijuuden teemojen lisäksi osioita subjektiivisesta hyvinvoinnista, minäpystyvyydestä, vahvuuksien kokemisesta sekä vertaissuhteiden ja perheen merkityksestä. Haastattelut kestivät 1–2,5 tuntia. Haastatteluja suorittivat tutkijat ja projektissa haastattelukoulutuksen saaneet opinnäytteiden tekijät. Aineisto kerättiin vuosina 2019–2021.

Empiirinen analyysi toteutettiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä (Patton 2015) hyödyntäen elämänkulun ja toimijuuden käsitteitä. Tutkijatriangulaatiota (vrt Lincoln &

Taulukko 1. Analysoitavien luokkien muodostuminen analyysin kahdessa vaiheessa

Analyysin vaihe 1	Elämänkulun näkökulma, kohteena koulutussiiirtymä	Uudet alut
		Valintojen tekeminen
		Tapahtumien järjestys
		Elämänrakenteen sisältö
Analyysin vaihe 2	Toimijuuden näkökulma, kohteena toimijuuden modaliteetit	Osaaminen
		Haluaminen
		Tunteminen
		Voiminen
		Täytyminen
		Kykeneminen

Cuba 1985; Richards & Hemphill 2017) toteutettiin niin, että kaikkiin analyysivaiheisiin osallistui kaksi tutkijaa. Aineistoa käsiteltiin alustalla, johon kaikilla tutkijoilla oli pääsy ja ratkaisusta voitiin keskustella ajantasaisesti alustan kommenttitoimintojen avulla. Aluksi litteroiduista haastatteluista poimittiin toisen asteen jälkeiseen elämänvaiheeseen liittyvät tekstit, jotka sijoitettiin uusia alkuja, valintojen tekemistä, tapahtumien järjestystä ja elämänrakenteen sisältöä kuvaaviin luokkiin. Tämän jälkeen haastateltavan puheesta etsittiin toimijuuden modaliteetteja (osata, haluta, tuntea, voida, täytyä, kyetä) kuvastavia ilmaisuja, joista muodostimme analyysin toisen vaiheen luokat.

Taulukosta 1 nähdään, miten analyysiluokat sijoittuvat valitsemamme teoreettiseen kehykseen. Luokkien yksityiskohtaisempi sisältö avataan seuraavissa tuloksia käsittelevissä luvuissa.

Koulutuspolun katkos elämänculun siirtymässä

Haastattelemistamme nuorista aikuisista 23 oli suorittanut toisen asteen tutkinnon lukiossa ja 5 ammatillisessa oppilaitoksessa. Toisen asteen jälkeen osa haastateltavista oli aloittanut opinnot korkeakoulussa, osa taas oli aloittanut tarkoituksella niin sanotun väli vuoden. Suurin osa oli hakenut koulutukseen, mutta ei ollut päässyt ja oli näin päätyntä viettämään väli vuotta. Koulutuksen aloittaneista osa oli lopettanut sen kesken ja osa suorittanut loppuun, mutta todennut, ettei ala ollut mieluinen. Haastatteluhetkellä jokaisella oli siis meneillään tai takanaan sellaisia väli vuosia, joiden aikana he olisivat jo toivoneet voivansa opiskella haluamaansa alaa korkeakoulussa.

Nuoren koulutussiirtymään liittyvät usein edellisen vaiheen päättymiseen ja uuden vai-

heen alkamiseen kytkeytyvät muutokset elämänrakenteessa (Vanhalakka-Ruoho 2014). Tämän tutkimuksen nuoret olivat päättäneet toisen asteen koulutuksensa, mutta eivät liittäneet siihen merkittäviä kokemuksia enää haastatteluhetkellä. Uudet alut liittyivät enimmäkseen työpaikan saamiseen ja uuden työn aloittamiseen. Moni kävi myös lyhyissä työkokeiluissa. Pidempiaikaisia uusia alkuja olivat asuinpaikan muutokset. Nuoret muuttivat saman paikkakunnan sisällä pois lapsuudenkodistaan ja joskus he muuttivat isommalle paikkakunnalle parempien työmahdollisuuksien perässä. Uusien asioiden aloittamiseen kytkeytyi usein tunne väliaikaisuudesta. Tämä tarkoitti sitä, että nuori aloitti kesätyön tai muuten määräaikaiseksi ajatellun työsuhteen tai haki vaihtelua vaikkapa hakeutumalla au pariiksi. Nämä työjaksot ja muutokset niissä seurasivat toisiaan usein sattumalta ja ilman ennakkosuunnittelua, kuten seuraavasta aineistolainauksesta käy ilmi.

Sit mä menin töihin sijaiseks ja tota olin siellä hetken aikaa ja sitte tota menin (kaupungin nimi) tein siellä hommia kansa ja .... sit mä luin pääsykokeisiin ja siinäpä se oli oikeestaan kans se ensimmäinen kesä ja sit talvella mä olin taas töissä, se oli sairaslomasijaisuus. (H4)

Työpaikoilla syntyneet sosiaaliset suhteet eivät useinkaan jääneet pysyviksi vaan uusia syntyi työpaikan vaihtuessa. Elderin (1995) mukaan sosiaalisten suhteiden päätyminen ja uusien alkaminen ovatkin koulutuksellisiin siirtymiin kuuluvia tapahtumia.

Siirtymien aikana yksilöt tekevät sellaisia valintoja, jotka muovaavat elämänculkua pitkäksi aikaa (Eliason ym. 2015). Korkeakoulujen valintakokeisiin valmistautuminen on edellyttänyt monenlaisia sekä hakukohdetta että valmistautumisen käytäntöjä koskevia valintoja. Seuraava lainaus konkretisoi tasapainoilua työn ja pääsykoekirjojen lukemisen välillä, mikä haastateltavasta tuntui

jälkikäteen ratkaisevalta sen suhteen, tuliko valituksi vai ei.

Toisella kerralla valmistauduin huonommin. Et jotenki siinä niinku vaikutti ehkä eniten se että oli töissä samalla. Oli tosi hankala lukee pääsykokeisiin. Piti pyytää pekkanen siks päiväks ku oli pääsykokeet eikä niinku yhtään ylimäärästä vapaapäivää raaskinu pitää vaikka ois ollu tosi järkevää pitää vaikka kesäloma silloin keväällä et ois pitäny sitte. (H2)

Tehdyt valinnat kertoivat nuoren päättäväisyydestä ja periksiantamattomuudesta opintoihin hakeutumisessa. Samaan hakukohteeseen saatettiin hakea useita kertoja ja välivuosien aikana opiskeltiin avoimessa yliopistossa sisäänpääsyä edesauttavia opintoja. Joskus epäonnistumiset valintakokeissa johtivat luovuttamiseen ja uusien hakukohteiden valintaan. Näillä valinnoilla on keskeinen merkitys nuoren elämään hyvinkin kauan.

Joihinkin valintoihin vaikuttivat yhteiskunnan rakenteet ja tukiverkot. Nuori esimerkiksi ajatteli, ettei halua elää toimeentulotuen varassa ja otti siksi vastaan työkokeilupaikan, joka ei tuntunut lainkaan kiinnostavalta. Toisaalta hyvältä vaikuttanut ansiosidonnainen päiväraha tai työn aikana karttuneet säästöt toivat mahdollisuuden keskittyä pääsykoekirjoihin. Kokemukset väliaikaisista ja epämieluisista työtehtävistä mainittiin usein kannustimena hakea korkeakoulupaikkaa epäonnistumisista huolimatta.

Elämäntapahtumien järjestyksellä on havaittu olevan merkitystä ja oletetusta järjestyksestä poikkeaminen on nähty ongelmallisena (Elder 1995). Tämän aineiston haastateltavat eivät tuoneet tapahtumien järjestystä sinänsä merkityksellisenä asiana esiin, mutta pitivät välivuosien alkamista enimmäkseen negatiivisina kokemuksina. Opiskelupaikan puuttumisen he kokivat oman elämänsä kannalta epävarmuutta ja surua tuovaksi tekijäksi, lisäksi he kokivat paineita ulkopuolelta. Nuoret verta-

sivat tilannettaan sisaruksiin tai ystäviin ja pohtivat, ovatko tehneet väärin valintoja, kun eivät ole saaneet opiskelupaikkaa, kuten alla olevassa lainauksessa kuvataan.

Se sitten vähä aiheutti kans stressiä kun mietti että muut pärjää vähän paremmin kun itte mut en mie antanu sen sen enemppää vaikuttaa kun sen hetken sitten. (H12)

Joskus haastateltavat kokivat, että oma tilanne tuotti pettymyksen läheisille, mikä luonnollisesti lisäsi painetta onnistua opiskelupaikan saamisessa. Lisa J. Crockettin ja Sarah J. Bealin (2012) mukaan elämänvaiheiden järjestyksen sijaan merkityksellistä on vaiheiden sisältö. Välivuodetkin saivat lopulta merkityksensä vasta, kun niiden sisältö alkoi selvitä. Joskus sisältö selkiytyi hyvin pian syksyn alettua. Nuori aloitti kiinnostavan työn tai avoimen korkeakoulun opinnot ja mahdollisuudet toteuttaa asioita vapaasti ilman sitoumuksia kompensoivat opiskelupaikan puuttumisesta koitunutta pettymystä. Mahdollisuus käyttää rahaa vaikkapa matkusteluun ja vapaa-aika ilman läksyjä osoittautuivat positiivisiksi yllätyksiksi. Ensimmäinen välivuosi sai positiivisia sisältöjä ja merkityksiä hyvinkin pian ja haastateltavat kokivat sen tilaisuudeksi pohtia tulevaisuutta ja valmistautua opintoihin. Kun välivuosia kertyi useita, niiden saama merkitys oli negatiivisempi ja kokemusten koettiin lisäävän epävarmuutta tulevaisuudesta ja omista kyvyistä.

Nuorten aikuisten toimijuus koulutusvalintojen äärellä

Tarkastelemme seuraavassa toimijuuden modaaliteetteja koulutuspolun katkoksen sävyttämässä siirtymässä nuorten aikuisten elämänrakenteessa. Analysoimme Jyrkämän (2008) mallin mukaisesti osaamista, haluamista, tun-

temista, voimista, täytymistä ja kykenemistä erilaisten valintojen, uusien alkujen ja elämän sisältöjen pohdiskelua.

Osaaminen

Usein nuoret kuvasivat osaamista erilaisissa paikoissa hankittuna kokemuksena omasta osaamisesta. Osaaminen näyttäytyi kokemuksena opinnoissa menestymisen tai menestymättömyyden merkityksestä mahdollisuuksien määräytymisessä ja valintojen tekemisessä. Osaamisen modaaliteettiin liittyy opiskelulle annettu välineellinen arvo; suoritettavat opinnot ja niissä menestyminen oikeuttavat jatko-opintoihin ja mahdollistavat työllistymisen. Seuraavassa lainauksessa tämä ajatus sijoittuu lukion loppuvaiheeseen.

Ehkä koulutuksen merkitys tuli sinä viimeisenä vuonna, että pitäis päästä korkeakouluopintoon ja pitäis ehkä enemmän satsata opintoihin silloin ja vieläki tuli kirjoitukset silloin ja mietittiin enemmän sinne kirjoituksiin lukemista. (H3)

Osaamiselle annettu merkitys voi johtaa siihen, että nuori kokee opinnot kuormittavina ja ajattelee kuormittavuuden jopa heikentävän menestystä. Osaamisen näkökulmasta nuorilla on kykyä tunnistaa oppimistaan ja hankittua osaamista monipuolisesti erilaisissa tilanteissa ja paikoissa elämänkulussa. Seuraavassa haastateltava paikantaa kodin, koulun ja työn merkitystä oman osaamisensa kehittymiselle. Toimijuuden kannalta merkityksellisenä näyttäytyy se, että osaaminen sijoittuu niin koulun formaalin oppimisen kuin muun elämän arkisiin tilanteisiin. Pohdinnoissa näkyy myös Jyrkämän (2008) kuvaama ajallinen ulottuvuus aiemman, nykyisen ja hankittavan osaamisen vuoropuheluna:

Ja toisaalt sitte koti on kyl opettanu paljon niinku siinä niinku sellasessa arjen arjen asioissa ja... Armeijassa oppi siivoamaan ja pitämään paikat jär-

jestyksessä ja - - elämän järjestyksessä ja... Toisaalt sitte se mä olin intin jälkeen ensin koulunkäynnin ohjaajana erityisopetuksessa ja sen jälkeen mä olin yhdessä paikassa monta vuotta töissä. Mut en mä haluu mitenkää väheksyy vähätellä niinku koulun arvo siinä oppimisessa. et kylhän niinku koulun kautta on oppinu niinku tosi paljon asioita et vaikka niit ei niinku silloin oo tavallaan ehkä tajunnu et nyt opin jotain jotain niin on niit sitten niinku jälkikäteen niinku no miettiny et missäköhän tänki asian on oppinu ni no siellä silloin kyllä ja niinku no tottakai tälläset niinku akateemiset aineet siellä. Ja mut kyllä jotain arjen asioitaki on koulussa oppinu. (H2)

Osaamisen modaaliteettiin näyttääkin liittyvän oman osaamisen ja oppimisen reflektointi ja yksityiskohtainen analysointi, mikä johtaa myös omien vahvuuksien tunnistamiseen. Toimijuus osaamisena tuo toimijalle vastuuta, mutta mahdollisesti myös syyllisyyttä siitä, että yrittämisen puute on osaamattomuuden tai heikon menestyksen syytä.

Sosiaalisten suhteiden käsittely osaamisen modaaliteetin avulla nostaa esiin näkökulman sosiaalisten taitojen kehittymisestä ja mahdollisuudesta oppia tulemaan ihmisten kanssa paremmin toimeen.

Ja sitte taas set sellanen, duunariyhteisössä toimiminen, ni ehkä se sit opetti monia asioita sitte, sellasesta sosiaalisesta elämästä. (H2)

Toimijuuteen osaamisena liittyy siten myös erilaisia sosiaalisia ja arjen organisointi- ja suunnittelutaitoja, joilla koetaan olevan merkitystä oman tulevaisuuden pohdinnalle.

Haluaminen

Haluamisen modaaliteetti konkretisoituu kykynä määrittää itselleen tavoitteita ja päämääriä sekä tunnistaa oman motivaation lähteitä. Se liittyy motivaatioon, motivoituneisuuteen, tahtomiseen, päämääriin ja tavoitteisiin (Jyrkämä 2008). Päämäärien asettaminen ja niihin suuntautuvan toiminnan toteuttami-

nen koetaan mielekkääksi. Haluamisen modaliteettiin liittyy itsenäinen päätöksenteko, vaikka sosiaalinen viiteryhmä toimisi pääasiassa toisin, kuten seuraava esimerkki kertoo.

Kyllä pidän tosi tärkeänä, että siis onhan työn tekeminen tärkeää, mutta kyllä haluan kouluttautua lisää. Et jos vaikka miettii mun amiksen aikasia kavereita, nii niistä suurin osa oli silleen että heti töihin, nii tiesin kyllä aina ite että haluan kouluttautua lisää ja opiskella. Et en niinku koe että olisin vielä valmis töihintöihin. (H7)

Haluamisen modaliteetin kautta nostetaan esiin toiveita uusista aluista. Haluamisen modaliteettiin kytkeytyy toimintatapa, jossa pettymystä käsitellään siirtämällä katse seuraavaan uuteen aloitukseen ja siihen liitetään ajatus paremmasta sitoutumisesta tavoitteisiin. Haluaminen onkin tyypillisesti ajassa muuttuva modaliteetti: on tavallista haluta eri asioita ja eri intensiteetillä eri ikäisenä ja elämänvaiheiden muuttuessa (Jyrkämä 2008). Seuraava esimerkki havainnollistaa, miten haastateltava itse mielsi toiveiden ja haaveiden kenties muuttuvan myöhemmin elämässä:

Miun tän hetkinen ainut haave on se että mie pääsen yliopistoon, se on kaikki mitä mie tällä hetkellä elämäältä haluan. (H4)

Haluamisen modaliteettiin liittyy saadun avun ja tuen arvostus ja se, että avun tai ohjauksen antajalle annetaan suuri merkitys oman menestyksen kannalta. Epävarmuus ja epä-tietoisuus omista mahdollisuuksista saavuttaa toivotut tavoitteet koetaan negatiivisesti. Oppimisen ja opiskelutapojen analysoiminen eivät kytkeydy haluamiseen, vaan toiveiden toteutuminen ja tavoitteiden saavuttaminen liitetään usein ulkoisiin tekijöihin. Seuraavassa lainauksessa toiveen toteutumisen mahdollisuutta arvioidaan suhteessa pääsykokeen vaikeuteen.

Että siis psyka kiinnostas, mutta just siinä on se, että uskallanko hakkee, et kun on niin vaikee että. Että tota...että vieläkö jaksaa hakkee. No enhän mie oo kyllä kun kerran hakenu sinne silleen kunnolla (H9)

Haluamisen modaliteettiin liittyy seuraavassa lainauksessa myös omien toiveiden ja haaveiden arvopohdinta.

Kun tuun hyvin ihmisten kanssa toimeen ja silleen. Ja haluisin jotain positiivista tuoda tähän maailmaan, niin sitten niin. (H10)

Haluaminen voi myös kohdistua itse koulutukseen, jolloin näkyväksi tulee koulutukseen liittyvä arvostus. Haluamisen modaliteetin kautta koulutuksen vaatavuus voi tuntua raskealta, mutta koulutuksella nähdään olevan merkittävä välineellinen arvo; sen avulla päästään mielekkääksi arvioituihin työtehtäviin.

Tunteminen

Tuntemisen modaliteettiin liittyy sananmukaisesti voimakkaiden tunteiden liittäminen opiskeluun ja koulunkäyntiin. Tunnusomaista on tuntemusten yksityiskohtainen analysointi sekä tunne-elämysten tietoinen hakeminen. Tuntemisessa tulee hyvin esille toimijuuden relationaalisuus ja suhteissa toimiminen. Sosiaaliset suhteet ovat merkityksellisiä ja sosiaaliset tilanteet saavat merkityksensä yhteenkuuluvuuden tunteen kokemuksesta tai sen puuttumisesta. Seuraavassa lainauksessa nuori kuvaa onnistuneita koulun ihmissuhteita, joista hän vaikuttaa olevan jopa yllättynyt.

Ja sitten no mie tuln hyvin toimeen opettajin kanssa niin siitäki mulle tuli onnistumisen tunne, et mie pystyn vihdoinkin niikun puhumaan ihmisille niiku normaali ihminen. (H23)

Pettymykset ja epäonnistumisen kokemukset ovat tuntemisen modaliteetissa voimakkaita, mutta niihin liittyy myös tietoinen negatiivi-

sista tunteista pois pyrkiminen. Tuntemiseen kytkeytyy oman kasvuprosessin analysointi ja Jyrkämä (2008) toteaaakin, että tapahtumien herättämät tunnereaktiot muuttuvat usein iän karttuessa ja tilanteiden vaihtuessa. Tuntemiseen liittyy myös ympärillä olevien ihmisten kannustuksen ja turvallisuuden havainnointi ja analysointi. Ulkopuolinen tuki saa suuria merkityksiä mutta myös tunne erityisyydestä tai erilaisuudesta voi nousta kokonaisvaltaiseksi kokemukseksi. Nuori kuvaa tuntemisen kautta omia arvoja ja itselle tärkeitä asioita valintojen tekemisessä: ”Et niin, työ josta tykkään ja tasa-arvosta kohtelua siellä työpaikalla sitten.” (H8)

Voiminen

Voimisessa toimijuuden ulottuvuutena tulee näkyviin tilanteiden rajoitteet ja mahdollisuudet sekä niitä tuottavat rakenteet. Haastateltujen nuorten pohdinnoissa esiintyi monenlaisia mahdollisuuksia avaavia kokemuksia työsäkäynnistä koulutukseen hakeutumiseen. Toimijuuteen voimisena liittyy tilanteinen omalle itselleen mahdollisten vaihtoehtojen ja valintojen tekeminen sekä usko haluamansa tulevaisuuden toteutumiseen. Seuraavassa haastattelemamme nuori pohdiskelee työkokemuksen tuomaa mahdollisuutta varautua tulevaisuuteen taloudellisesti siten, että voi varautua myös yllättäviin tilanteisiin:

No nyt mie oon ollut (työpaikan nimi) töissä, koulututtunut (tehtävänimike). Ja siellä nyt aion työskennellä mahdollisimman paljon että mie saan paljon säästöön. Saan ostettua itelleni uuen koneen ja kaikki tarpeelliset. Et mie yritän nyt ostaa kaikki ne mitä mie tarvitsen opiskeluaikana, kaikki koneet, kaikki huonekalut ja tälleen. Et sitten kun mie meen opiskelemaan niin sitten mie en tarttee niitä niinku ennää. Että sitten myöskin niin että säästössä on rahhaa, että jos sitten tullee sitten ”että nyt tarviin äkkiä paljon rahhaa” niin sitten miulla on se säästö siellä. (H5)

Koulutushakuihin liittyvissä kokemuksissa oli tulkittavissa myös voimisen ulottuvuus.

Vaikka nuorilla on useita kokemuksia ilman koulutuspaikkaa jäämisestä, hakuprosesseja kuvattiin omien mahdollisuuksien arvioinnin näkökulmasta. Seuraavassa katkelmassa koulutuspaikkaa vaille jäämistä ei kuvata epäonnistumisena, vaan nuori näkee siinä itselleen mahdollisuuden tavoitella ja saavuttaa haluamansa koulutuspaikka. Nuori arvioi menestystään ja tulkitsee sen kertovan omista mahdollisuuksistaan. Myös vaihtoehtoisten koulutuspaikkojen sulkeminen omien valintojen ulkopuolelle luo kuvan uskosta omiin mahdollisuuksiin.

No siis nyt viimeks kun hain. Se oli itse asiassa syksyllä järjestettiin toinen hakun. Niin siinä miulla jäi, olikse neljästä pisteestä vaille että mie olisin päässy valintakokkeeseen. Mutta pisteraja oli noussu tosi paljon, nii mie ymmärsin että miullaon mahdollisuus päästä Helsinkiin. Koska siinä oli viimeks keväällä 48, oli alin pisteraja mikä hyväksyttiin, nii mie sain nyt 49,7. Et miulla on niinku mahdollisuus, miun pitää vaan opiskella, omistautuu ja tehä nii mie voin kyllä päästä. Koska Ouluun mie en mee. Se on Helsinki (nauraa). Mie en sinne lappiin, yhy. (H21)

Monet väli vuoteen liittyvät kokemukset ilmenivät haastatteluissa sekä omien mahdollisuuksien näkemisenä että myös oman elämän ja arjen toimintana. Tällaiset mahdollisuudet asemoida omaa elämää tulivat esille muun muassa kuvauksissa asuinjärjestelyistä – omannäköisen asumismuodon valitsemisena – sekä elämäntapaan liittyvinä valintoina – mahdollisuutena matkustaa ja rytmittää sen kautta omaa tekemistään. Näitä kuvaavat seuraavat lainaukset, joista heijastuu myös se, miten väli vuosisokokemus voi vahvistaa luottamusta tulevaisuuteen, kun sen aikana on tehnyt itselle mielekkäitä asioita ja voinut tehdä omannäköisiä valintoja elämänrakenneiden järjestelyissä.

No siis, tulevaisuushan näyttää jopa ihan hyvältä. Tai siis näyttää paremmalta kun vaikka jos siis peilaa

viime kevääseen. Ja odotan tulevaisuudelta, et pääsen muuttaan vihdoin viimein omilleni. Ja mä uskon että se on mahdollista saavuttaa, siinäkin silleen että toivottavasti pääsisin kouluun niin sit siinä on helppo samalla muuttaa koulun perässä ja voi sit saada uusia ihmisiä siitä taas ympärille ja näin. Et luulisin kyllä et ihan mahdollista on saavuttaa. (H6)

Sit tässä välivuodessa on ollu tosi hyvää kans että mä oon matkustellu tosi paljon, mitä mä laskin et mä kävin niinku elokuusta johonkin marraskuuhun, niin oon joka kuu käynyt kerran kuussa vähintään jossain. Et se niinku on ollu kans tosi hyvä. (H8)

Vaattovaara (2015, 210) toteaa, että nuoruudessa toimijuus voimien rakentuu kulttuurisen käsikirjoituksen mukaan koulutuksen, työn, parisuhteen, perheen ja kodin järjestyksissä. Tämä näkyy myös välivuotta viettävien mahdollisuuksien pohdinnoissa, jotka leikkaavat kokonaisvaltaisesti koko elämäntähtä; arjen asumisjärjestelyjä, elämäntapaa sekä koulutukseen ja työuraan liittyviä valintoja.

Täytyminen

Täytyminen toimijuuden modaaliteettina liittyy elämäntapahtumien ja valintojen määrittelemiseen sellaisten oletusten ja odotusten avulla, joita ympäröivällä yhteisöllä oletetaan olevan (ks. Juvonen 2014). Nämä oletukset ja odotukset muodostavat kehyksen, jonka sisällä valinnat on tehtävä. Täytymisen modaaliteettiin liittyy kuitenkin myös sisäistetty ”*pärräämisen pakko*” ja valintamahdollisuuksien rajalliseksi kokeminen erilaisissa elämäntilanteissa ja olosuhteissa. Koulutukseen hakeutuminen ja sen hankkiminen olivat nuorten kertomuksissa keskeisin täytymiseen liittyvä odotus niin sisäisesti kuin ulkoisesti määriteltynä. Koulutussiirtymän katkoksten kuvaukset heijastelivat kokemusta odotusten vastaisuudesta: Yksi haastateltava sanoitti tätä kokemusta: ”kun tuntuu, että oman elämän rakentaminen on pitkittynyt”.

Täytyminen ulottuu myös opiskelun motiiveihin, jotka saattavat näyttää ulkoisilta. Eräs haastateltava sanoo oppineensa

”sen että oppimiseen pitää paneutua ja pakkottaa itensä”. Toisaalta positiivinen vaikutus syntyy siitä, että toiminnan motiivit vaikuttavat täytymisen modaaliteetin valossa selkeiltä, kuten nuori seuraavassa katkelmassa kuvaa.

Tai silleen että kyllähän sitä nyt vaikka missä vois olla töissä, vaikka ei ois koulutusta. Mutta mie aattelen silleen että koulutus pitää olla. Sit kun sulla on koulutus, niin ihmiset kattoo sua silleen että ”tää ihminen osaa jotakin, tällä on niinku taitoo” (H6)

Täytyminen nuorten kertomuksissa on aiemmassa tutkimuksessa kytketty institutionaaliin odotuksiin ja pakkoihin (Juntunen 2020). Tässä haastatteluaineistossa nuoriin kohdistui ulkoisia odotuksia myös perheestä. Perheen odotukset kouluttautumisesta näkyvät seuraavassa haastattelukatkelmassa:

Miun isä on sanonu että ei haluu että meistä tulee perus duunareita, niin se että mie halluun jonkun siistin sisätyön, ni sitte mie aion opiskella niin pitkään ja paljon että mie saan sen työn joka pystyy ylläpitämään miun peruselämää. (H12)

Institutionaalisten toimijoiden kuten työvoimapolvelujen rajoittavuus näkyi nuorten kokemuksissa ulkoisen kontrollin muotona. Nuoret käyttivät lähes poikkeuksetta pakkosanaa kuvatessaan velvoitetta osallistua työvoimapolliittisiin toimenpiteisiin:

Sitten mä kävin tässä TE-toimiston siinä mikä se oli, joku kurssi kun et oo työllistynyt 3 kuukauteen mennessä, nii ne niinku vähän pakotti meneen sinne, joku tämmönen työllistymiskurssi. (H3)

Toisaalta velvoittava osallistuminen työvoimapolliittiseen toimintaan sisälsi myös myönteisiä kokemuksia saadusta tuesta. Myönteiset kokemukset kumpusivat poikkeuksetta ohjaustyötä tekevien henkilöiden tavasta toimia ja tukea nuorta.

Sit kun menin sinne Kelan tai siis TE-toimiston pakottamalle kurssille niin siinä se mun ohjaaja oli tosi kiva, nii sen kanssa sit selvitettiin niitä asioita. Et se niinku autto mulla paljon. (H10)

Täytymisen ulottuvuuteen liittyy paljon impliisittisesti kulttuuristen odotusten heijastumista myös sisäisiin tuntemuksiin siitä, että oma elämänpolku ei etene odotusten mukaisesti (vrt. Romakkaniemi 2010). Suunnittelematon välivuosi näyttäytyi usein aluksi pettymyksen ja epäonnistumisen tunteena. Seuraavassa lainauksessa haastateltava viittaakin yleisiin käsityksiin välivuodesta voimakkaasti kategorisoiden ”pahana asiana”, mutta kuvaa myös oman kokemuksen kääntymistä myönteisemmäksi.

Joo, et alkuun mulla oli tosi shokki ajatella niinku et joudun pitää väli vuoden et, se varmaan on monella se käsitys et väli vuosi on jotenkin paha asia, koska sä periaatteessa putoot yhtäkkiä tosi tyhjän päälle koulusta ja tälleen. Mut nyt niinku miettii niin musta tää on tosi hyvä asia ollu et mulla on ollu tää vuosi aikaa miettii, tehä töitä. Valmistautuu henkisesti jo niinku tähän kevääseen, et ei tuu sellasta samanlaista stressimäärää kun viime keväänä - - sen tiään et haluan sitä niinku opiskella. Korkeakouluvalmennus on kyl tosi paljon avannu, kun ollaan käyty sellaisissa paikoissa ja tälleen. (H4)

Myönteisyyteen näyttäisi kytkeytyvän myös Korkeakoulustartin valmennuskokemus, jossa nuori on voinut pysähtyä omien toiveidensa äärelle.

Kykeneminen

Kykenemisen modaliteetti nousee esiin, kun nuoret kertovat vakavista psyykkisistä tai fyysisistä toiminnan rajoitteistaan ja sairauksistaan. Kykenemiseen liittyy epävarmuuden tunne tulevaisuuden suunnista ja mahdollisuuksista sekä omien ominaisuuksien kokeminen rajoittavina tekijöinä. Kykenemisen estää tai sen mahdollistaa myös läheisten tuki ja apu siinä, mitä nuoren on mahdollista ja mitä hän voi tehdä.

Ja no tällä hetkellä nii no poikaystävä auttaa siis yrittää vähän auttaa elämässä kuitenkin ku on epäselvää muutenki, ku aika paljo yrittää kysellä äitiltä et mitä pitäis tehdä. Et niiltä saa tukea kuitenkin perheeltä. (H2)

No välillä (perhe) on vaikuttanu ja välillä taas ei oo vaikuttanu. Et lähinnä saattaa olla niinkun sitä opiskelun kautta et jos niinku ei oo vaikka saanu välttämättä lukurauhaa, ni tuntuu että silleen ei välttämättä niinku arvosteta sitä opiskelua niin paljoo. Mutta ei nyt kai muuta. (H3)

Yllä olevassa lainauksessa kykenemiseen vaikuttaa läheisten asennoituminen kouluttautumista kohtaan, mikä vaikutti siihen, miten on pystynyt opiskelemaan ja toimimaan. Tässä kykenemisen modaliteetti kietoutuu myös tuntemiseen arvostuksen kokemusten kautta. Epäonnistumisten ja pettymysten sattuessa kykenemisen modaliteetti nostaa esiin jopa katkeruuden tunteita, mikä edelleen vaikeuttaa mahdollisuuksien näkemistä. Näin kykenemisen modaliteetti kytkeytyy myös yksinäisyyden ja sosiaalisen eristäytymisen tuntemuksiin.

Toimijuuden modaliteetit viivästyneessä koulutussiirtymässä

Tässä tutkimuksessa tarkastelimme nuorten toimijuutta väli vuosikokemuksissa. Analysoimme uusien alkujen ja valintojen tekemisen kokemuksia sekä nuorten kertomia ajatuksia tapahtumien järjestyksestä ja elämänrakenteen sisällöstä siirtymävaiheessa. Kirjallisuudessa tapahtumien järjestykselle osoitetaan usein merkitys sen perusteella, onko se normatiivinen vai epänormatiivinen (Elder 1995). Tässä aineistossa epänormatiiviseksi järjestykseksi voisi ennalta olettaa sen, että nuoret siirtyvät työelämään ennen kuin ovat suorittaneet haluamaansa työhön

pätevöittävä tutkinnon. Työelämään siirtyminen ei kuitenkaan saanut nuorten puheessa erityisiä merkityksiä muutoksen aiheuttajana tai käännekohtana, vaan se koettiin väliaikaiseksi vaiheeksi, jonka aikana saattoi tienata opiskelua varten rahaa ja kartuttaa elämäkokemusta.

Yksiselitteisen negatiivisena tapahtumana nuoret kuvasivat sitä hetkeä, kun saivat tiedon siitä, etteivät päässeet opiskelemaan. Tähän kokemukseen kaikki eivät kuitenkaan suhtaudu lopulta samoin, vaan osa sisuuntuu ja päättää yrittää seuraavalla kerralla kovemmin, osa taas lannistuu ja epäilee omia kykyjään hakijana ja opiskelijana. Tulos on yhdenmukainen Karen Rudolphin ym. (2001) löydösten kanssa, joiden mukaan siirtymiin liittyvät vaikeudet saattavat heikentää akateemista minäkäsitystä ja johtaa omien kykyjen kyseenalaistamiseen. Stephane Duchesnen ym. (2012) ja Lucy Riglinin ym. (2013) tulokset vaikeuksien kasautumisesta ja kertautumisesta toistuvien epäonnistumisten myötä saavat myös tukea aineistostamme. Voidaan todeta, että ne nuoret, joiden on vaikea käsitellä pettymystä ja löytää sen jälkeen omia voimavarojaan, ovat vaarassa jäädä syrjään omien toiveidensa mukaisesta koulutuksesta. Oman elämäkulun rakentaminen ja valintojen tekeminen edellyttävät jo sellaisenaan toimijuutta (Vanhalakka-Ruoho 2014) ja varsinkin normista poikkeavat väli vuoden kaltaiset siirtymävaiheet haastavat yksilön toimijuutta. Seuraavassa pohdimme tarkemmin sitä, miten Jyrkämän (2008) jäsentämät toimijuuden modaliteetit ilmenivät nuorten koulutussiiirtymissä silloin, kun siirtymä oli viivästynyt.

Modaliteettianalyysi piirtää kuvan toimijuuden monimuotoisuudesta väli vuoden kaltaisessa siirtymässä. Nuorten koulutusvalintojen ja tulevaisuuden pohdinnoissa toteutuu Jyrkämän (2008) kuvaama modaliteettien – voimisen, haluamisen, tuntemi-

sen, osaamisen, kykenemisen ja täytymisen – monimuotoinen dynamiikka. Analyysimme on osin keinotekoisesti tarkastellut modaliteetteja erillisinä, vaikka ne kietoutuvat arjen kokemuksissa toisiinsa. Tarkastelumme kohteena on ollut nimenomaan väli vuosi elämäkulun siirtymänä eikä niinkään yksittäisten haastateltavien toimijuuden rakentuminen yksilöllisessä elämäkulussa (vrt. Vaattovaara 2015). Analyysimme luo siten pysäytyskuvan toimijuuden tukemisen kysymyksiin koulutuspolun katkoksesta ja sen pohjalta voidaan tehdä tulkintoja nuoren toimijuuden tukemisesta myös ohjauksen näkökulmasta.

Täytyminen toimijuutta rajoittavana modaliteettina on monimuotoinen kudelma ulkoisia pakkoja, mutta myös sisäisiä kulttuurisesti omaksuttuja odotuksia normin mukaisesta elämäkulusta. Kulttuuristen odotusten sisäistäminen näkyi siinä, että nuoret kuvasivat hyvin usein kouluttautumista omakohtaisesti koettuna sisäisenä pakkona. Kulttuuristen odotusten vahvaan sisäistämiseen saattaa liittyä myös se, miten haastatteluissa tuotiin esille perheeseen liittyviä odotuksia kouluttautumisesta. Näihin ei liitetty pakkoa, mitä sanaa käytettiin usein TE-palvelujen velvoittavista toimista, vaan perheen merkitystä ja odotuksia kuvattiin ikään kuin itsestäänselvyyksinä. Voikin kysyä, missä määrin usein tiedostamattomasti sisäistetyt kulttuuriset odotukset ovat toimijuudelle rajoittavampia kuin ulkoisesti tunnistettavat julkisen työvoimapolitiikan velvoitteet. Juntunen (2020) kuvaa tutkimiansa nuorten tasapainoilevan institutionaalisen polun ja omannäköisen elämän rakentamisen välillä. Samalla tavoin haastattelemiemme nuorten voi sanoa käyvän vuoropuhelua erilaisten sisäistettyjen kulttuuristen odotusten ja omien toiveiden ja haluamisten kanssa.

Nuorten kokemuksista välittyy toimijuuden relationaalisuus arjen toimintaympäristöissä ja suhteissa. Toimijuuden modalitee-

teissa esiintyvät niin kaverisuhteet ja perhe kuin myös kokemukset työyhteisöistä ja ammatillisista kohtaamisista ohjauspalveluissa. Sosiaalisissa tilanteissa tapahtuvien suunnanottojen kuvaukset todentavat toimijuuden rakentumista monimuotoisesti sosiaalisissa suhteissa, kulttuurissa ja yhteiskunnassa (Vanhalakka-Ruoho 2015). Analyysimme rakentaa varsin samansuuntaista kuvaa tulevaisuuttaan pohtivien nuorten toimijuudesta kuin Toivaisen (2019) havainnot. Huomionarvoista on se, että sekä nuoren ympärillä oleva lähipiiri että myös institutionaaliset toimijat voivat vahvistaa ja tukea nuorta omannäköisen elämän suunnanotoissa.

Pohdittavaksi jää, missä määrin institutionaaliset ammatilliset kohtaamiset tavoittavat toimijuuden nyansseja. Tutkimiemme nuorten kokemukset Korkeakoulustartin kaltaisesta katvealueelle sijoittuvasta ohjaustyöstä näyttäytyvät myönteisinä, mikä vahvistavaa aiempien tutkimusten havaintoja nuorten palvelujen kehittämisen suunnista yksilöllisempään elämänsuunnittelun tukemiseen (Muukkonen ym. 2014; Souto 2020). Yksittäisillä haastateltavilla oli myönteisiä kokemuksia myös julkisten työvoimapalvelujen toimijoiden kanssa kohtaamisista.

Ohjauksen näkökulmasta toimijuuden modaaliteettianalyysi nostaa esille sekä yksilöllisiä että institutionaalisia kysymyksiä. Ohjauskirjallisuudessa puhutaan ohjauksen tavoitteesta tukea yksilön toimijuutta ja suunnanottoja omassa elämässään (Vanhalakka-Ruoho 2014; Vehviläinen 2014). Haastatelluaineisto kertoo nuorten valmiuksista pohtia omaa elämäänsä ja yksilön oman elämän toimijuuden toteutumiseksi tärkeistä tekijöistä. Haastateltavia kuunnellessa ei voi kuitenkaan välttää pohtimasta sitä, miten oman elämän jäsentämisen potentiaalia vahvistetaan institutionaalisissa kohtaamisissa. Näillä nuorilla oli myönteisiä kokemuksia institutionaalisista kohtaamisista ja erityisesti Korkeakoulustar-

tista heidän tarpeeseensa vastavana toimintana. Toisaalta kyse voi olla siitä, että heillä on jo niin vahvaa toimijuutta, että tarjottaessa paikkoja tulevaisuuteen suuntautumisen pohdittamiseen he osaavat myös hyödyntää niitä.

Modaaliteettianalyyssissä huomio kiinnittyi toimijuuden sisäisiin ulottuvuuksiin. Vaikka niissä näkyy toimijuuden relationaalisuus ja rakentuminen vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, niistä heijastuu myös autonominen ja osin yksinäinenkin oman elämän pohdiskelu. Anne-Mari Souto (2020) on kiinnittänyt huomiota siihen, miten ohjauspalveluissa voitaisiin vahvemmin ottaa huomioon yhteisöllisyys ja vertaistuki nuoren oman elämänsuunnittelun tukemisessa. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden keskustelun pohjalta hän nostaa esille tarpeen tukea ei vain yksilöiden vaan myös ryhmien yhteiskunnallista tietoisuutta ja toimintavalmiutta. Tämä olisi erityisen tarpeellista työskenneltäessä nuorten kanssa tilanteissa, joissa toimijuutta määrittää normittavia yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia odotuksia. Haastatelluaineistomme jättää yksilöllisten ohjauskeskustelujen tavoin näkymättömäksi yhteisöllisyyden merkityksen, osin myös siksi, että emme painottaneet sosiaalisten suhteiden tai rakenteiden pohtimista. Rakenteita purkava ohjaus on haasteellista, koska normatiivisuus kätkeytyy usein itsensä selvänä pidettyihin kulttuurisiin odotuksiin. Tästä kertovat haastattelemiemme nuorten kuvaukset kouluttautumisesta itsensä selvänä pidettynä ”pakkona”.

Viimeisimmässä kansallisessa elinikäisen ohjauksen strategiassa esitetään kunnianhimoisia tavoitteita yhdenvertaisesta ja tasa-arvoa edistävästä ohjauksesta sekä ohjaajien osaamisen kehittämisestä laadukkaiden ohjauspalvelujen takaamiseksi (ELO-foorumi 2020). Siinä on kiinnitetty huomioita viimeaikaisen ohjaustutkimuksen keskusteluun ohjauksen tehtävistä yksilön ja yhteiskunnan ristiriitaisten odotusten välimaastossa.

Strategiassa piilee kuitenkin riski valjastaa ohjaus uusliberalistisen koulutus- ja työvoimapolitiikan välineeksi määrittelemällä urasuunnittelutaidot lähinnä yksilön valmiuksiksi. Strategiassa esille nostetut ohjausosaamisen ja kriittisen yhteiskuntaosaamisen ulottuvuudet näyttäytyvät siten erityisen tärkeinä kehitettäessä ohjauspalveluja koulutus- ja työurien katveisiin, joissa yksilö on haavoittuvassa asemassa suhteessa normittaviin yhteiskunnallisiin odotuksiin. Koulutuspolun katkoksisissa tarjottavassa ohjauksessa tulisi tietoisesti käsitellä ja purkaa normittavia odotuksia, jotta nuorten yksilöllinen toimijuus toteutuisi heidän omassa elämänsuunnitellussaan ja valinnoissaan.

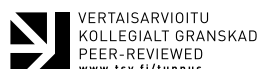
Lähteet

- Antikainen, Ari (1993) *Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta*. Porvoo: WSOY.
- Antikainen, Ari & Komonen, Katja (2003) Biography, life course, and the sociology of education. *The international handbook on the sociology of education*, 143–159.
- Bamberg, Michael & Georgakopoulou, Alexandra (2008) Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk* 28 (3), 377–396.
- Brunila, Kristiina & Kurki, Tuula & Lahelma, Elina & Lehtonen, Jukka & Mietola Reetta & Palmu, Tarja (2011) Multiple transitions: Educational policies and young people's post-compulsory choices. *Scandinavian Journal of Educational Research* 55 (3), 307–324.
- Cairns, Alice J. & Kavanagh, David J. & Dark, Frances & McPhail, Steven M. (2017) Prediction of vocational participation and global role functioning in help-seeking young adults, from neurocognitive, demographic and clinical variables. *Journal of Affective Disorders* 221, 158–64.
- Crockett, Lisa J. & Beal, Sarah J. (2012) The life course in the making: gender and the development of adolescents' expected time of adult role transitions. *Developmental Psychology* 48, 1727–1738.
- Demaray, Michelle K. & Malecki, Christine K. (2002) The relationship between perceived social support and maladjustment for students at risk. *Psychology in the School* 39, 305–316.
- Dietrich, Julia & Parker, Philip & Salmela-Aro, Katariina (2017) Phase-adequate engagement at the post-school transition. *Developmental Psychology* 48 (6), 1575–1593.
- Duchesne, Stephane & Ratelle, Catherine F. & Roy, Amelie (2012) Worries about middle school transition and subsequent adjustment: the moderating role of classroom goal structure. *Journal of Early Adolescence* 32, 681–710.
- Duineveld, Jasper J. & Parker, Philip.D. & Ryan, RichardM. & Ciarrochi, Joseph & Salmela-Aro, Katariina (2017) The link between perceived maternal and paternal autonomy support and adolescent well-being across three major educational transitions. *Developmental Psychology* 53 (10), 1978–1994.
- Eccles, Jacquelynne S. & Wigfield, Allan (2002) Motivational beliefs, values, and goals. *Annual Review of Psychology* 53, 109–132.
- Elder, Jr., Glen H. (1995) The life course paradigm: Social change and individual development. Teoksessa Phyllis Moen & Glen H. Elder, Jr. & Kurt Lüscher (toim.) *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development*, 101–139.
- Eliason, Scott R. & Mortimer, Jeylan T. & Vuolo, Mike (2015) The transition to adulthood: life course structures and subjective perceptions. *Social Psychology Quarterly* 78, 205–227.
- ELO-foorumi (2020) Elinikäisen ohjauksen strategia 2020–2023. Valtioneuvoston julkaisu 2020: 34. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-536-8>.
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What is Agency? *American Journal of Sociology* 103 (4), 962–1023.
- Evans, Karen (2007) Concepts of bounded agency in education, work, and the personal lives of young adults. *International Journal of Psychology* 42 (2), 85–93.
- Hooley, Tristram & Sultana, Ronald G. & Thomsen, Rie (2018) *Career Guidance for Social Justice. Contesting Neoliberalism*. New York: Routledge.
- Juntunen, Anna E. (2020) Nuoret ja elävä toimijuuden tunto elämänkulun käännekohtissa. *Janus* 28 (1), 20–41.
- Juvonen, Tarja (2014) Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. *Nuorisotutkimus* 32 (3), 3–16.
- Jyrkämä, Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä - hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia* 4, 190–203.
- Konstam, Varda & Celen-Demirtas, Selda & Tomek, Sara & Sweeney, Kay (2015) Career adaptability and subjective wellbeing in unemployed emerg-

- ing adults: A promising and cautionary tale. *Journal of Career Development* 42 (6), 463–477.
- Lappalainen, Kristiina & Vellonen, Virpi & Linjala, Paula & Blå, Aino-Kaisa & Hotulainen, Risto (2020) Vahvuuksia tunnistamalla toiveammattiin–Yläluokilla käyttäytymisen tai tunne-elämän ongelmiin tukea tarvinneiden nuorten koulutuspolut ja tukikokemukset. *Kasvatus* 51 (5), 564–577.
- Levinson, Daniel J. (1978) *The seasons of a man's life*. Random House Digital, Inc.
- Lincoln, Yvonna S. & Guba Egon G. (1985) *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Manninen, Katri (2020) Välivuoden pitäminen ei ole rikos. *Insinöörilehti* 11.11.2020. <https://insinöörilehti.fi/tasta-on-kysymys/valivuoden-pitaminen-ei-ole-rikos/> (Viitattu 3.6.2022.)
- Muukkonen, Tiina & Nevanen, Saira & Ohisalo, Maria & Turunen, Saija (2014) Yksikin aikuinen riittää – nuorten sosiaalinen vahvistaminen ja voimaantumisen Luotsi-toiminnassa. *Nuorisotutkimus* 32 (3), 17–32.
- OECD (2004) *Career Guidance: A Handbook for Policy Makers*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264015210-en>.
- OKM (2021) Korkeakoulujen kestävän kasvun ohjelman linjaukset. Muistio VN/17091/2021.
- Patton, Michael Q. (2014) *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- Richards, Andrew & Hemphill Michael (2018) “A practical guide to collaborative qualitative data analysis.” *Journal of Teaching in Physical Education* 37 (2), 225–231.
- Riglin, Lucy & Frederickson, Norah & Shelton, Katherine H. & Rice, Frances (2013) A longitudinal study of psychological functioning and academic attainment at the transition to secondary school. *Journal of Adolescence* 36, 507–517.
- Romakkaniemi, Marjo (2010) Toimijuus masennuksen sosiaalisuutta jäsentämässä. *Janus* 18 (2), 137–152.
- Rudolph, Karen D. & Lambert, Sharon F. & Clark, Alyssa G. & Kurlakowsky, K. D. (2001) Negotiating the transition to middle school: the role of self-regulatory processes. *Child Development* 72, 929–946.
- Shanahan, Michael J. (2000) Pathways to adulthood in changing societies: variability and mechanisms in life course perspective. *Annual Review of Sociology* 26, 667–92.
- Souto, Anne-Mari (2020) Yksilön kannattelevasti kohtaavaa, mutta yhteisöistä ja yhteiskunnallisista hierarkioista irrallaan olevaa ohjausta? Teoksessa Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (toim.) *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten palvelut integraatiopyörteessä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 154, 212–218.
- Sultana, Ronald G. (2012) Learning career management skills in Europe: A critical review. *Journal of Education and Work* 25 (2), 225–248.
- TAT (2020) *Kuinka saat välivuodesta kaiken irti?* <https://tat.fi/kuinka-saat-valivuodesta-kaiken-irti/> (Viitattu 3.6.2022.)
- Toiviainen, Sanna (2016) Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrottuna. *Nuorisotutkimus* 34 (2), 3–18.
- Toiviainen, Sanna (2019) *Suhteisia elämänpolkuja – yksilöiden elämänhallintaa. Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten toimijuus ja ohjaus*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 217.
- Weiner Bernard (1985) An attribution theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review* 92, 548–573.
- Wyn, Johanna & Lantz, Sarah & Harris, Anita (2012) Beyond the ‘transitions’ metaphor: Family relations and young people in late modernity. *Journal of Sociology* 48 (1), 3–22.
- Vaattovaara, Virpi (2015) *Toimijuus elämänculussa. Lapin maaseudun nuorista aikuisiksi 1990–2011*. Acta electronica Universitatis Lapponiensis 169. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2014) Toimijuus elämänculussa - ohjaustyön perusta? *Aikuiskasvatus* 3, 192–201.
- Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2015) Toimijuus ja suunnanotto elämässä. Teoksessa P. A. Kauppi-la & J. Silvonon & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.) *Toimijuus, ohjaus ja elämänculku*. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities and Theology, 39–54.
- Vehviläinen, Sanna (2014) *Ohjaustyön opas: yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus.

Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnyksellä – elämänkulun näkökulma

Mirja Määttä & Frida Westerback¹

Artikkelissa tarkastellaan seurantatutkimusaineiston valossa, millaisena elämänkulun kenttänä työelämä näyttäytyy nuorille aikuisille ja millaisia tulevaisuuden toiveita heillä on. Tutkimus liittyy monitieteisen elämänkulututkimuksen sekä siirtymiä tarkastelevan nuorisotutkimuksen kysymyksenasetteluihin. Tutkimusaineisto koostuu vuosina 2018–2020 toteutetuista 29 nuoren kolmivuotisista yksilöhaastatteluista. Seuranta-aineistoa on analysoitu elämänkulun näkökulmasta sisällönanalyysin keinoin. Tulokset osoittavat, että nuorten aikuisten elämänkulussa työelämällä ja siihen valmistautumisella on merkittävä asema. Suhde työelämään vaihtelee vuosien varrella työelämäkokemusten, urapohdintojen, opiskelujen ja työttömyysjaksojen myötä. Aineistosta erotamme neljä elämänkulkukategoriaa suhteessa työelämään: 1. työelämän ovet raottuvat vain hetkeksi ja taas sulkeutuvat; 2 a. opintoihin panostaminen nostaa työmarkkina-arvoa ensimmäistä kertaa; 2 b. uudelleen kouluttaminen nostaa työmarkkina-arvoa; 3. työelämä avautuu ja oma asema on vakiintumaan päin; sekä 4. työelämäsuhde kehittyy vaihtoehtoiseksi. Osalla nuorista tulevaisuus näyttäytyy toiveikkaana, kun koulutuksessa tai työelämässä löytyy sopiva paikka. Sulkeutuvien työelämäovien taakse jääville nuorille hyvät tulevaisuudennäkymät näyttäytyvät vaikeasti saavutettavilta ja osa heistä tarkasteleekin tulevaisuutta päivä kerrallaan -asenteella. Osa nuorista löytää perinteisen työelämäosallistumisen sijaan muita merkityksellisiä asioita elämässään.

Asiasanat: elämänkulku, siirtymät, tulevaisuus, koulutus, työllistyminen

” Työ on parasta sosiaaliturvaa” -iskulause toistuu suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa vakiintunut asema työmarkkinoilla on nähty aikuisuuden normina ja hyvinvoinnin takaajana. Nuorille aikuisille työn syrjään pääseminen on usein keskeinen tavoite ja elämäntilanteen kannalta ratkaiseva, joskin vain harvoin kertaluonteinen käännekohta. Nuorten siirtymä työelämään on tutkimuksissa kuvattu epälineaariseksi ja pitkittyneiksi ja heidän asemansa työmarkkinoilla on usein epävakaa. Tyypillistä on, että nuorten aikuisten elämäntilanteet vaihtelevat lyhyiden työsuhteiden, työttömyyden, opiskelun ja erilaisten palvelujen asiakkuuksien välillä (Järvinen & Vanttaja 2013; Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015). Tunnusomaisia ovat niin sanotut jojo-siirtymät eli nuori joutuu palaamaan lähtöpisteeseen: esimerkiksi valmistuttuaan ammattiin hän voi jäädä työttömäksi, kunnes lähtee uudelleen opintoihin ja sitä kautta pyrkimään kohti työelämää (ks. esim. Walther 2006).

Toisaalta tilastoihin perustuva työelämäntutkimus osoittaa, että epävarma ja prekaari työ on tyypillistä nuorten työelämän alkuvaiheessa. Ennen pitkää nuoret yleensä löytävätkin vakaan aseman työmarkkinoilta. (Ojala & Nätti & Lipiäinen 2018.) Epälineaarisuus ja epävakaus, joita on käytetty nuorisotutkimuksessa kuvaamaan nuorten siirtymiä, luonnehtivat nykyään myös monen varttuneemman elämää (Woodman & Wyn 2015). Työelämä onkin muutoksessa: sitä muokkaavat muun muassa alustatalouden yleistyminen, vuokratyösuhteet sekä henkilökohtaisen osaamisen kehittämisen vaatimus. Nuorten tulevaisuuden suunnitelmiin vaikuttavat lisäksi maailmanlaajuiset poliittiset, ekologiset ja taloudelliset ongelmat. (MacDonald & Giazitzoglu 2019; Helne & Hirvilampi 2021.)

Joillekin nuorille siirtymävaiheet tuovat vapautta ja mahdollisuuksia itsensä etsimiseen

ja toteuttamiseen, kun taas toiset kokevat pikemminkin ulkopuolisuutta työmarkkinoille asettumisen vaikeuksissa. Työelämään pääsyn viivästyminen, epävarma asema työmarkkinoilla sekä pitkittyneet työttömyysjaksot vaikuttavat käsitykseen itsestä, alentavat työhön liittyviä odotuksia ja kapeuttavat tulevaisuudennäkymiä (Hanski & Järvensivu 2020). Nuoret ovatkin jo pitkään kantaneet harteillaan riskiyhteiskunnan epävarmuuksia ja yksilöllistyneitä vastuita. On epävarmaa, vievätkö tehdyt valinnat sinne, minne nuori pyrkii pääsemään. (Beck 1992.) Nuorilla ei siten ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia vastata työmarkkinakansalaisuuden vaatimuksiin verrattuna aikaisempiin sukupolviin (Kallio & Åberg 2022).

Tarkastelemme tässä artikkelissa nuorten aikuisten suhdetta työelämään ja siihen läheisesti kytkeytyviä opintoja osana heidän elämäntilanteensa. Empiirinen aineistomme mahdollistaa nuorten eletyn elämän, haastatteluhetken nykyisyyden ja tulevaisuudenkuvien tarkastelun. Olemme tavoittaneet haastateltavat nuoret Lahdesta ja Vantaalta eri palveluja yhteen kokoavista Ohjaamoista, joissa tuetaan nuoria koulutus- ja työelämäsiirtymissä sekä arjen kysymyksissä. Analysoimme kolmena vuotena seuraamamme 29 nuoren aikuisen kokemuksia työmarkkinoilla tai sen kynnyksellä. Tarkastelemme heidän elämäntilanteensa erityisesti koulutus- ja työelämäsiirtymien näkökulmista.

Nuoret kuvailivat suhdettaan työelämään ja tulevaisuuteen aiempien kokemustensa perusteella, ponnistelujen, onnistumisten ja epävarmuuksien keskellä. Hahmotimme nuorten seuranta-haastattelusta erilaisia elämäntilanteita, jotka osoittavat että työelämäsiirtymillä on iso rooli nuorten elämäntilanteissa ja siirtymävaiheet ovat monimuotoisia ja usein kompleksisia. Nuori aikuisuus onkin siirtymien kannalta vilkasta aikaa. Työmarkkinoiden muutosten ja nuo-

ruuden pidentymisen myötä nämä siirtymät kuitenkin lykkääntyvät – tai jäävät mahdollisesti kokonaan toteutumatta. Tutkimukseen osallistuneet nuoret pyrkivät kaikki, tavalla tai toisella, löytämään paikkansa työelämässä; he olivat sisäistäneet ansiotyön keskeisen merkityksen yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Tutkimus laajentaa ymmärrystä nuorten aikuisten työelämän kynnyksellä kohtaamista haasteista ja mahdollisuuksista nuorten omasta näkökulmasta käsin.

Työ ja tulevaisuuteen suuntautuminen

Vaikka tulevaisuudesta ei voi tietää juuri mitään varmaa, ihmiset tekevät tulevaisuutta koskevia oletuksia, arviointia ja ennakoitua. Myönteiset odotukset omasta tulevaisuudesta voivat sekä kannustaa elämässä eteenpäin että vaikeuttaa elämää vastoinkäymisten kohdattessa, varsinkin jos tulevaisuuden suunnitelmat ovat tarkkaan rajattuja ja joustamattomia. (Rubin 2008; Varjo & Kalalahti & Jahnukainen 2018.)

Nuorisobarometriaineisto vuodelta 2019 osoittaa, että elämänarvona työ on kasvussa nuorten keskuudessa. Nuoret ovat valmiita panostamaan paljon työn saamiseen. Tämä voi tarkoittaa muiden henkilökohtaisten suunnitelmien viivästyistä, kuten perheen perustamisen siirtymistä. Suurin osa suosii myös ansiotyötä suhteessa etuuksilla eläimeen, vaikka työ ei lisäisi tuloja. Vaikka nuoret ovat valmiita sitoutumaan työhön, nuorille on tärkeää, että työ on heidän arvojensa mukaista. (Haikkola & Myllyniemi 2020.) Nuoret omaksuvat myös työn tekemisen ja työntekijäkansalaisuuden ideaalin: se on tärkeä yhteiskunnallisen kuulumisen määrittäjä (Ågren 2021). Nykyinen työmarkkinakansalaisuus näyttää edellyttävän työmarkkinoiden odotuksiin vastaamista yritteliäisyydellä sekä

positiivisella, aktiivisella ja jopa tohkeisella mielialalla (Jokinen 2015; Ikonen & Nikunen 2019).

Nuoret, joilla on kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia resursseja, ovat usein avoimia muutoksille ja valmiita tarttumaan tarjolla oleviin mahdollisuuksiin. Nuoret, joiden resurssit ovat vähäisempiä, kärsivät eniten modernisaation lupausten, pysyvien työsuhteiden ja elämänkulun tasaisen etenemisen murtumisesta. He voivat tarkastella tulevaisuutta hyvin lyhyellä perspektiivillä, laajentuneen nykyisyyden näkökulmasta. (Leccardi 2008; 2014; Farrugia 2019.) Laajentunut nykyisyys on myöhäismoderni aikakäsitys, jossa nykyhetken merkitys ja lyhyellä aikajänteellä navigointi korostuvat (Kojo 2010; Leccardi 2014). Nuorten ajattelun lyhyt aikaperspektiivi liittyy yleisesti haastavaan tehtävään löytää paikka yhteiskunnassa (Rubin 2000).

Nuorten epävarma ja vaihteleva asema työmarkkinoilla tai niiden kynnyksellä tuottaa myös palvelu- ja etuusjärjestelmän kannalta usein statussiirtymää – esimerkiksi siirtymä opiskelijasta sairauslomalle tai työttömäksi voi aiheuttaa katkoja tarvittavan tuen saamiseen (Hiilamo ym. 2017). Tällaisissa elämänkulun muutoskohdissa ammatillinen tuki on usein tarpeen. Vuodesta 2015 alkaen useilla paikkakunnilla tukea on voinut saada valtakunnallisesti kehitetystä monialaisesta nuorten palvelupisteestä, Ohjaamosta (ks. TEM 2018). Ohjaamossa on pyritty tarjoamaan kokonaisvaltaista tukea erilaisissa elämäntilanteissa oleville nuorille ilman leimaantumisen pelkoa. Nuoret aikuiset etsivät Ohjaamosta usein neuvoja ja tukea elämänkulun keskeisiin siirtymiin, kuten asumiseen, urasuunnitteluun sekä tietoa erilaisista työmahdollisuuksista. Lisäksi he hakevat tietoa yhteiskunnan palveluista ja tukimuodoista. (Määttä 2018; Haikkola ym. 2021.)

Työelämään siirtymä osana elämänkulkua

Nuoruudessa tehdään valintoja, joilla on vaikutusta koko elämänkulkuun: punnitaan uravaihtoehtoja, tehdään koulutusvalintoja, saadaan ensimmäisiä työkokemuksia, muutetaan omilleen, valmistutaan opinnoista, siirytään työelämään, muodostetaan parisuhteita, ehkä vakiinnutaankin, ja saadaan mahdollisesti lapsia. Glen H. Elder, Jr. (1998) korostaa elämänkulun tarkastelussa neljää näkökulmaa: aikaa, paikkaa, suhdetta toisiin ihmisiin ja yksilöllistä toimijuutta. Esimerkiksi historialliseen aikaan sidotut ja eri ikäkausiin liittyvät yhteiskunnalliset odotukset vaikuttavat nuoriin ja heidän valintoihinsa, samoin yhteiskunnallinen konteksti, asuinpaikan mahdollisuudet ja kulttuuriset normit. Elämänkulku muodostuu myös aina suhteessa muihin ihmisiin ja on näin ollen relationaalinen. Kaikki nämä näkökulmat muokkaavat yksilön toimijuutta. (Elder 1998; Hitlin & Elder 2007.)

Nuoruuden keskeiset siirtymät ajoittuvat usein päällekkäin ja niiden järjestys vaihtelee. Siirtymät ovat yhtäältä universaaleja, toisaalta yhteiskunnan rajaamia sekä nuorten yksilöllisen taustan ja resurssien mukaan eriytyviä (Aaltonen & Berg 2018). Valintoja ei tehdä vapaina, vaan valinnan pakot ja rajoitetut valinnanmahdollisuudet kuvaavat nykynuoruutta (Juvonen 2015; Salovaara 2021). Ken Roberts (2009) nimittää nuorten työelämäsiirtymiä rakenteistavia tekijöitä mahdollisuusrakenteiksi. Näitä ovat nuoren perhetausta, koulutus sekä työmarkkinoiden tila ja työnantajien rekrytointitarpeet ja -asenteet. Lisäksi nuoren asuinpaikka, sukupuoli ja etninen tausta avaavat ja sulkevat mahdollisuuksia (Roberts 2009). Suomessa esimerkiksi alueelliset koulutus- ja työmarkkinat rajaavat nuorten mahdollisuuksia ja koulutuslavalinnat eriytyvät vahvasti sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja etnisyyden

mukaan (Tolonen & Aapola-Kari 2021; Haikkola 2021).

Peruskoulun jälkeiset toisen asteen koulutusvalinnat ovat nuorille usein hankalia ja ne tehdään erilaisin pääomin paikallisissa konteksteissa. Valinnat ovat paitsi yksilöllisiä ja sosiaalisia, myös rakenteellisia prosesseja, joissa nuoret tulevat tietoiseksi omasta koulutuksellisesta ja yhteiskunnallisesta arvostaan. (Tolonen & Aapola-Kari 2021.) Nuorten odotetaan olevan vastuussa omasta koulutusvalinnastaan, vaikka esimerkiksi perhetausta, kuten myös koulun eri ammattilaiset, vaikuttavat vahvasti nuorten päätöksentekoon (Salovaara 2021). Valinnat ja koulutuksessa pärjääminen vaikuttavat puolestaan pitkällä tähtäimellä henkilön työmarkkina-asemaan ja ansiotasoon. Korkeakoulutetut työllistyvät ammattitutkinnon suorittaneita paremmin ja heikoin työllisyystilanne on peruskoulun varaan jääneillä. Myös taloudellisilla taantumilla on pitkiä kielteisiä vaikutuksia nuorten asemaan työmarkkinoilla. (France 2016; Alatalo, Mähönen & Räisänen 2017.)

Koulutus- ja työllisyyspolitiikan toimet ja etuusjärjestelmä perustuvat pitkälti lineaarisen ja normatiivisen elämänkulun malliin. Niissä korostetaan sujuvia siirtymiä, aika-aulussa valmistumista ja jatkuvaa oppimista sekä yksilön aktiivisuuden, joustavuuden ja liikkuvuuden ihanteita (Julkunen 2008; Tolonen & Aapola-Kari 2021). Palvelu- ja etuusjärjestelmä ohjaa nuoria usein kapeasti työmarkkinoille ottamatta huomioon heidän mahdollisia muita tuen tarpeita (Gretschel & Myllyniemi 2020; Kallio & Åberg 2022). Monen nuoren kohdalla opinnoissa etenemistä ja työelämään pääsyä hankaloittavat esimerkiksi vaikeus löytää itselle sopivaa alaa, oppilaitosten riittämätön tuki sekä mielenterveyden ja jaksamisen haasteet (Haapakorva, Ristikari & Kiilakoski 2018). Korjattavaa on myös työllistymistä edistävissä palveluissa ja työoloissa (Haikkola ym. 2021).

Nuorten toiveissa työ on kuitenkin tärkeässä asemassa. Sen myötä koetaan osallisuutta myös suomalaisen yhteiskuntaan, jossa työtä ei nähdä pelkästään taloudellisen tuotannon muotona vaan kokonaisvaltaisemmin elämän merkityksellisyyden ja hallinnan lähteenä sekä yhteiskunnan jäsentäjänä (Ågren, Pietilä & Rättilä 2020). Elämäntulon muutoksena siirtymä koulutuksesta työelämään on merkittävä: sen mukana muuttuvat sekä henkilön asema työkeskeisessä yhteiskunnassa ja sen hierarkiassa että asemaan liittyvät rooliodotukset (Levy & Bühlmann 2016). Osalle nuorista aikuisista työ merkitsee pääasiassa taloudellista turvaa ja mahdollisuutta elää ja tulla toimeen omillaan. Osa näkee työn eteenpäin vievänä prosessina ja toiset taas itsensä toteuttamisen, merkityksellisyyden kokemuksen ja henkilökohtaisen kasvun mahdollisuutena. Osa nuorista aikuisista painottaa työn sosiaalista merkitystä; työ liittyy työyhteisöön ja laajempaan yhteiskuntaan. (Westerback & Rissanen 2020.)

Elämäntulon ja siirtymän käsitteitä on kritisoitu nuorisotutkimuksessa normatiivisuudesta ja lineaarisen etenemisen odotuksista. Tällaisina ne leimaisivat nuoria, joiden elämäntulo poikkeaa valtavirrasta. (Wyn & Woodman 2006.) Anna Juntusen (2019) mukaan nuorisotutkimuksessa elämäntulon käsite voi kuitenkin avata ovia heidän moninaisten ja ainutlaatuisten elämäntulkujen ja siirtymien hahmottamiseen. Elämäntulon tarkastelu korostaa nuoruutta sekä olemisen (*being*) että tulemisen (*becoming*) vaiheena tunnustaen myös nuorten nykyhetken elämän merkityksellisyyden (France 2008).

Aineiston keruu ja analyysi

Tutkimusaineisto on kerätty vuonna 2018 alkaneessa Ohjaamoista työelämään -seurantatutkimuksessa, jossa tarkastellaan niitä mah-

dollisuuksia ja haasteita, joita nykyiset työ- ja koulutusmarkkinat tuottavat nuorten aikuisten elämään sekä eri palvelujen kykyä tukea nuoria heidän itsenäistymisvaiheessaan. Etsimme Vantaan ja Lahden² Ohjaamoissa haastateltavaksi 40 yli 18-vuotiaasta nuorta aikuista, joille uraan ja työelämään liittyvät kysymykset olivat ajankohtaisia. Ohjaamo vaikutti sopivalta nuorten aikuisten tavoittamiseen, koska sen asiakaskunnan elämäntilanteet, koulutustaustat ja tuen tarpeet ovat hyvin vaihtelevia. Näin saimme tutkimuksemme taustoiltaan ja elämäntilanteeltaan erilaisia nuoria.

Rajasimme aineiston tässä artikkelissa 29 nuoren aikuisen haastatteluihin (vuosina 2018–2020), koska he osallistuivat seurantaan joko jokaisena kolmena vuotena (27 haastateltavaa) tai ensimmäisenä ja viimeisenä vuotena (2 haastateltavaa). Analysoituja haastatteluja on kaikkiaan 85, ja kukin haastattelu kestää keskimäärin 41 minuuttia.

Haastatelluista 18 oli miehiä, 11 naisia. Ensimmäisenä vuotena haastateltujen iän keskiarvo oli 23,6 vuotta. Heistä suurin osa (17) oli suorittanut jonkin tai useamman ammatillisen tutkinnon, viisi oli suorittanut ylioppilastutkinnon, neljä korkeakoulututkinnon ja pelkän peruskoulun varassa oli kolme haastateltavaa. Maahanmuuttajataustaisia henkilöitä haastatelluista oli kolme. Haastateltujen suhde Ohjaamoon vaihteli paljon; osa oli haastateltujen alkaessa ensimmäistä kertaa Ohjaamossa, eikä sen jälkeen käyttänyt Ohjaamon palveluja, osa taas hyödynsi Ohjaamon palveluja pidempään. Kahdessa ensimmäisessä teemahaastattelussa on hyödynnetty visuaalisia menetelmiä: retrospektiivistä työelämäkokemuksista kertovaa elämänviivaa sekä hyvästä tulevaisuudesta kertovaa kuvaa ja näiden yhteistä tulkintaa haastatteluissa. Kuva-avusteinen haastattelu on mahdollistanut sellaisten kokemusten ja toiveiden sanoittamisen, joita pelkällä haastattelulla ei olisi tavoitettu (ks. Vilmilä &

Taulukko 1. Elämänkulun tarkastelun taulukkopohja

Hlo, ikä ja koulutustausta	Aiempi työhistoria	1 vuosi	väli aika	2 vuosi	väli aika	3 vuosi	Toiveet tulevasta
----------------------------	--------------------	---------	-----------	---------	-----------	---------	-------------------

Kiilakoski 2018). Kolmannessa haastattelussa palattiin erityisesti hyvästä tulevaisuudesta kertovaan kuvaan ja tarkasteltiin yhdessä haastateltavien kanssa mahdollisia muutoksia tulevaisuuskuvin ja toiveissa.

Ensimmäisessä haastattelussa jokaiselle nuorelle annettiin tutkimusesite, joka käytiin yhdessä läpi haastattelijan kanssa ennen kirjallisen suostumuksen allekirjoittamista. Nuorilta pyydettiin myös kirjallinen suostumus seuranta-haastatteluja koskevaan yhteydenottoon. Kaikki osallistujat saivat ensimmäisellä kerralla palkkioksi elokuvalipun. Haastattelut olivat nuorille vapaaehtoisia ja niistä saattoi jäädä pois, milloin halusi. Painotimme haastateltaville, ettei haastatteluilla ole vaikutusta palvelujen ja etuuksien saantiin, emmekä käsittele haastateltujen yksityisasiota Ohjaamojen työntekijöiden kanssa. Suurin osa haastatteluista pois jääneistä ei vastannut toisen ja kolmannen vuoden aikana kutsuihimme, joita lähetimme sähköpostitse ja WhatsAppilla. Viimeisen haastatteluvuoden yhteydessä pyysimme luvan olla yhteydessä uudestaan viiden vuoden päästä, ja saimme kaikilta haastatelluilta luvan.

Aineiston analyysissä hyödynsimme sisällön-analyysiä, jota ohjasi artikkelin teoriataustaan kytkeytyvä elämänkulkujen hahmottelu. Kumpikin tutkija luki ja tarkasteli kaikkien 29 nuoren aikuisen haastattelusarjoja (85 haastattelua). Analyysin apuna hyödynnettiin Atlas.ti-ohjelmaa. Menetelmässä korostuu elämänkulkujen hahmottaminen aineistoa lukemalla, kokemuksia koodaamalla sekä työmarkkina-asemaan kytkeytyviä luokitteluja käyttämällä. Muodostimme haastateltujen nuorten aikuisten koulutus- ja työelämäpositioita ja niiden

muutoksia (ks. Levy & Bühlmann 2016) kuvaavia taulukoita, joissa jäsennettiin nuorten elämäntilanteita seuraavilla kategorioilla: vakituisessa tai määräaikaisessa kokoaikatyössä, osa-aikatyössä, palkkatukityössä, työttömänä työnhakijana omalle alalle, työttömänä työnhakijana + urapohdinnat, aktiivitoimenpiteessä, kuntoutuksessa, päätoiminen opiskelija, useita statuksia ja yrittäjä/toiminimi. Tämä toi esille siirtymien runsautta eri vuosien välillä. Osalle nuorista teimme myös yksityiskohtaisemman elämäntilanteen jäsennyksen sisältäen aiemman työhistorian ja toiveet tulevasta (Taulukko 1).

Taulukkomuotoiset tarkastelut auttoivat tiivistämään haastattelujen sisältöä sekä hahmottamaan nuorten elämänkulkuja erotteluvia ja yhdistäviä piirteitä. Nuorten elämänkulkujen tarkastelussa hahmotimme neljä erilaista kategorialaajaa liittyen heidän työelämänsuhteensa kehittymiseen vuosien varrella. Luokittelimme kaikki nuoret heille sopivimpaan kategoriaan. Ne olivat: 1. työelämän ovet raottuvat vain hetkeksi ja taas sulkeutuvat; 2 a. opintoihin panostaminen nostaa työmarkkina-arvoa ensimmäistä kertaa; 2 b. uudelleen kouluttaminen nostaa työmarkkina-arvoa; 3. työelämä avautuu ja oma asema on vakiintumaan päin; sekä 4. työelämänsuhde kehittyy vaihtoehtoiseksi. Luokittelumme on kuitenkin joustava rajoiltaan. Tulokset esittelemme ensin kokonaiskuvaa luoden, sitten kategoria kerrallaan. Suojellemme tutkittavien anonyymiteettiä peitenimillä sekä jättämällä pois työpaikkoihin ja terveystietoihin liittyviä yksityiskohtia. Aineistolainauksissa kerromme numerolla, minkä vuoden haastattelusta lainaus on otettu ja sulkuihin on merkitty nuoren koulutustausta.

Työelämäsuhde ja elämäntilanne

Havaintamme haastateltujen nuorten aikuisten elämässä paljon muutoksia – siirtymiä opiskelusta työnhakuun, työttömyydestä työpajalle tai töihin, kausityöntekijästä työvoimakoulutukseen – sekä siirtymien mukaisia positioiden ja roolien vaihtumisia (Levy & Bühlmann 2016). Monen nuoren polku on mutkitellut kolmen vuoden seurannan aikana paljonkin, eikä viimeinen haastatteluvuosi ole pysyvä tilanne heidän elämässään. Pyrimme elämäntilanteen ja elämäntilanteen välittämään determinististä elämäntilanteen tarkastelua. Vaikka kolmena eri vuotena tehdyt haastattelut osoittaisivat esimerkiksi työllistymisen vaikeutta, tulevasta ei tiedä, ja kaikkea hyvääkin voi tapahtua.

Erotamme nuorten aikuisten seuranta-haastatteluista neljä työelämäsuhteeseen liittyvää elämäntilannetta, joista yhden jaamme kahteen alakategoriaan. Kategoriat edustavat viimeisen haastatteluvuoden elämäntilannetta huomioiden aiemmat haastattelut, eletyn elämän ja nykyisyyden. Esittelemme kategoriat taulukossa 2.

Taulukosta näkyy, että ensimmäistä kertaa lukion ja peruskoulun jälkeen kouluttautuvat olivat haastatteluista nuorimpia, kun taas muissa elämäntilannetekategorioissa iän keskiarvot ylittivät 26 vuotta viimeisenä haastatteluvuotena, eli vuonna 2020. On huomattavaa, että kaikissa kategorioissa oli nuoria aikuisia, jotka kertoivat terveydellisistä ongelmista, joko fyysisistä vaivoista, tapaturmista tai mielenterveyden haasteista. Emme kysyneet erikseen nuorten mahdollisia diagnooseja. Useat nuoret kertoivat myös huonoista työkokemuksistaan sekä ammatinvalinnan vaikeuksista. Kaikissa kategorioissa olevat nuoret siis kohtasivat erilaisia ongelmia ja haasteita. Seuraavaksi tarkastelemme kategoria kerrallaan, millaisia elämäntilanteita hahmotimme.

Työelämän ovet raottuvat vain hetkeksi ja sulkeutuvat taas

Nuoret aikuiset, jotka kokivat pitkäaikaisia vaikeuksia päästä työelämään, olivat moninainen joukko: osa peruskoulun varassa, osa

Taulukko 2. Haastateltujen nuorten jaottelu kategorioihin iän, sukupuolen ja haastattelujen alun paikkakunnan mukaan

	Ikä (2020)	Naisia	Miehiä	Vantaa	Lahti	Yhteensä
1. Työelämän ovet raottuvat vain hetkeksi ja taas sulkeutuvat	20–30 ka 26,2	2	8	5	5	10
2 a. Opintoihin panostaminen nostaa työmarkkina-arvoa ensimmäistä kertaa	21–24 ka 22,2	5	1	3	3	6
2 b. Uudelleen kouluttautuminen nostaa työmarkkina-arvoa	22–30 ka 26	3	4	3	4	7
3. Työelämä avautuu ja oma asema on vakiintumaan päin	26–28 ka 27,5		4		4	4
4. Työelämäsuhde kehittyi vaihtoehtoiseksi	27 ka 27	1	1	1	1	2
Yhteensä	25,6	11	18	12	17	29

korkeakoulutettuja. Näiden nuorten kohdalla eri mahdollisuusrakenteiden puutteet – kuten esteet työmarkkinoilla ja työnantajien asenteissa, mielenterveyden haasteet ja perheen vähäinen tuki – hankaloittivat etenemistä (ks. Roberts 2009). Osa heistä etsi sinnikkäästi työmahdollisuuksia, kun taas osalla korostuivat kielteiset arviot omista työllistymismahdollisuuksista. Sakun usean vuoden kokemukset työ- ja harjoittelupaikkojen hakemisesta herättivät ruotimaan oman persoonan sopivuutta työelämän odotuksiin. Osaamisen sijaan Saku kiinnitti huomiota omiin persoonallisuuden piirteisiinsä.

Saku 3 (amk-tutkinto): No mulla on hirvittävän huono tuuri noiden työpaikkojen niinku, saamisessa, että mä en ole onnistunut kertaakaan saamaan työpaikkaa itelleni ja sitten mä en oo hirvittävän ihmisystävällinen henkilö ylipäättänsä, niin tän [oman alan] hommat niinku, ei mulle löydy työpaikkoja, kun mä en oo riittävän puhelias henkilö.

Haastattelija: Joo, mutta aika monenlaisiahan kai siellä on mahdollisuus kuitenkin?

Saku: Joo, mut kaikki haluaa semmosen pirteän henkilön, joka on semmonen, aina hymyilee ja hyvä asenne ja kaikkea.

Työllistymisen esteiksi haastatellut nimesivät muun muassa aiemman työkokemuksen puuttumisen, maahanmuuttajataustan, sosiaaliset vaikeudet sekä hankalat työmatkat tai -ajat. Moni nuori korosti, että työnantajat arvostavat ja painottavat rekrytoinneissa liikaa aiempaa työkokemusta. Vaikka työkokemusta olisikin kertynyt, kokemukset olivat usein kielteisiä, ja esimerkiksi työsuhteasioissa ei voinut luottaa työnantajan sanaan tai työsuhteita oli lopetettu yllättäen kertomatta syytä. Nuoret, joilla oli ikäviä työkokemuksia, varautuivat usein ennalta uusiin pettymyksiin työelämässä. Jouni oli juuri aloittanut uudessa työpaikassa, mutta suhtautui siihen varauksella.

Jouni 3 (ammattitutkinto): Ja nykyään mulla on se asenne, että yksi uusi työpaikka muiden työpaikkojen joukossa - ei sen enempää eikä vähempää. Jos enempää toivoo, sit pettyy ja jos liian vähän tai liian negatiivisesti ottaa nää ajatukset niin no, sit ei oo enää motivaatiota tehdäkään edes mitään. Et sellanen pakko oman mielenterveyden kannalta ottaa täysin neutraali asema näissä.

Nuoret aikuiset, joille työelämään pääsy oli vaikeaa, vaikuttivat saavan vain vähän tukea perheiltään ja vanhemmiltaan. Osa kuvasi suhdettaan vanhempiinsa etäiseksi ja hankalaksi. He myös kertoivat mielenterveyden ja sosiaalisten suhteiden haasteista, toisinaan myös elämän tarkoituksettomuudesta.

Haastattelija: Oisko sulla jotain lisättävää siihen, että miten sä määrittelisit itselles hyvää elämää?

Jouni 3 (ammattitutkinto): Jaa-a. Löytäis sen elämän tarkotuksen. Se on ollut hukassa nyt pidemmän aikaa. Ja ei ihan niin kun runoilijahengessä, vaan ihan konkreettisesti, et... Että ei oikein nykyäänkään tiedä, että miksi tässä hengissä ois. Onks se ihan hulluus vai järki, kumpi pitää elossa.

Useat näistä nuorista vuorottelivat työelämän, työttömyyden ja työllistämistoimien välillä. Yleisesti ottaen heillä oli paljon erilaisia siirtymiä, myös jojo-siirtymiä, joista osa johtui aktivoivan työllisyys- ja sosiaalipolitiikan toimista ja panostuksesta alle 30-vuotiaiden työllistymiseen. Esimerkiksi Saku siirtyi ammattikorkeakouluopiskelijasta, jonka oli vaikea saada harjoittelupaikkaa, valmistumisen kautta työttömäksi työnhakijaksi ja pian haastattelun jälkeen kuntouttavaan työtoimintaan. Näyttää siltä, että useilla haastatelluilla toiveet itselle sopivasta työstä tarkentuivat vuosien ja kokemusten karttuessa. Haastateltavat kertoivat, että heille voisi sopia parhaiten osa-aikainen työ tai asema työyhteisössä – myös palkka voisi olla aiempia suunnitelmia maltillisempi, ja työn perässä voisi jopa muuttaa paikkakunnalta toiselle.

Osa vaikeammin työllistyvistä nuorista aikuisista pohti tai edisti omia taiteellisia projektejaan. Tämä kuvaa tarvetta toimia ja edistystä elämässä, ainakin suunnittelun tasolla. Toive päästä työelämään näyttää vahvalta: parisuhteen, perheen ja kavereiden rinnalle toivotaan usein sopivaa työpaikkaa (ks. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017). Haastatteluhetkellä kuntouttavassa työtoiminnassa ollut Anne näki työelämään pääsyn yhteiskunnan odotusten mukaisesti tavoitteekseen, vaikka hän oli kokenut ammatilliset opinnot ja työelämän hankaliksi. Tulevaisuus oli hämärän peitossa ja arjessa korostui nykyisyydessä eläminen (ks. Leccardi 2014).

Haastattelija: No osaatko aatella sitten miltä elämä näyttäs viiden vuoden päästä?

Anne 3 (peruskoulu): No ehkä mä nyt töissä oon toivottavasti. En mä sen ihmeemmin, ku mä nyt yleensä elän päivä kerrallaan, kattoo mitä se aina tuo tullessaan. En mä osaa silleen, en mä aattele ikinä montaa päivää pitemmälle. Se on aina tapa, ku ei sitä tiä koskaan mitä huomenna tai tunnin päästä tapahtuu et se on vaan semmonen... totuus.

Seurantahaastattelujen aikana nämä nuoret aikuiset tähtäsivät työelämään ja monet heistä kokivat saavansa tähän apua työpajoilta, Ohjaamosta, TYPistä³ tai TE-palvelujen kursseilta. Työelämää ja työllistymistä edistäviä palveluja voi ennen pitkää tarkastella kriittisemmin, jos esimerkiksi terveydentila ja omat toiveet sopivat huonosti nykyisiin opinto- ja työelämäraameihin ja jos nuori kokee, ettei ole saanut tukea omiin suunnitelmiinsa.

Johanna 3 (ammattitutkinto): Työtä mä en oo viel löytänyt sellasta mitä mä oisin kyenny tekemään. Että mä olen koittanut jotain tässä nyt, päätty melko huonosti. Just sitä, että yrittää selvittää mahdollisuuksia, yrittää selvittää kouluja ja yrittää selvittää asioita, mitä tarvitset siihen omaan yritykseen ja yrittää hakea töitä niin. Kaikki kanavat läpikäyden ni.

Haastattelija: Ootsä saanu jotain tukea siihen etsimiseen?

Johanna: Ei, en oo saanut yksinkertaisesti.

Nuorille aikuisille, jotka eivät ole saaneet jalsijaa työelämässä pidemmällä aikavälillä, on kuitenkin ominaista yrittää löytää paikka yhteiskunnassa. Toistuvat vastoinkäymiset haastavat heidän tulevaisuuden toiveikkuaan.

Opintoihin panostaminen nostaa työmarkkina-arvoa

Kolmen vuoden seurantatutkimuksen aikana monet haastatelluista pohtivat aktiivisesti uravaihtoehtoja ja opiskelumahdollisuuksiaan. Pohdinta oli monille nuorille haastavaa, ja he olivat hakeneet tukea pohdintoihinsa Ohjaamojen ja muiden palveluiden ammattilaisilta. Monet kertoivat myös, että he keskustelivat työhön ja opintoihin liittyvistä asioista perheenjäsenten ja ystävien kanssa. Osa nuorista aikuisista löysi seuranta-aikana itseään kiinnostavan alan ja pääsi opiskelemaan ensimmäistä tutkintoaan peruskoulun tai lukion jälkeen. Joukossa oli myös useamman kerran opintonsa keskeyttäneitä. Nämä haastateltavat luokittelimme ”Opintoihin panostaminen nostaa työmarkkina-arvoa ensimmäistä kertaa” -kategoriaan kuuluviksi.

Moni nuorista koki iloa päästessään opintoihin ja edetessään niissä. Yksi esimerkki tästä on Tarun eteneminen urapohdintoissaan mieluisalle alalle useiden työpajajaksojen ja työkokeilun kautta. Ensimmäisenä vuotena kaikki oli vielä auki, päätöksenteko oli hankalaa.

Taru 1 (ylioppilas): Niin mul on aika, oikeestaan sanotaan viimeiset pari vuotta ollu tosi kova pohdinta sitte mitä mä haluan tehdä ja sen takia mulla onki aika tommosta, vaihtelevaa toi työkokemus. -”- Ja sitte on semmonen vähän ristiriita, että haenko mä semmosta alaa opiskelemaan mihin työllistyy hyvin, mistä saa hyvän palkan vai sit sellasta alaa, mihinkä

nyt ei välttämät työllisty hyvin mutta se on enemmän semmosta, käsillä tehtävää työtä niin sanotusti. -”- Et se on semmosta, se on aika kovaa pohdintaa, että nyt taas yhteishaku tulee ni sitte pitää taas kehitellä joku semmonen suunnitelma. -”- Ja sit ku ei oikeestaan oo semmosta. Mulla on suunnitelmat vaihtuu käytännös vuoden välein aina et mitä mä haluan opiskella ja mitä mä haluan tehdä isona.

Kolmantena haastatteluvuotena Taru opiskeli ammattikorkeakoulussa toivealallaan. Tulevaisuuden suunnitelmissa oli omalla alalla työskentely ja eteneminen. Lainaus kuvastaa sitoutumista mielekkääksi koettuun ja omien arvojen mukaiseen työhön (ks. Haikkola & Myllyniemi 2020).

Haastattelija: No sit jos aattelee pikkasen vielä pidemmälle viiden vuoden päähän, niin miltä se vaikuttaa? Miltä sitte elämä vois näyttää?

Taru 3: No viiden vuoden päästä ois jo ammatti, tai tutkinto alla, et toivottavasti tekisin jossain [oman alan] töitä. Jossain vaiheessa, en välttämättä vielä viiden vuoden päästä, mut et oisin ihan päätoiminen yrittäjä, ehkä freelancer. Et vois itensä, et edelleen aattelen, et joskus vois elättää yrittämisellä, mut en välttämättä heti opintojen jälkeen. Ja jos jossain vaiheessa sen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon haluan suorittaa, mut siihenkin varmaan tarvitaan vähän työkokemusta alle. Et toivon vähän sais tota työuraa käyntiin, pääsis tekemään projekteja, mitkä kiinnostaa ja monipuolisesti erilaisii just alan töitä. Se ois se pääpöinti, et sais semmosta uraa eteenpäin.

Opintoalan valinta on monelle nuorelle aikuiselle vaativaa. Eräs haastatelluista pohti jo vuonna 2018 toivealaansa ja viimeisenä vuonna, kun hänet oli juuri valittu tätä alaa opiskelemaan, hän pohti, oliko ala sittenkään oikea. Hän oli saanut ylioppilaanakin ihan mieluisia töitä. Kokemukset olivat osoittaneet, että tulevaisuudesta on mahdotonta tietää.

Haastattelija: No sit, jos sä mietit vuoden päähän tästä eteenpäin, niin missä aattelit silloin olla ja minkälainen elämäntilanne on toiveena oikeestaan?
Amanda 3 (yo): No mä luulisin, et opiskelemissa,

koska mä alotan ne opinnot. Mut tosi vaikee sanoo, et mitä, koska nyt tänäki syksynä on tullu niin paljon kaikkea muutoksia, mitä mä en ois ikinä uskonu, et tapahtuu. -”- Tällä hetkellä on vähä ehkä semmonen, et mä en oo liikaa halunnu ottaa mitään ennako-odotuksia ja haluan kattoo vähä, et minne meen ja mitä teen. Silleen, et ei aattele niin, että asiat pitäs mennä tietyllä tavalla, koska ne ei vaan aina mee niin. Ja en ees tiää, että onko ne opinnot mun juttu. Seki on mietityttäny, ku mä oon ottanu vastaan, että entä, jos ne ei ookaan mun juttu, eikä oo mun ala. Mutta ei sitä nää, miten käy, ennen ku kokeilemalla.

Elämä näyttää opettaneen, että kaikenlaista yllättävää, niin myönteistä kuin kielteistäkin tulee vastaan. Tulevaisuuden suunnitelmissa on siis oltava joustavuutta: kokeilemalla oppii. Niillä, jotka kokivat löytäneensä oman alansa, tulevaisuuden suunnitelmiin kuuluivat usein jatko-opinnot.

Uudelleen kouluttautuminen nostaa työmarkkina-arvoa

Tähän kategoriaan kuuluu nuoria aikuisia, joilla on jo jokin ammattitutkinto taustallaan, mutta jotka ovat halunneet vaihtaa alaa – esimerkiksi jos aiempi ala ei ole tuntunut sopivalta tai se ei ole työllistänyt – tai opiskella korkeakoulussa joko samaa tai uutta alaa. Useat uudelleen kouluttautuvat kokivat saaneensa Ohjaamosta hyvin yksilöllistä tukea urapohdintoihinsa. Oppimisen ja etenemisen halu näytti kasvavan opiskellessa ja osa toivoikin jatkavansa ammattitutkinnon jälkeen ammattikorkeakoulussa.

Tavoitteena oli erityisesti mielekkään, varman työn saaminen tulevaisuudessa. Siihen pyrkiessä piti ponnistella.

Haastattelija: Miten visualisoisit, näkisit, minkälainen olis semmoinen sun hyvä tulevaisuus?
Jenni 3 (ammattitutkinto / toisen alan ammattitutkinnon opiskelija): No mun hyvä tulevai-

suus olis semmoinen, että mä saan ton nykyisen [koulutuksen] käytyä ja sitten mä pääsen sinne ammattikorkeaan. Ja mä jotenkin näen sen, et se tulee olemaan varmaan aika rankkaa se ammattikorkeakokemus ja tiedän, että mun täytyy tehdä niitä töitä siinä samalla. Mut sit mä vaan odotan sitä, että mul on joskus ne paperit, ja et mulla on isot markkinat mihin lähteä sit hakemaan niitä työllistymispaikkoja. -”- Ja mulla on parisuhde hyvällä mallillaan ja muuta, niin sit mä jotenkin, et se hyvä tulevaisuus on semmoinen tasainen arki, sanotaanko näin. Sellainen niin kuin varma pohja, ettei oo sitä semmosta pelkoa, että jää tyhjään päälle tai tipahtaa johonkin väliin. Sit sellasena mä ehkä näen hyvän tulevaisuuden.

Toiveet arjen varmuudesta ja tasaisuudesta sekä parisuhteesta olivat useiden jakamia toiveita. Haastateltavien joukossa oli myös nuoria aikuisia, joilla oli useita koulutuksia takanaan, mutta joilla oli siitä huolimatta haasteita löytää töitä omalta alaltaan. Uudelleen kouluttautuminen toi toiveikkuutta ja tekemistä arkeen, samanaikaisesti se saattoi aiheuttaa stressiä ja epävarmuuden tunteuksia. Joni, jolla oli kaksi ammattitutkintoa, opiskeli kolmantena haastatteluvuotena ammattikorkeakoulussa. Vaikka kolmas ammatillinen koulutus oli työn alla, usko työn löytämiseen valmistumisen jälkeen oli heikentynyt jo merkittävästi. Siinä mielessä Joni voisi kuulua myös ensimmäiseen kategoriaan, sulkeutuvien työelämäovien taakse.

Joni 3 (kaksi ammattitutkintoa / nyt amk-opiskelija): No, nyt on kumminkin jotain tekemistä, mutta vieläki on vähä niinku sillai hukassa, et mitä tällä elämällä pitäis tehdä, tai tälleen. Tääki on vaan niinkun toive, tää koulussa käynti nytten, että jos nyt tällä kertaa. Ku kaks ammattia kuitenkin jo on alla. Ei täs kauheesti niinku... Sanotaanko, et se luotto sitä kohtaan, että täs saatat elämä jonkin näköisille suunnille, nii ei ole vahvaa luottoa niin sanotusti. Saas nähdä, meneekö edes sinne suuntaan ollenkaan. Nyt on ainaki saatiin se korjausliike, että saatiin edes sitä koulua. Päästä opiskelemaan se uus ammatti, jolla nyt viimein, toivottavasti, pääsis työelämään kiinni.

Jonin toiveet tulevasta koskivat työn löytämistä, mutta myös perheen perustamista. Hän näki työn avaimena muuhun elämään ja arkeen. Kolmantena haastatteluvuotena tulevaisuuden hahmottaminen oli Jonille haastavaa. Jonin ja ”Opintoihin panostaminen nostaa työmarkkina-arvoa” -ryhmässä olleen Amandan kokemukset nostavat hyvin esille sen, ettei toivottuun koulutukseen pääsemisenäkään välttämättä avaa selkeää reittiä tulevaisuuden työelämään, vaan monenlaiset epävarmuudet ja pohdinnat kehystävät nuorten elämänkulkua. Suurin osa uudelleen kouluttautujista koki kuitenkin koulutuksessa uusia mahdollisuuksia avaavana.

Työelämä avautuu ja oma asema on vakiintumaan päin

Tähän elämänkulkukategoriaan olemme luokitelleet nuoria aikuisia, jotka kokevat löytäneensä oman alansa, saaneet siihen sopivan koulutuksen ja ovat olleet viimeisenä haastatteluvuotena töissä. Kolmella heistä oli ammatillinen tutkinto, yhdellä ammattikorkeakoulututkinto. Jokainen heistä mietti myös jatkokouluttautumista. Kahdella heistä oli ollut pitkiäkin työttömyyskausia. Viimeisenä haastatteluvuotena hekin olivat töissä, eivät tosin ihan toiveitaan vastaavassa työssä. Mutta näytti siltä, että he olivat saamassa jalansijaa työelämään.

Kaksi nuorta aikuista, joilla oli pisimmät ja vakaimmat työkokemukset, kertoivat joka vuosi haastatteluissa yksityiskohtaisesti ja innokkaasti työstään ja alastaan. Toinen teki töitä terveydenhuollossa, toinen teollisuudessa. He kertoivat myös hankalista työelämäkokemuksistaan sekä oman ammattitaidon riittämättömyydestä joissakin aiemmissa harjoittelu- tai työpaikoissaan.

Nikke 1 (amk-tutkinto): Se [osasto] on paikka mistä mut on savustettu ulos. Mun naamasta ei tykätty, must käytti valittamassa koko ajan siel töissä, että ei pärjää, ei osaa, kukaan ei neuvo, kukaan ei auta. Sit mulle valitettiin siitä ku mä en osannu tehdä niit hommia. Mä kävin puhumas osastonhoitajalleki tästä näin, et en mä voi osata, jos mulle ei oo ohjattu -” - Lopulta tehtiin semmonen päätös et mut alennettiin perusteettomasti.

Ikävistä kokemuksista ja lyhyt- ja määräaikaisista työsuhteista huolimatta viimeisenä haastatteluvuotena heidän polkunsa näytti jo vakaalta. Ammattilypeys paistoi puheissa.

Tino 3 (ammattikoulutus)... en oo pelkkä palikan tekijä siellä [työpaikalla]. Mä osallistun siellä kehityspalaverihin.

Haastattelija: Kuulostaa siltä, että sä oot ihan viihtynyt.

Tino: Oon mä viihtynyt, et se on ihan hyvä työ-sopimus mulle tehty ja siihenkin on vaikea löytää työntekijää. Et meil on tosi hyvät työehdot ja liukuva aika, ei tarvii seittämältä mennä jos mä en haluu mennä. Mä ite päätän milloin mä meen, tietty mulla on siellä tietty aikamäärä, mikä mun pitää saada viikkoon, et 40 tuntii viikko, mut muuten kyllä on huomattavasti vapaamat kädet sen työn suhteen. Kukaan ei tuu sanomaan, kunhan mä teen hommat oikein ja kukaan ei tuu päättää et miten joku työ tehään. Ja saa myös omia ideoita, tai et mul on paljon enemmän valtaa siellä. Tai et mul ei oo ikinä missään työpaikassa ollut niin paljon valtaa kuin mulla nykyisin on. Et se on ollu aika nopee hyppy.

Hypyllä Tino viittaa kuntoutusveltyksestä ja Nuotti-valmennuksesta työhön pääsemiseen. Kuuden kuukauden koeaikakin oli jo ohi ja tulevaisuus näytti valoisaalta. Se, että nuorista aikuisista vain muutama voitiin luokitella tähän kategoriaan, kertoo opintojen ja uudelleen-kouluttautumisen keskeisyydestä haastateltujen nuorten aikuisten elämäkulussa ja osaltaan myös työelämään pääsyn hankaluuksista.

Työelämäsuhte kehittyvaihtoehtoiseksi

Osa haastatelluista nuorista ei tavoittele kokopäiväistä työtä ja etenemistä uralla. Heidän tavoitteenaan voi olla edistystä luovissa, omaehtoisissa töissä tai toimia osa-aikaisesti tai vapaaehtoisesti itselle mielekkäissä, omia arvoja vastaavissa tehtävissä. Heidän työelämäsuhdettaan nimitämme vaihtoehtoiseksi. Työ ei välttämättä näyttele suurta osaa myöskään heidän tulevaisuuden toiveissaan. Esimerkiksi Essillä haaveissa oli viiden vuoden päästä kotiäitiys ja osa-aikainen työ. Tulevaisuus vuodenkin päästä näytti hänestä ihan hyvältä, kävi miten tahansa nykyisessä kristillisen järjestön palkkatukityössä.

Essi 3 (amk): Toisaalta se on mahdollista, että toi työ... Kun se on kuitenkin riippuvainen siitä, min-käläinen on taloustilanne, että voidaank mulle maksaa palkkaa. Se on tietysti aina kysymysmerkki. Ei siinä oikein voi olla kuin luottavaisin mielin, että se menee parhain päin. Muuten ei oo sellaisii uhkakuvia tai pelkoja. Toki voi olla, et lopputulema on jotain aivan muuta kuin mitä mun ideaalitalanteessa tällä hetkellä on, mutta sit se voi olla niin, että... Kun mulla varsinaisesti ei oo mitään suunnitelmaa. Mä vaan ajattelen ja vähän kattelen, niin siinä on tavallaan aika paljon joustovaraa.

Lainauksessa näkyy Carmen Leccardin (2008) mainitsema joustavuus: nuoret, joilla on kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia resursseja ovat usein avoimia muutoksille ja valmiita tarttumaan erilaisiin tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Essin kohdalla elämäkatsomuksella on varmaan vaikutusta luottavaisuuteen. Työelämäsuhteen kehittyminen vaihtoehtoiseksi voidaan nähdä uutena tapana suhtautua tulevaisuuteen, viitaten laajentuneen nykyisyyden käsitteeseen (Kojo 2010). Laajentunut nykyisyys voi käytännössä tarkoittaa tilannetta, jossa elämäkulusta tulee enemmän projektimainen.

Olli on yksi esimerkki nuoresta aikuisesta, jonka suhtautumista nykyhetkeen voisi

luonnehtia projektimaiseksi. Olli oli suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon luovalta alalta ja ensimmäisen vuoden haastattelun aikana hän oli töissä palkkatuella. Toisen ja kolmannen vuoden haastattelujen aikana Olli oli työttömänä työnhakijana. Hänellä ei kuitenkaan ollut kiire töihin, vaan hän kertoi panostavansa omaan hyvinvointiinsa esimerkiksi urheilemalla. Hän oli myös kiinnostunut luovan ja taiteellisen osaamisensa kehittamisestä.

Haastattelija: No, ootko ollu töissä tän vuoden aikana?

Olli 3 (amk): En ole. Mä oon vaan tehnyt kaikkea itseä kehittävää lähinnä. -”- No, se juokseminen jatku mulla ja mä olin edelleen siitä tosi sillai yes... Täähän toimii. -”- Ja sit mä aloitin tekee hirveesti kaikkii tommosia... Musta tuntuu, että mä en oo kunnolla koskaan opetellu semmosia perinteisiä piirtämistaktiikoita, että pidetään elävän mallin tommosia noita nopeita piirustuksia, että saa kehitettyä silmää ja anatomiaa ja sellasta ymmärrystä, niin mä sitten aloitin tekemään sellastakin joka päivä, että mä nyt piirtelen näitä ja katon jos mun piirtokyyvyt jotenkin kehittyis ihan superpaljon ja... -”- Opettelen erilaisia ohjelmia, projekteja ja ostin tommosen hienon piirtonäytön itselleni...

Vaihtoehtoisesti työelämään suhtautuvia yhdistää jonkinlainen palkkatyökeskeistä elämäntapaa kyseenalaistava asenne. He etsivät ehkä reittejä, joissa he voisivat toteuttaa hyvän elämän ideaaliaan omista lähtökohdistaan ja arvoistaan käsin (ks. myös Myllyniemi ja Haikkola 2020, 55; Hirvilampi & Helne 2021, 146).

Nuorten muotoutuva asema koulutus- ja työmarkkinoilla

Nuoret aikuiset ovat tyypillisesti työelämän kynnyksellä tai odotushuoneessa, jossa punnitaan omaa identiteettiä, osaamista ja työkykyä sekä niiden luomia mahdollisuuksia ja

rajoitteita suhteessa työelämään. Samalla tavalla kuin toisen asteen opintoihin suuntaavat nuoret, myös työelämään suuntaavat nuoret aikuiset punnitsevat omaa yhteiskunnallista arvoaan palkkatyökeskeisessä aikuisuudessa (ks. Tolonen & Aapola-Kari 2021). Palkkatyön saavuttaminen koetaan tärkeäksi, koska se määrittelee vahvasti nuorten aikuisten yhteiskunnallista asemaa (ks. Ågren 2021). Osalle siirtymävaiheet tuovat mahdollisuuksia kokeilemiseen, itsensä ja uran pohtimiseen, kun taas toiset kokevat pikemminkin ulkopuolisuutta ja epäonnistumista työmarkkinoille asettumisen vaikeuksien vuoksi.

Nuorilta odotetaan paljon yhteiskunnassa. Nuorten tulisi tehdä koulutusta ja uraa koskevia valintoja ajallisesti rajatuissa nivelvaiheissa, mutta samalla olla suunnittelematta liian yksityiskohtaisesti. Joustavuus ja luovimisen taito ovat tarpeen ja sitä tarvitaan työelämässäkkin. Liiallinen joustavuus voi kuitenkin kostautua esimerkiksi suostumisena huonoihin työehtoihin ja jaksamisen ongelmienä. Riskiyhteiskunnassa valinnoista pitää kuitenkin kantaa yksilöllistä vastuuta (Beck 1992). Nuorten tulee osoittaa aktiivisuutta työ- ja koulutusmarkkinoilla, mutta vain tietynlainen aktiivisuus on toivottua ja sallittua esimerkiksi työttömyysturvan ja palvelujen kannalta. Nuorten tulisi suunnitella tulevaisuuttaan, mutta suunnittelu on hankalaa nopeasti muuttuvassa ja vaikeasti hallittavassa maailmassa. Suunnitelmat kutistuvat lähemmäksi nykyisyyttä tai ovat projektiluontoisia (Leccardi 2014).

Varautunein ja epävarmin suhde tulevaisuuteen oli niillä nuorilla aikuisilla, jotka kokivat pitkäaikaisia työllistymisen tai oman alan löytämisen vaikeuksia. He eivät välttämättä halunneet pohtia tulevaisuutta, koska se oli niin vaikeaa. Nuorten aikuisten kokemukset työelämästä ja opinnoista värjivät siis suhdetta tulevaisuuteen. He vaikuttivat saavan vähäistä tukea läheisiltään ja palve-

luistakin saatu tuki oli toisinaan riittämätöntä (ks. myös Haikkola ym. 2021). He myös kertoivat usein jaksamisen, mielenterveyden ja sosiaalisten suhteiden haasteista. Osa pohti kolmantena haastatteluvuotena, etteivät he olleet mitenkään edenneet elämässään, eivät ainakaan toivomallaan tavalla. Silloin haastatteluihin osallistuminen saattoi muistuttaa vaikeuksista: ”ku yrittää päästä elämässään eteenpäin, mut sit ei voi niinku kertoa mitään selkeitä edistysaskelia. Kun haluais kertoa jotain positiivista, mutta ei voi”. Pyyntömme haastatella vielä viiden vuoden päästä herätti muutamia haastateltavista miettimään, elääkö hän edes silloin. Oli vaikea miettiä tulevaisuutta niin pitkälle oman olotilan ja elämäntilanteen takia. Näissä tilanteissa korostui erityisesti nykyisyydessä eläminen näköalattomuuden raamittamana.

Nuorten elämäntilanteiden ja mahdollisuusrakenteiden (ks. Roberts 2009) erot näkyvät haastattelujen analyysissä. Ainakin osa työelämän ovien ulkopuolella kolkuttelevista nuorista aikuisista kaipaisi nykyistä vahvempaa ja pidempiaikaisempaa tukea työllistymisensä, osan tilannetta helpottaisi luultavasti vakaan työn saaminen ja työyhteisöön kuuluminen. He saattavat olla niitä, joille modernisaation lupaukset tasaisesta elämäntilanteesta ja pysyvistä työsuhteesta takaisivat hyvän tulevaisuuden (ks. Leccardi 2008).

Moni haastatelluista nuorista on pohtinut ja etsinyt itselle sopivaa, merkityksellistä alaa ja päässyt opiskelemaan sitä seuranta-aikana. He ovat tarttuneet koulutuslupauksiin ja uskovat lisää kouluttautumalla pääsevänsä entistä vakaampiin työmarkkina-asemiin. Näin on erityisesti niiden kohdalla, joiden suhde työelämään on työmarkkina-arvoon panostava (opiskelevat) sekä työelämäasemaltaan vakiintumassa olevien nuorten kohdalla. Omia ura- ja työmahdollisuuksiaan myönteisesti tähyävät nuoret aikuiset pohtivat jo tulevaisuuden kouluttautumista entistä

vaativampiin tehtäviin. Myönteiseksi koettu elämän eteneminen toi nuorille pidempää ja toiveikkaampaa näkemystä tulevaisuudesta. Toisinaan tulevaisuuden suunnitelmiin, ei vain toiveisiin, kuuluvat myös parisuhde ja lapset. Näiden nuorten suhdetta tulevaisuuteen voisi kuvata suunnitelmalliseksi. Osalla nuorista korostui taas luottavainen ja joustava suhtautuminen tulevaisuuteen Mauno Koiviston mietteen mukaisesti: ”Ellemme varmuudella tiedä, kuinka tulee käymään, olettakaamme, että kaikki käy hyvin”. Osalla korostui epäroivä, mutta kokeileva ajatus tulevaisuudesta.

Voidaan pohtia, valikoituiko tutkimuksemme Ohjaamon kautta mukaan niitä nuoria, joiden polut ovat muita nuoria todennäköisimmin epälineaarisia. Tämä voi jossain määrin pitää paikkansa, sillä Ohjaamoon tullaan yleensä jonkin kysymyksen kanssa, pohtimaan opiskelu- tai työmahdollisuuksia tai kysymään neuvoja esimerkiksi asunnon löytymiseen. Ohjaamo palveluna on tarkoitettu kaikille nuorille aikuisille ja asiakaskunnan, kuten myös haastattelemiemme nuorten aikuisten elämäntilanteet, koulutustaustat ja tuen tarpeet ovat hyvin vaihtelevia. Lisäksi tutkimuksemme kohdistuu juuri niihin nuoriin aikuisiin, joille työelämän kysymykset olivat keskeisiä – ei keihin tahansa Ohjaamossa asioiviin. Kolmivuotiset seuranta-haastattelut mahdollistivat nuorten aikuisten elämäntilanteiden ja kokemusten tarkastelun laajemmin ja syvemmin kuin yhdellä haastattelukerralla olisi mahdollista. Ensimmäisenä haastatteluvuotena hahmotettiin menneitä opiskelu- ja työelämäkokemuksia ja nykytilannetta. Seuraavina vuosina palasimme vuodentakaisiin elämäntilanteisiin, nykytilanteeseen ja tulevaisuuden näkymiin.

Olemme tuoneet artikkelissa esille nuorten aikuisten moninaisia kokemuksia, niin myönteisiä etenemisiä nuoren haluamaan suuntaan kuin hankaluuksia työllistymises-

sä ja oman paikan löytämisessä. Nuorten aikuisten toivomat, myönteiset etenemiset koulutus- ja työmarkkinoilla ovat mahdollisia, mutta parhaiten ne voivat toteutua silloin, kun yhteiskunnassa on tilaa ja aikaa nuorten aikuisten etsinnälle ja pohdinnalle sekä vastavoimia työmarkkinoiden prekarisointimisehitykselle: avoimia työpaikkoja hyvillä työehdoilla sekä tarvittavaa tukea myös työelämäsiirtymissä.

Jälkisanat

Kiitämme kaikkia haastatteluihin osallistuneita nuoria aikuisia ja toivomme, että olemme olleet luottamuksen arvoisia, kun tulkitsemme haastatteluissa kertomianne asioita.

Viitteet

- 1 Molemmat ovat niin sanottuja ykköskirjoittajia.
- 2 Kaupunkeina Lahti ja Vantaa eroavat muun muassa siten, että alle 25-vuotiaiden työttömyysaste on pitkään ollut maan keskiarvoa (vuonna 2019 12,4 %) korkeampi Lahdessa (18,5 %) kun taas Vantaalla se on matalampi (9,3 %).
- 3 Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP) on TE-toimiston, kunnan ja Kelan yhteinen toimintamalli, joka palvelee pidempään työttömänä olleita työnhakijoita.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi (2018) Nuorten aikuisten siirtymät palkkatyöhön jarittäjyyteen. *Nuorisotutkimus* 36 (2), 3–18.
- Aaltonen Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 160.
- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jäntti, Matilda (2017) Perinteisiä toiveita, nykyhetkeen kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusseura/

- Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 189. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto, 159–175.
- Alatalo, Johanna & Mähönen, Erno & Räisänen, Heikki (2017) *Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus*. TEM-analyyseja 76/2017. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79182/nuorten%20ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4%20ja%20sen%20ulkopuolisuus%202017.pdf> (Viitattu 8.3.2021.)
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. Munich: SAGE Publications.
- Elder, Jr., Glen H. (1998) The life course as a developmental theory. *Child Development* 69 (1), 1–12.
- Farrugia, David (2019) How youth become workers: Identity, inequality and the post-Fordist self. *Journal of Sociology* 55 (4), 708–723.
- France, Alan (2008) “From Being to Becoming: The Importance of Tackling Youth Poverty in Transitions to Adulthood.” *Social Policy and Society* 7 (4), 495–505.
- France, Alan (2016) *Understanding Youth in the Global Economic Crisis*. University of Bristol: Policy Press.
- Gretschel, Anu, & Myllyniemi, Sami (2020) *Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista*. Helsinki: Kunnallisanalann kehittämässä.
- Haapakorva, Pasi & Ristikari, Tiina & Kiilakoski, Tomi (2018) Toisen asteen keskeyttämisen taustatekijöitä. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 167–177.
- Haikkola, Lotta & Myllyniemi, Sami (2020) *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Haikkola, Lotta (2021) Classed and Gendered Transitions in Youth Activation: The Case of Finnish Youth Employment Services. *Journal of Youth Studies* 24 (2), 250–266.
- Haikkola, Lotta & Määttä, Mirja & Toiviainen, Sanna & Uusikangas, Silja (2021) Työllistymistä edistävien palvelujen yhdenvertaisuus nuorten näkökulmasta. Teoksessa Päivi Berg & Sami Myllyniemi *Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020*. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 111–132.

- Hanski, Sini & Järvensivu, Anu (2020) Työllisyysnousee tarina kerrallaan – Tutkimus työttömien identiteetin uudelleenrakentamisesta. Teoksessa *Työpoliittinen aikakauskirja*. Finnish Labour Review 1/2020, vsk. 63. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2021) *Puristuksissa? Nuoret ja kestävä hyvinvoinnin ehdot*. Helsinki: Kelan tutkimus.
- Hiilamo, Heikki & Määttä, Anne & Koskenvuo, Karoliina & Pyykkönen, Jussi & Räsänen, Tapio & Aaltonen, Sanna (2017) *Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/133266/Puheenvuoro_11_978-952-493-298-1.pdf?sequence=4&isAllowed=y (Viitattu 9.10.2021.)
- Hitlin, Steven & Elder, Jr, Glen H. (2007) Time, self and the curiously abstract concept of agency. *Sociological Theory* 25 (2), 170–191.
- Ikonen, Hanna-Mari & Nikunen, Minna (2019) Young adults and the tuning of the entrepreneurial mindset in neoliberal capitalism. *Journal of Youth Studies* 22 (6), 824–838.
- Jokinen, Eeva (2015) Tohkeisuus. Teoksessa Eeva Jokinen & Juhana Venäläinen (toim.) *Prekarisatio ja affekti*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja. Jyväskylän yliopisto, 31–51.
- Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Juntunen, Anna (2019) *”Minä uskon hyvään elämään.” Nuoret ja elämäkulussa rakentuva toimijuus*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen ertsivässä työssä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 165. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku (2013) Koulupudokkainen työurat. Vuosina 1983 ja 1995 koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten urapolkunen vertailu. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (5), 509–519.
- Kallio, Jenni & Åberg, Susanna (2022) *Kirjoituksia kestävästä hyvinvoinnista, osa 4: Nuori kansalainen – arvokas ammattilainen ja yhteiskunnan jäsen? Kriittisen tutkimuksen näkökulmia nuorten hyvinvointiin ja osallisuuteen*. ALL-YOUTH -hanke. <https://www.allyouthstn.fi/kirjoituksia-kestavasta-hyvinvoinnista-osa-4-nuori-kansalainen-arvokas-ammattilainen-ja-yhteiskunnan-jasen-kriittisen-tutkimuksen-nakokulmia-nuorten-hyvinvointiin-ja-osallisuuteen/> (Viitattu 1.4.2022.)
- Kojo, Marjaana (2010) Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 23–35.
- Leccardi, Carmen (2008) New biographies in the ‘risk society’? About future and planning. *Twenty-First Century Society* 3 (2), 119–129.
- Leccardi, Carmen (2014) Young people and the new semantics of the future. *Società Mutamento Politica* 5(10), 41–54.
- Levy, René & Bühlmann, Felix (2016) Towards a socio-structural framework for life course analysis. *Advances in Life Course Research* 30 (1), 30–42.
- MacDonald, Robert & Giazizoglu, Andreas (2019) Youth, enterprise and precarity: or, what is, and what is wrong with, the ‘gig economy’? *Journal of Sociology* 55 (4), 724–740.
- Määttä, Mirja (2018) Työtä, osaamista ja arjen taitoja – Ohjaamot tehtävänsä määrittämässä. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palvelujen pauloissa. Nuorten elinolat -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 158–169.
- Ojala, Satu & Nätti, Jouko & Lipiäinen, Liudmila (2018) Types of temporary employment: an 8-year follow-up of labour market attachment”. *Social Indicators Research* 138 (1), 141–163. <https://doi.org/10.1007/s11205-017-1648-7>.
- Roberts, Ken (2009) Opportunity structures then and now. *Journal of Education and Work* 22 (5), 355–368.
- Rubin, Anita (2000) *Growing up in Social Transition: In Search of a Late-modern Identity*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, Humaniora osa 234. Turun yliopisto.
- Rubin, Anita (2008) Tolkkuja toiveisiin? Tulevaisuudenkuvat elämäntalouden välineinä. *Nuorisotutkimus* 26 (3), 53–57.
- Salovaara, Veronica (2021) *Structured Agency – Students’ Scope of Action in the Transition Phase from Basic Education to Upper Secondary Education in Finland*. Helsinki: Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området.
- TEM (2018) *Ohjaamon perusteet*. TEM esitteet 6/2018. <https://temo.fi/documents/1410877/2934378/Ohjaamotoiminnan+perusteet> (Viitattu 21.10.2021.)
- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka (2021) Nuorten toisen asteen koulutusvalinnat: pääomat, strategiat ja koulutuksellisen arvon muotoutuminen. *Sosiologia* (2), 117–133.
- Varjo, Janne & Kalalahti, Mira & Jahnukainen, Markku (2018) “Ei oikein mikään oo mun juttu”: Rajoituneita ja rajoitettuja siirtymiä peruskoulusta eteenpäin. *Nuorisotutkimus* 36 (4), 19–34.

- Vilmilä, Fanny & Kiilakoski, Tomi (2018) Katso kuvat: Visuaaliset menetelmät nuorten ja nuorisotyön tutkimuksessa. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino, 221–240.
- Walther, Andreas (2006) Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. *Young* 14 (2), 119–139.
- Westerback, Frida & Rissanen, Hanna (2020) Prekaarit työmarkkinat ja nuorten aikuisten strategiat luovia työkeskeisen yhteiskunnan normien puristuksissa. Teoksessa Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (toim.) *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 226. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 120–145.
- Woodman, Dan & Wyn, Johanna (2015) *Youth and generation: Change and inequality in the lives of young people*. London: Sage.
- Wyn, Johanna & Woodman, Dan (2006) Generation, youth and social change in Australia. *Journal of Youth Studies* 9 (5), 495–514.
- Ågren, Susanna & Pietilä, Ilkka & Rättilä, Tiina (2020) Palkkatyökeskeisen ajattelun esiintyminen ammattiin opiskelevien työelämäasenteissa. Teoksessa Lotta Haikkola & Sami Myllyniemi (2020) *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö, 157–178.
- Ågren, Susanna (2021) Exploring vocational education students' visions of a successful transition to working life from the perspective of societal belonging. *Journal of Applied Youth Studies*, 67–81.

”Sanna tuu takasin”

Ystävyydet syrjäseudulla kasvaneiden nuorten elämässä

Päivi Armila & Mari Käyhkö

Artikkelissa analysoidaan syrjäisessä ja väestörakenteeltaan ikääntyvässä asuinpaikassa lapsuutensa eläneiden nuorten, erityisesti tyttöjen, ystävyyssuhteiden muotoutumista, pysyvyyttä ja rikkoutumisia. Artikkelin perustuu laadullisessa *Nuoret ajassa* -seurantatutkimuksessa (2015–2025) koottuun aineistoon. Analyysissa on mukana kymmenen nuoren kanssa viiden vuoden aikana tuotettu aineisto: kaksi kertaa vuodessa tehdyt haastattelut ja niitä ajoittain virittäneet ihmissuhdekartat. Vuosia kestänyt seuranta on mahdollistanut siirtymän tarkastelun elämänvaiheessa, jossa siirrytään peruskoulusta toiselle asteelle ja kaupunkiympäristöön. Syrjäinen asuinseutu luo nuorten keskinäisten suhteiden dynamiikkaan omanlaisensa puitteet: vertaisia on vähän ja lähes kaikki samanikäiset tuntevat toisensa. Paikkakunnan nuoret kasvavatkin varsin pysyvissä kaveriporukoissa aina yläkoulun viimeisiin vuosiin saakka, ja yhteinen historia sitoo nuoria toisiinsa. Toisen asteen opintojen vaiheessa heidän vertaissuhteensa ja -tekemisensä lisääntyvät, mutta monet uudet tuttavuudet jäävät väliaikaisiksi. Tutkimuksen tuloksissa on havaittavissa sukupuoliero: tyttöjen puheessa ystävyyksistä puhutaan suoraan, mutta poikien kohdalla asia tulee esiin epäsuoremmin esimerkiksi heidän kertoessaan henkilökohtaisten asioiden jakamisesta. Tutkimuksen tytöille ystävyys määrittyi tunteina, tekoina ja erityisenä ylläpitotyönä, ja sen keskeinen ehto on molemminpuolinen luottamus.

Asiasanat: asuinpaikka, elämänkulku, laadullinen seurantatutkimus, ystävyys

T1: Mulla meni tunteisiin se et sä et ikinä esitelly muu sille toiselle tytölle.

T2: Jossain vaiheessa tajusin etten haluukaan olla sen kaveri et Sanna tuu takasin. Ei täällä muita ollu silleen joiden kanssa pysty olemaan enemmän.

Nuorten keskinäiset suhteet ja niiden merkitys ovat olleet nuorisotutkimuksen kestoaiheita läpi vuosikymmenten (esim. Aapola 1992a, 1992b; Korkiamäki 2013; Salmivalli 2005). Vaikka kriittisissä tarkasteluissa yhteiskunnallisen ajanhengen on katsottu jo kauan sekä vapauttaneen että velvoittaneen nuoret jonkinlaiseen ”minässä elämisen” elämänpolitiikkaan (esim. Beck & Beck-Gernsheim 2002), vastakritiikissä on korostettu myönteisiksi koettujen vertaissuhteiden merkitystä osana nuoren hyvää elämää (esim. Aapola & Gonick & Harris 2005, 108; Souto 2011). Samanikäisten hyväksyntä, vertaisuus ja läheisyys negatiivisen yksinäisyyskokemuksen vastakohtina ovat edelleen myös nuorten itsensä jatkuvasti korostamia iloa arkeen tuottavia elementtejä (Junttila 2010; Rönkä 2017; Törrönen & Vornanen 2002).

Tässä artikkelissa analyysin kohteina ovat syrjäisessä ja väestörakenteeltaan ikääntyvässä asuinpaikassa lapsuutensa eläneiden nuorten ystävyys-suhteet. Näiden nuorten asuinseudun vähäväkisyys, syrjäisyys ja sosiokulttuurinen ja -ekonomisen homogeenisuus luovat sosiaalisten suhteiden syntymiselle ja säilymiselle omanlaisensa puitteet (vrt. Korkiamäki & Kallio 2014, 21). Paikan sukupuolimaisema vaikuttaa sangen perinteiseltä: miehet näkyvät ja kuuluvat maskuliiniseksi (esim. korjaamot) ja naiset feminiiniseksi (esim. hoitopaikat, kaupankassat) määritetyissä tiloissa ja tehtävissä (Käyhkö & Pöytä & Armila 2019). Nuoria on paikkakunnalla niukasti, kaikki samanikäiset tuntevat tai ainakin tietävät toisensa ja monet ovat jopa sukua keskenään. Nuoret itse ovat antaneet paikalle pseudonyymien Kä-

pykylä. Heidän vanhempansa työskentelevät suhteellisen matalan koulutuksen ammateissa, ja monet heistä ovat paikkakunnalta kotoisin. Nuoret ovat myös muodostaneet asuinseutunsa ainoan ikäisistään koostuvan esikoulu- ja koululuokan. Samoina vuosina syntyneet nuoret kasvavatkin varsin pysyvinä säilyvissä kaveriporukoissa lapsuudesta yläkoulun viimeisiin vuosiin saakka.

Nuoruudessa ystävät ovat tärkeitä merkittäviä toisia (Mead 1934): ihmisiä, joiden kanssa eletessä elämästä muovautuu omanlaistaan. Yksityiset tekemiset ja elämänvalinnat kietoutuvat toisten tekemisiin ja valintoihin. Nuoruus on täynnä siirtymiä, joita puntaroidaan merkittävien toisten kanssa, mutta ystävien merkitys myös osana nuoren emotionaalista hyvinvointia on havaittu useissa tutkimuksissa (esim. Hey 2002; Törrönen & Vornanen 2002). Syrjäseutunuorilla on vertaissuhteissaan vähän valinnanvaraa, ja jos vähänuorisilla asuinpaikoilla ei löydy itselleen kavereita tai ystäviä, voi helposti jäädä yksin. Tämä kaikki tekee nuorten ystävyys-suhteista kiinnostavan ja erityisen kysymyksen. Artikkelissa analyysimme kohteina ovat tutkimuksessa seuraamiemme syrjäseudulla kasvaneiden nuorten lapsuusvuosina syntyneet, ryhmän sisäiset ja tiiviiksi muodostuneet ystävyudet, samoin kuin ystävyysrikkoutuminen sekä niiden ulkopuolelle jäämisen kokemukset nuoruusvuosien aikana.

Analyysimme pohjautuu *Nuoret ajassa*-seurantatutkimuksessa (2015–2025) tehtyihin haastatteluihin ja niihin liittyvän kontekstioivan aineiston (verkostokartat, elämänjanat, kouluaineet) hyödyntämiseen. Nuoret ajassa on kymmenvuotinen laadullinen seuranta-tutkimushanke (ks. tarkemmin Vehkalahdi & Aapola-Kari & Armila 2021), jonka tavoitteena on analysoida viidellä erilaisella paikkakunnalla elävän, noin sadan vuonna 2000 syntyneen nuoren elämänkulkua nuoruudesta aikuisuuteen pohtien muun muassa asuinpai-

kan merkitystä nuoruuden ja varhaisaikuisuuden muovautumisessa. Tämän analyysin kohdejoukko koostuu kymmenestä syrjäisessä maaseututajamassa ja sen ympäristössä lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa asuneesta nuoresta (seitsemästä itsensä heteroseksuaaliseksi tytöksi ja kolmesta itsensä heteroseksuaaliseksi pojaksi määrittelemästä nuoresta), joiden elämänkulkua olemme seuranneet heitä kaksi kertaa vuodessa haastatellen aina siitä lähtien, kun he olivat peruskoulun kahdeksannella luokalla. *Nuoret ajassa* -hankkeen syrjäkylänuorten joukko koostuu 16 nuoresta, joiden parista on tähän artikkeliin valittu kymmenen. Olemme ottaneet mukaan tähän analyysiin sekä tyttöjä että poikia, joilla on porukassa joko tiiviitä ystävyys-suhteita tai kokemuksia sekä pohdintaa sellaisten ulkopuolelle jäämisestä. Tätä artikkelia kirjoitettaessa he ovat 21–22-vuotiaita nuoria aikuisia, joten takanamme on jo yli kuusi vuotta kestänyt yhteinen tutkimustaival. Olemme päässeet seuraamaan nuorten elämää vuosina, jolloin tapahtuu elämäkulullisesti paljon ja joihin liittyy merkittäviä koulutukseen, lapsuudenkodista pois muuttamiseen ja uusien ihmissuhteiden syntymiseen liittyviä siirtymiä (ks. esim. Arnett 2000; 2004).

Ystävyys eritys ja yleisyys

Ystävyys on erityinen sosiaalisten suhteiden muoto. Se perustuu vastavuoroisuuteen ja vakiintuneisiin rooliodotuksiin: ystävät eivät voi käyttäytyä ja kohdella toisiaan miten tahansa ilman suhteen rikkoutumisen riskiä (vrt. Korkiamäki 2013, 33). Ystävydet eivät myöskään ole helposti vaihdettavissa tai korvattavissa: ystävän symbolinen asema yksilön elämässä täytyy vahvoilla odotuksilla ja emootioillakin (Spencer & Pahl 2006; Morgan 2009; vrt. Bowlby 2011). Kaveruutta sen sijaan on pidetty ystävyyttä huokoisempana suhdemuotona. Kaveriporukoiden reunat

ovat väljät – niihin voi tulla, niistä voi poistua ja niiden välillä voi liikkua ilman sen suurempia suhdetragedioita (esim. Perho 2010; Aaltonen ym. 2011, 32, Korkiamäki 2013, 107). Ystävä–kaveri-erottelu onkin varsin yleinen tapa vetää raja ja rakentaa läheisyys- ja merkityshierarkia erilaisten vertaissuhteiden väliin.

George Homansin (1961) ajatuksiin viitaten ystävyys-suhteita voi tarkastella sosiaalisina vaihtoina, joissa saadaan ja annetaan vastavuoroisesti sekä materiaalisesti että symbolisesti: tarjotaan konkreettista apua ongelmissa, ”ollaan kuulolla” toista varten ja avataan oma elämä toiselle. Ystävyteen liitetään myös monenlaista vapaaehtoista yhdessä olemista ja tekemistä, jakamista ja yhteydenpitoa. Luottamuksellisuus näyttää kuitenkin olevan keskeisin ystävyteen kiinnitetty attribuutti läpi tutkimusten ja teorioiden – luottamus on mitä ilmeisimmin ystävyden tärkein diskursiivinen ehto (esim. Korkiamäki 2013, 123, 129). Luottamuksen pettäessä ystävyyksille on yleensä käynyt huonosti tai ainakin se on varsin yleinen perustelu ystävyksiin syntyneille säröille.

Usein ystävyyttä on tarkasteltu kahden ihmisen välisenä suhteena (esim. Aapola 1992a, 86). Nuorten kahdenkeskiset ystävyys-suhteet on nähty erityisesti tyttöjen ”paras kaveri”-instituutiona (myös Aapola & Gonick & Harris 2005, 110; Aapola 1992b; Hey 1997). Pojat on puolestaan vertaissuhdeanalyseissa tavattu sijoittaa osaksi laajempia kaveruusporukoita. Sinikka Aapola (1992b) on määritellyt tyttöjen ”paras kaveri”-kulttuurin osin myös myytiksi tai oletukseksi, joka herättää nuorten taholta nousevaa vastapuhetta. Tyttöjen on havaittu usein jopa kiusaantuvan, jos heitä pyydetään nostamaan yksi ystävä merkitykseltään ylitse muiden (ks. myös Ojanen 2011, 178–179). Ystävyys-suhteiden on kuitenkin nähty olevan nimenomaan tyttö-kulttuurin ytimessä (Aapola 1992a) joko

paras ystävä -duoina tai muutaman tytön muodostamana tiiviinä ikäryhmäyhteisönä (käsite Korkiamäki & Kallio 2014). Tuula Gordon, Elina Lahelma ja Janet Holland (2004) ovat tuoneet esiin myös tyttöjen suhteisiin liittyviä jännitteitä ja konflikteja: ystävydet eivät aina ole pelkästään harmonista yhteiseloja ja yhteisiä emootioita.

Näistä hieman ristiriitaisistakin tulkinnoista huolimatta suomalaisessa nuorisotutkimuksessa nuorten läheisiä vertaissuhteita on usein läpivalaistu niiden sukupuolittunutta luonnetta käsitteellistämällä ja sukupuolittuneisiin tekemisiin huomiota kiinnittämällä. Vaikka ystävyys ei aina ole ollut tutkimusten aukikirjailtu katseen kohde, tyttöjä tutkimuksessa aiheutta on tarkasteltu pohtien sitä muun muassa kaverisuosion (Kulmalainen 2015), yhteisten harrastusten (Ojanen 2011) tai tyttöinä kasvamisen kulttuurisena ulottuvuutena (Aapola 1992b; Aapola & Gonick & Harris 2005; Anttila ym. 2011; Isotalo 2015; Tormulainen 2018). Poikia koskevassa tutkimuksessa ystävyttä on sivuttu esimerkiksi pohtien, miten tiukat maskuliinisuuden normit edelleen rajoittavat poikien mahdollisuuksia avoimesti läheisiin ystävyys-suhteisiin tai ainakin niistä kertomiseen (Huuki 2010; Peltola 2020; Virtanen 2018). Muun muassa ajatus siitä, että maskuliinisuuden kankeat normit estävät ”oikeanlaisen” ystävyden tavoittamisen, kertoo paljon siitä, miten positiivisena ja tavoiteltavana asiana ystävyys ylipäänsä nähdään.

Kansainvälisemmässä tutkimuksessa ystävyys vilahtelee osana vertaisryhmien valtasuhteiden, konfliktien, sukupuolijärjestysten, paikallisuuksien, luokkaistumisten ja etnisytymisten tarkasteluja – ja yhdistetään usein tyttöjen ja identiteettien kehkeytymisen tutkimiseen (esim. Griffiths 1995; Hey 1997; Lamb 2002). Yksinäisyys nuoruuden kokemuksena tulee puolestaan esiin ei-toivottuna ja ei-valittuna (esim. Kangasniemi 2008), ja nuoruusvuosien aikana koettu ystävien puute

näyttää usein jättävän pitkän elämäntilanteen nuoruutta synkentävän varjon. Asuinpaikan ja ystävyksien tutkimus tietoisena ja analyttisena yhdistelmänä on sen sijaan ollut harvinaista, vaikka paikallisten raamiin osuus ystävyksien syntymisessä onkin usein ohimennen mainittu (esim. Aaltonen ym. 2011, 33). Tutkimuksissa ystävyksiä ja kavereita on kyllä tarkasteltu nuorille merkityksellisissä institutionaalisissa konteksteissa, lähinnä kouluissa (Gordon & Holland & Lahelma 2000; Kulmalainen 2015; Paju 2011), harrastusympäristöissä (Ojanen 2011) ja nuorisotaloilla (Honkasalo 2011; Kivijärvi 2015; Perho 2010). Aapola (1992a; 1992b) on sijoittanut ystävyystutkimuksensa tytöt eksplisiittisesti helsinkiläiseen ympäristöön, mutta jättää paikan erityismerkitykset analyysinsä ulkopuolelle. Poikkeuksen muodostaa Riikka Korkiamäen ja Kirsi Pauliina Kallion (2014) ystävyden maantieteen tutkimus, jossa lasten ja nuorten ystävyksiä katsotaan tilateoreettisten linssien läpi ja kiinnitetään huomiota niiden paikka- ja tilakohtaisuuteen.

Kaikista virtuaalisten sosiaalisten tilojen laajentumisista huolimatta nuorten ystävydet syntyvät useimmiten vielä konkreettisissa sosiaalisissa ja fyysisissä ympäristöissä (ks. Korkiamäki & Kallio 2014; vrt. Lähteenmaa 2000, 34). Nuoruuden keskeisin perheen ulkopuolinen instituutio koulu on merkityksellinen ystävyksien syntymisen ja ylläpidon ympäristö. Erityisen merkityksellinen kohtaamisten paikka koulu on syrjäseuduilla, joilta usein puuttuvat muut nuoria yhteen kokoavat toimintatilat ja joilla koulukuljetus saattaa olla ainoa nuorille tarjolla oleva yhteinen toimintaympäristöstä toiseen liikkumisen mahdollistaja. Nuorisotutkimuksellisesti huomionarvoista on myös tässä artikkelissa tarkastellun paikkakunnan sosiokulttuurinen ja -ekonomisen sekä etninen homogeenisuus: puoli vuosisataa paikkakunnalla toimineen teollisuuslaitoksen tarjoamat suorittavan työn

työpaikat ovat sitoneet seudulle koulutus- ja ammattitaustaltaan samankaltaista väestöä jo kolmannessa sukupolvessa (Käyhkö & Pöysä & Armila 2019). Paikkakunnalta puuttuvat muun muassa toisen asteen oppilaitokset, mikä merkitsee sitä, että peruskouluvuosien jälkeen nuorten on opintojaan jatkaakseen valittava usein kaukana kotoa sijaitseva opinahjo uusine suhdemahdollisuuksineen.

Laadullisen seurantatutkimuksen lisäarvo

Kun silleen kuitenkin aina odotellaan sitä että milloin tulee se [tutkija]viesti että millon sovitaan sitä [haastattelu]aikaa ja kaikkee. (...) Kerettiin itse asiassa jo huolestuu. Me oltiin silleen että jos 20. päivään mennessä ei teiltä tuu mitään niin sitten kyllä laitetaan viesti. [naurua]

Laadullisen seurantatutkimuksen metodologinen erityisyys syntyy mahdollisuuksissa tarkastella ja tulkita elämäntapahtumia – samoin kuin muutosten ja elämäntapahtumien siirtymien dynamiikkaa – silloin, kun ne ovat ajankohtaisia (esim. Thomson 2009; Thomson & Holland 2003). Kun samoja nuoria tapaa yhä uudelleen, tutkija saa ajan kuluessa kiinni asioiden muotoutumisesta sekä tilanteiden ja asioiden merkitysten pysymisestä tai muuttumisesta ja aaltoilemisesta (ks. myös McLeod 2003, 205). Elämäntapahtumat ja ihmissuhteet tulevat ymmärretyiksi suhteessa toisiinsa ja elämäntapahtumien, ja niihin voi palata myöhemmissä haastatteluissa uudelleen. Laadullisessa seurantatutkimuksessa yhdistyvät pitkäaikaisen elämäntapahtumien seurannan ja kulloinkin aktuaalisia kokemuksia ja konteksteja ymmärtävän tutkimusotteen sekä retrospektiivisen ja prospektiivisen katseen tuottama tiedonrakentuminen. Kertaluontoisissa toisilleen vieraiden ihmisten kohtaamisissa saadaan helposti koottua pysäytyskuvien kaltaista pintapuhetta, kun

taas laadullinen seurantatutkimusaineisto muistuttaa enemmän ”elokuvaa” (Neale & Flowerdew 2003, 191). Rachel Thomson ja Janet Holland (2003, 237) puhuvat, kuinka laadullisessa seurannassa tulokset ovat koko ajan liikkeessä. Analyysille ja tulkinnoille ei voi osoittaa selkeää päätepidettä: seuraavalla tapaamiskerralla nuorten asiat ja niille annetut merkitykset voivat olla jo aivan toisin.

Nuoret ajassa -hankkeessa olemme päässeet lähelle nuorten elämää ja sen suhdeverkostoja tavalla, joka muunlaisessa tutkimusasetelmassa tuskin onnistuisi. Nuorten kanssa keskustellessamme olemme tavoittaneet paljon henkilökohtaisuutta, erilaisuutta ja yksilöllistä, mutta myös jaettuja ja yhteisiä kokemuksia. Puolivuosittain toteutuva haastatteluaineistonkeruumme on ollut varsin intensiivistä ja systemaattista, ja olemmekin tämän myötä tulleet hyviksi tutuiksi tutkimuksemme nuorten kanssa. Tutkimusvuosien myötä nuorista on tullut aktiivinen osa tutkimusryhmää. Kaikista heille merkityksellisistä asioista meille ei tietenkään ole kerrottu, ja usein on käynyt myös niin, että vaikeista asioista on kerrottu meille vasta sitten, kun tilanteet eivät ole enää olleet akuutilla tavalla tulehtuneita (myös Gordon & Lahelma 2003, 249).

Tämän artikkelin ensisijaiseksi aineistoksi olemme ottaneet nuorten haastattelut vuosilta 2015–2021.¹ Vuosina 2015 ja 2021 nuoria on haastateltu kerran ja muina vuosina kahdesti. Olemme tavanneet kunkin tämän artikkelin nuoren näiden vuosien aikana 12 kertaa. Haastatteluissa on keskusteltu monista erilaisista teemoista ja nuorten elämässä kulloinkin ajankohtaisina olleista asioista ja elämäntapahtumista siirtymistä. Ystävyyden ei ole ollut keskusteluja kuljettavana pääteemana missään aineistonkeruuvaiheessa, mutta jokaisella tapaamiskerralla olemme puntaroinneet nuorten kanssa heille tärkeiden ihmisten merkitystä ja muutoksia. Nuorten puheita täydentävänä aineistona käytämme sekä yläkoulu-

aikaan kirjoitettuja aineita aiheesta ”Minä ja kotipaikkakuntani” että nuorten piirtämiä elämänjanoja ja verkostokarttoja, joihin he ovat merkinneet itselleen tärkeitä ihmisiä ja heidän ”läheisyysjärjestyksiään”. Nuorten ollessa kahdeksaluokkalaisia käynnistimme tutkimuksen ja heihin tutustumisen pyytämällä heitä tulemaan ryhmätutusteluihin joidenkin hyvien luokkakavereidensa kanssa, joten jo tuossa vaiheessa aloimme saada jonkinlaista käsitystä nuorten keskinäisistä suhdeverkostoista. Tutkimuksen edetessä haastattelutaapaamisemme muuttuivat yksilö- tai pari- ja ryhmähaastatteluiksi, joissa olemme keskustelleet esimerkiksi nuorten arkisesta elämästä Käpykylässä ja sittemmin opiskelupaikkakunnilla, suhteesta asuinseutuun, ihmissuhteisiin ja seurusteluun liittyvistä kysymyksistä, täysi-ikäistymisen elämänvaiheesta, huolista, murheista ja hauskanpidosta.

Nuoret ovat koko tutkimuksen keston ajan saaneet päättää, tulevatko he säännöllisesti toistuviin seuranta-haastatteluihin yksin vai yhdessä jonkun toisen tutkimukseen osallistuvan nuoren tai toisten nuorten kanssa (myös Gordon & Lahelma 2003, 247). Tutkimuksen edetessä olemme kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka erityisesti monet tytöistä ovat vuodesta toiseen osallistuneet haastattelutaapaamiisiimme aina saman tai samojen kaverien kanssa. Jos tyttö on jäänyt tutkimuksemme nuorisojoukossa vaille ystävää, hän on tullut haastatteluihin yksin. Pojat ovat valinneet pääsääntöisesti yksin osallistumisen. Meille tutuiksi tulleet ystäväkombinaatiot ovat säilyneet vakaina, vaikka nuoret ovat suorittaneet peruskoulun jälkeisiä opintojaan eri paikoissa, eläneet aikuistuvan nuoren elämää, solmineet seurustelusuhteita ja tutustuneet uusiin vertaisiin. Nuoret ovat myös tulleet haastatteluihin mielellään, eikä asioista avautuminen ystävien kuullen ole ollut heille vaikeaa. Ystävysten haastattelutilanteissa olemme usein saaneet havaita heidän keskinäisten suhteidensa ole-

van siinä määrin lujia, että nuorten ei ole tarvinnut ”säästellä sanojaan” tai pehmentää puheitaan yhteisistä asioista kertoessaan.

Olemme seuloneet aineistosta ne kohdat, jotka olemme tulkinneet ilmauksiksi ystävyysistä ja niihin kytköksissä olevista asioista. Huomionarvoista on, että tarkastelemamme ystävyys-suhteet ovat olleet varsin sukupuolisegregoituneita: tutkimusjoukkomme tyttöjen ystävät ovat olleet ensisijaisesti tyttöjä ja poikien poikia. Ystävyys eksplisiittisenä teemana ja käsitteenä on myös ollut vahvemmin tyttöjen kanssa käymiemme keskustelujen sisältönä. Pojat puolestaan eivät ole puhuneet suhteistaan suoraan ystävyysinä (vrt. Way 2013). Nuorten kotipaikan varsin perinteinen sukupuolimaisema nais- ja miestapaisine toimintakulttuureineen lienee kasvattanut pojat maskuliiniseen tapaan puhua itsestään ja toisistaan. Olemme rakentaneet ystävyyskerronnaksi tulkitsemistamme ilmauksista pelkistetyn aineistokorpuksen, jonka sisällön olemme tematisoineet aineistosta tulkitsemiemme yhteisten nimittäjien (esimerkiksi ”ystävyyden tunnetta ja tekoja”) mukaan.

Analyysimme on luonteeltaan teoreettisesti ja menetelmällisesti eklektistä. Pitkittäisaineisto tarjoaa mahdollisuuden ystävyyksille annettujen merkitysten ja niihin liittyvien käytäntöjen temaattiseen analyysiin, mutta myös ystävyys-suhteiden kronologiseen jäsentelyyn. Sen puitteissa voi kuvata, miten ne ovat kehkeytyneet, vahvistuneet ja muuttuneet tarkastellun tutkimusjakson kuluessa. Osallistumme ystävyksistä käytyyn nuorisotutkimukselliseen keskusteluun omasta erityisestä aineistostamme käsin ja syrjäisen asuinpaikan osuutta ystävyys-suhteiden dynamiikassa punniten. Emme ole rajanneet tarkastelun käsitteellistä näkökulmaa etukäteen, mutta dialogisen tematisoinnin menetelmää (Koski 2011) noudatellen olemme perehtyneet nuorten ystävyksistä käytyyn tutkimuskeskusteluun ja saaneet siltä käsitteellisiä vihjeitä tulkintojemme tueksi.

Olemme halunneet irrottautua tavasta tarkastella ystävyyskäytäntöjä pelkästään vertaishierarkioina tai sisäisinä erontekoina tietyissä instituutioissa tai yhteisöissä ja pyrkiin lähentämään nuorten elämää kokonaisvaltaisemmin (myös Hey 1997).

Puheen ystävydestä on taipumus olla varsin yleistä ja kliseistä, mutta laadullisen seurantatutkimuksen keinoin olemme kuitenkin onnistuneet saamaan analysoitavaksi rikkaita ja monipuolista, luottamuksen saattelemaa aineistoa (esim. Wrede-Jäntti 2019). Tutkijoilta tällainen tutkimusasetelma vaatii sensitiivisyyttä siinä, miten aineiston sisältämistä asioista voi kirjoittaa. Vuosien kuluessa tutkimukseen osallistuviin nuoriin vähitellen syntynyt vakaa yhteys onkin yksi tärkeä laadullisen seurantatutkimuksen eettistä pohdintaa edellyttävä ulottuvuus (esim. Vehkalahti & Aapola-Kari 2021). Tutkimuksen edetessä ja nuorten kulkiessa kohti aikuisuutta tietoisuus keskustelujemme tutkimuksellisesta luonteesta ja analyysien julkaisemisesta on nuorten parissa vahvistunut. Tämä tietoisuuden lisääntyminen ei ole kuitenkaan saanut heitä hiljaisiksi, pikemminkin päinvastoin: vaikka olemme näyttäneet nuorille, miten aineistoista kirjoitetaan, ja kertoneet, että kirjoitukset julkaistaan, he ovat jutelleet meille asioistaan avoimesti ja pohtineet niiden esille tuomisen tärkeyttä tutkimuksen kautta.

Seuraavissa luvuissa avaamme analyysimme tulokset kolmen ystävyteen kiinnittyvän yläteeman kautta. Ensimmäisessä analyysissä tarkastelemme lyhyesti ystävyksien syntymistä ja kehkeytymistä nuorten peruskouluvuosina Käpykylä-kontekstissa. Toinen analyysiluku purkaa auki analyysimme ytimen kuvattaessa tutkimuksemme nuorten ystävyyskäytäntöjä ja ystävyden merkityksiä elämässä ja erityisesti toisen asteen kouluvuosina. Kolmannessa analyysiluvussa tarkastelemme ystävyksien rikkoutumisen ja ystävättömäksi jäämisen kysymyksiä.

Leikkikavereista ystäviksi

Oon tuntenu Joonan päiväkodista asti. Olen ollut kaikilla sen syntäreillä pienenä. Se on ollut läheinen. Se on ollut tosi pitkään, tähänkin asti, tosi tärkeä ystävä.

Ystävydet syntyvät ja rakentuvat erityisissä sosiaalisissa, (nuoriso)kulttuurisissa ja materiaalisissa ympäristöissä (esim. Aaltonen ym. 2011, 33). Erityisesti varhaisuuden ystävyksille puitteita luovat vanhemmat ja heidän vuorovaikutusverkostonsa sekä vanhempien yleensä valitsema asuinpaikka. Keskeiset nuoruuden toimintaympäristöt (koti, koulu, harrastukset ja nuorten omat vapaat tilat) ja se, keitä niissä on, määrittelevät sen, ketkä voivat kohdata toisensa ja ystävyystyökeskenään (Korkiamäki & Kallio 2014, 24). Ystävyksien syntyminen ei myöskään ole itsestään selvää, vaikka nuoruudessa niiden merkitystä pidetään erityisen tärkeänä (esim. Törrönen & Vornanen 2002).

Vähäväkinen asuinpaikka tulee näkyväksi pohdittaessa ystävyksien syntymisen konteksteja. Pienten paikkojen aikuiset ovat usein tuttuja keskenään, jolloin perheiden välille syntyy siteitä ja yhteistä tekemistä. Päivähoitoympäristö voi olla useimmille seudun lapsille yhteinen ja ainoa, ja esi- ja alakouluvaiheisiin siirrytään monesti tutuksi tullessa seurassa. Käpykylän kaltaisilla paikoilla lähes kokonainen samana vuonna syntynyt ikäluokka saattaaakin varttua yhdessä, kun se tulee kootuksi yhteen erilaisin lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvin institutionaalisin järjestelyin (myös Aaltonen 2011, 34). Jotkut tarkastelemamme ystävyys-suhteet olivatkin nuoren mielestä tuntuneet pitkiltä ja saaneet historiaa jo peruskoulu-aikaan meille kerrotuissa kaverikuvioissa:

Sitten me nähtiin, leikittiin agentteja pihalla. Juotiin sen [päivähoitajan] tekemää mehua ja joka

päivä oltaisiin haluttu sen nappulavelliä eli siis perunavelliä nakeilla. Se oli meidän molempien lempiruoka. Me vaan alettiin leikkimään yhdessä. Ei me olla koskaan varmaan riidellyt kunnolla. Jostain pikkujutuista vähän. Koulussa tutustui Lisaan ja Emmiin. Ja nyt me ollaan neljästään aina.

Nuorten ollessa peruskoulun viimeisellä luokalla he piirsivät meille ”elämänjanansa”, jonka ympärille sijoitettiin elämässä tuolloin tärkeitä ihmisiä. Eräs heistä kirjoitti paperiin ystävänsä nimen ja piirsi sen perään sydämen kertoen: ”Me ollaan oltu nyt vähän päälle kymmenen vuotta jo [ystäviä], mikä on suurin osa molempien elämästä, kun ei olla kauhean pitkään eletty. Parhaita kavereita kuitenkin.” Ystävyyksien kesto oli erityisesti tutkimuksemme työille tärkeä suhteen laadun, läheisyyden ja intensiivisyyden argumentti (myös Aapola 1992a, 88).

T1: Janna on semmonen ihminen kelle pystyy valittaa asioista ilman että se ajattelis että on maailman negatiivisin ihminen.

T2: Nii koska mä tiijän [naurua]. Kaheksan vuotta ollu nyt silleen, oppinu ymmärtämään toista.

Kun asutaan kymmenien kilometrien päässä toisista nuorista, koulun merkitys ikäluokkaa ja ystäviä yhteen sitovana tekijänä tulee esiin vielä vahvemmin kuin muunlaisissa ympäristöissä: ”Mut yläasteella kun kotsa (kotitalous) alkoi meidät laitettiin samaan ryhmään niin sen jälkeen me ollaan oltu. Ihan outo sattuma silleen.” Myös pitkällä yhdessä taitettavilla koulumatkoilla voi olla nuoria yhteen sitovia merkityksiä. Syrjäisillä paikkakunnilla koulukyydityksissä vietettävä päivittäinen aika on usein pitkä peruskoulua käyvien nuorten arjessa. Koulubussissa kuluu paljon arkisia tunteja, ja se saattaakin olla heille tärkeä (ja joskus ainoa) yhteisen vapaa-ajan ja keskinäisen seurustelun tila (myös Harinen 2012): ”Maijun ja Ainon kanssa me ollaan samassa linkassa kuljettu, niin me ollaan siitä jo oltu.

Oltiin monesti kolmestaan siellä linjassa. Ku on pitkä matka. On höpötely kaikkea.”

Ystävyyksien perustelu samuuksien ja kaltaisuuksien kokemusten kautta sen sijaan ei ole tulkittavissa erityisten syrjäseutulinsien läpi. Nuorisotutkimuksessa varsin yleinen havainto on, että esimerkiksi samankaltaiset asemat paikallisissa nuorisokulttuureissa vievät nuoria yhteen riippumatta siitä, missä he asuvat. Näiden asemien muotoutumisessa yhtenä keskeisenä kriteerinä erityisesti yläkouluvuosina – sukupuolen lisäksi – näyttää olevan sekä suhtautuminen koulunkäyntiin että tavat viettää vapaa-aikaa (ks. Armila & Käyhkö & Pöytä 2021). ”Hikkeys” nuorisokulttuurisena identiteettinä ei mairittele, mutta liittyy toisiinsa sellaisiksi määritellyt. Samat intressit ja kaltaisuuden kokemus sekä niihin kytkeytyvä ystäväan luottaminen antavat mentaalista voimaa esimerkiksi silloin, kun koulukontekstissa tullaan määritellyiksi paikallisen suosiohierarkian reunoille (esim. Korkiamäki 2013, 135; Paju 2011).

Hirmu vaikee sanoa että missä vaiheessa ruvettiin oleen silleen. Kutosella ainakin oltiin. No Aino ja Anniina on ollu kavereita, sitä kautta olen Ainoon tutustunut. Kyllä meillä varmaan [vahva yhteys] kun kaikki pärjätään hyvin koulussa. Me vitsailaan siitä että, tai kaikki sanoo että me ollaan kunnan hikkejä [naurua]. Mun keskiarvo keväällä oli 9.3 niin mä koitan nostaa sen mahdollisimman lähelle kymmentä. Ellulla on ihan superhyvä keskiarvo, joku 9.8. Sannalla on 9.7.

Käpykyläerityistä ovat kuitenkin nuoria toisiinsa yhdistävät tulevaisuudensuunnitelmat. Osaa nuorista kaltaisuuden kokemukseen yhdisti vuosien kuluessa kehkeytynyt toive päästä pois ahtaaksi koetusta asuinpaikkailmapiiiristä ja aloittaa uusi elämänvaihe uudessa ympäristössä (Käyhkö 2017; Käyhkö & Armila 2021). Uuteen ympäristöön siirtyminen oli kokemuksena turvallisempi, kun sen voi tehdä yhdessä ystäväan kanssa

(esim. Aapola & Gonick & Harris 2005, 110; Gordon & Lahelma & Holland 2004, 185). Yhdeksännen luokan keväällä keskustelimme nuorten kanssa tuolloin ajankohtaisina olleista kouluvalintakysymyksistä ja saimme kuulla selontekoja, joissa toisiinsa kietoutuivat yhtäältä elämänvalintojen yksilöllisiksi puhumisen kulttuurinen vaade ja toisaalta ystävyksien sisällä laaditut yhdenmukaiset tulevaisuudensuunnitelmat.

T1: Meidän tehtävä ystävinä [neljän tytön ystäväringissä] on aina puhua toisillemme järkee päähän. Tietysti kannustaa aina jos haluaa tehdä jotaki.

T2: Meidän siinä kaveriporukassa kaikki on nyt hakemassa sinne [kaupunki]lukioon. [...] Mietittiin vaihtoehtoja jo [yhdeksännen luokan] syksyllä että mitä niitä ois sitten ku on se yhteishaku niin sitten kaikki oli hakenu sinne. Tultiin varmaan yhdessä siihen lopputulokseen että tavallaan kukin omalla tahollaan mutta kuitenkin silleen että oltiin kärryillä toisten suunnitelmista.

Vaikka meille jo nuorten käydessä peruskoulua kerrottiin paljon siitä, kuinka kauan ”on jo tunnettu” ja kuinka on käyty yhdessä kerhot ja eskarit, lapsuuden kaverisuhteita ei aina muisteltu varsinaisina ystävyksinä. Vasta yläkouluikä – jolloin nuorille alkaa tulla omia salaisuuksia ja yksityiseksi määrittyvää elämää – näyttää olleen se varsinainen nuoruuden jakso, jolloin erityisesti osa tyttöjen keskinäisistä suhteista on alkanut artikuloitua ystävyksinä. Yläkouluiässä ikätoverisuhteet (käsite Korkiamäen 2013) muuttuvat, moninaistuvat ja hierarkisoituvat (esim. Salmivalli 2005, 36–37). Ne myös tulevat nimetyiksi uusin tavoin: kaverisuhteiksi, ystävyksiksi ja parhaiksi tai läheisemmiksi ystävyksiksi. Tämä onkin kenties yksi syy siihen, että valtaosa nuorten vertaissuhteiden tutkimuksesta kohdentuu juuri yläkouluikänsä. Myös tässä artikkelissa tarkastelemamme suhteet nimettiin ystävyksiksi aikana, jolloin nuoret asuivat ja kävivät koulua kotiseudullaan. Sen

jälkeen elämäntilanteet ja asuinolosuhteet muuttuivat, mutta osa ystävyksistä on säilynyt vakaina ja osa tiivistynytkin. Peruskoulun jälkeen jotkut muuttivat asumaan opiskelupaikkakunnalleen ja jotkut suoriutuivat pitkistä koulupäivistä käyden kaupunkikoulua kotoaan käsin. Jotkut lähtivät eri suuntaan kuin muut, mutta osa tutkimuksemme ystävyksistä pääsi yhteisiin hakukohteisiinsa.

Ystävyden ytimessä: tunnetta ja tekoja

Tää [ystäväringi] on ehkä ainoa semmonen [asia elämässä tällä hetkellä] mikä ei silleen syö energiaa. Ja sit voi aina valittaa [nauria] kaikesta. Mut ei muitten kaa hirveesti. Se on semmonen oletusarvoinen, en ehkä sano sitä tarpeeks usein että miten tärkeä tää porukka on. En uskalla kiintyy mihinkään koska on niin paljon sitä että kaikki lähtee ja kuulee et tää on ehkä ainoa semmonen kehen voi luottaa.

Ystävyys on tekoja – ystävyden käytäntöjä – ja tunnetta, jotka ruokkivat toisiaan ja pitävät yhdessä suhdetta yllä. Tässä analyysiluvussa erittelemme tutkimusaineistossamme esiin tulevia ystävyden käytäntöjä ja nuorten niille antamia merkityksiä. Korkiamäki ja Kallio (2014, 23) ovat todenneet, että ystävyksiin liittyvää yhteisyyttä ”synnytetään ja ylläpidetään monimuotoisin tilallisin, kehollisin ja kielellisin käytännöin”. Varhaisnuoruudessa yhteiset tekemiset ja touhuamiset ovat tärkeitä asioita, joiden varassa ystävyksiä rakennetaan ja vahvistetaan. Yhteydenpidon ja yhdessäolon konkretia merkitsee usein tiivistäkin yhteistä ajankäyttöä (Korkiamäki & Kallio 2014, 22–23), joka saa monia nuoruusvuosien myötä muuttuvia muotoja.

Käpykylässä nuorten arkinen yhdessä viettämä aika tapahtui pitkälti koulussa ja koulupäivään kiinnittyvissä toiminnoissa siksi, että vapaa-ajan yhteenkokoontumiset olivat usein hankalasti järjestettävissä. Jos ystävykset

asuivat kaukana toisistaan, yhdessä vietettävän vapaa-ajan onnistuminen vaati arkisia erityisjärjestelyjä. Yksi esimerkki tällaisista järjestelyistä ovat olleet tyttöjen nuoruudessa ystävän luo suunnatut yökyläilyt niin sanottujen ”tyttöjen iltojen” erityisenä muotona. Peruskouluvuosina yökyläilyt ystävien kodeissa saattoivat liittyä kyytien puuttumiseen, mutta myös yleisempään sekä konkreettiseen että symboliseen ystävyden tilan määrittelyyn (myös Tormulainen 2018, 155).

Ja onhan meillä [ystävyksillä] tosi paljon välimatkaa. Kyllä me siitä huolimatta aina silloin tällöin käydään toistemme luona. Yleensä aina pitää olla yötä ku vanhemmat ei aina halua hakee illalla jostain kaukaa. Et helpointa on vaa jäädä yöksi.

Jos ystävydet määritellään intiimejä asioita jakaviksi kahdenvälisiksi emootioilla värityneiksi suhteiksi, poikien ikätoverisuhteita on joskus vaikea käsitellä ystävyysteemassa. Tämä vaikeus kertoo yhtäältä siitä, miten pojat usein ovat sisäistäneet läheissuhteisiin liittyvät maskuliinisuusnormit (Huuki 2010; Virtanen 2018), ja toisaalta siitä, miten ystävyden määrittelyissä on tapana rajautua tyttötapaisiin attribuutteihin, kuten kahdenkeskisten salaisuuksien jakamiseen tai suhteen emotionaalisen merkityksen korostamiseen (vrt. Way 2011). Käpykylässä, kuten monessa muussakin tutkitussa ympäristössä, poikien yhteinen ajankäyttö tapahtui ryhmissä, joita hitsattiin yhteen esimerkiksi jaettuun huumoriin liitetyin perusteluin sekä eronteoin suhteessa tyttöihin ja paikkakunnan muun ikäisiin poikiin (myös Hey 2002; Virtanen mt., 239). Käpykylän tapauksessa pojat lujittivat keskinäistä yhteenkuulumistaan myös moraalisiin viittauksiin kaupunkinuoriin epäaitoina ja osaamattomina ”luusereina” (Armila & Käyhkö & Pöysä 2018).

Käpykylän koulusta lähteminen ja toiselle asteelle siirtyminen merkitsivät näille nuorille isoa arkisen elämän muutosta. Kou-

lun vaihtumisen lisäksi nuorilla muuttuivat sekä arkiset aikataulut, kouluun kulkemisen tavat että sosiaaliset ympäristöt. Ystävydet rajautuivat ja tulivat perustelluiksi harkittuina valintoina. Tämä on sekä vahvistanut tiettyjä ystävyksiä että venyttänyt välimatkaa niihin, joiden kanssa vietettiin aikaa siksi, että oli vain jouduttu samaan (koulu)tilaan:

T1: Emmä hirveesti oo enää tekemisissä mejän entisten luokkaisten kanssa. Tuntuu vähän, että me ollaan ajautettu eri teille.

T2: Et oon silleen rajannu niitä että en jaksa roikkuu niitten kans ketkä ei niin kiinnosta niin sitten se vähän rajautuu.

T1: Niin tai siis tuntuu että ollaan jotenkin niin erilaisia, et tavallaan ehkä se vielä vahvisti sitä asiaa että ku oltiin ainoot mejän luokalta jotka meni lukioon.

Ensimmäinen Käpykylän ulkopuolella vietetty kouluvuosi vei tutkimuksemme nuorilta paljon aikaa ja voimia, eikä meille tuolloin kertoiltu paljonkaan erityisistä yhteisistä tekemisistä. Nuorten kuvauksissa yhteisinä kokemuksina korostuivat lähinnä pitkät päivät koulussa, uupuneina taitetut koulumatkat ja väsymyksen kyllästävä vapaa-aika (myös Kivijärvi ym. 2021). Sittemmin otetta koulunkäynnistä löysennettiin, ja saimme taas kuulla tarinoita tiiviimmästä yhdessä olemisesta, jota kuitenkin alkoivat luonnehtia sekä sosiaalisen median vahvistuminen yhteisen keskustelun väylänä että erilaiset aikuistumiseen liittyvät asiat ja elämänmuutokset, samoin kuin niihin liittyvät uudet ystävyyskäytäntöjen mahdollisuudet. Koulunkäynti kaupungissa toi elämään koulun ulkopuolisia kohtaamis mahdollisuuksia ja uusia tiloja tavata ystäviä – joita tosin hyödynnettiin pääasiassa entisten ystävien kanssa. Bileisiin ja baari-iltoihin lähtemisiin valmistauduttiin yhdessä, ystävän opiskelija-asunnosta löydettiin yhteinen tuki-kohta, ja ajokortillinen ystävä oli avuksi monessa kulkemiseen liittyvässä kysymyksessä.

T1: Ollaan me käyty [ystävän opiskeluaikaisella asunnolla] aika usein.

T2: No siis tänä vuonna me ollaan pidetty ihan sikana paljon enemmän yhteyttä ku viime vuonna.

T1: Me vaan hengataan ja jutellaan [ja yövytään]. [huomioidaan kyllä että] sill [ystävällä, asunnon haltijalla] on kiireitä et ei liikaa rasita tai sit jos aina mennään syömään sen ruokia ja tälleen. Siis ei oo valittanu ainakaa. Toivottavasti sanoo sit jos oikeesti ei käy ja ei jaksa. Ei oo kertaakaan sanonu et ei voi tulla. [Vanhojen tanssin jälkeen] oltiin, sillonki väsytti niin paljo että ei hirveesti, maattiin jossain sohvalla.

T2: Sitten tuli [asunnon haltija], nukahti ja sitten.

Yhteisen huumorin ja yhdessä tietoisesti tehtyjen ”kommellusretkien” merkitys osana ystävyyskerrontaa on ollut merkityksellistä erityisesti tutkimuksemme poikien keskuudessa jo Käpykylässä elettyinä kouluvuosina (myös Armila & Käyhkö & Pöysä 2021), mutta tyttöjen aineistossa huumori keskinäisenä kittinä korostui erityisesti siinä elämänvaiheessa, kun vapauduttiin toimimaan kaupunkiympäristössä. Nyt myös tytöillä ystävien yhteiseen tekemiseen liittyi paljon hauskanpitoa ja yhteisyyden luomista. Yhteisten muistojen kerryttäminen on synnyttänyt erilaisia ystävyyden legendoja, joille naurettiin ja joista kerrottiin meille yhdessä elettyinä ja koettuina asioina:

[Ystävysten yhteisellä ulkomaanmatkalla] meillä ei ollukkaan hotellissa huonetta [varaussivusto oli seonnut]. Sit saatiin joku kahden tähden murju [nauraa]. Se oli niin homeessa et ne katot oli kupruset ja huoneet ihan kamalat. Saatiin yöhön kolmeen asti olla hotellin respan aulassa. Me vaan nukuttiin siinä [nauraa]. Jollain nojatuoleilla siinä. Sit respan työntekijä tuli silleen että teille on nyt huone täks yöks. Semmonen kahden hengen huone et me nukuttiin siskonpedissä neljästään. Yhdistettiin sängyt.

Meille kerrotuissa tapahtumissa ja teoissa korostuvat paitsi yhteisten tekemisten muistelut, myös yhteiset toiselta asteelta valmistumiseen

liittyvät tulevaisuudensuunnitelmat ja ”onnenpotkuiksi” mainitut samaan komppaniiaan tai työporukkaan päätyminen. Arkisista asioista ja isommista elämäntapahtumista puhuessaan erityisesti tytöillä oli tapana taivuttaa kertomaansa yhteisyyttä kuvaavaan me-muotoon tai täydennellä toistensa puheita. Näissä yhteisiksi kerrotuissa tarinoissa häivähтели paljon vaikeasti artikuloitavaa empatiaa ja vuorovaikutusta, jossa työt pohtivat elämäänsä ja toistensa elämää ja tunnustelivat toistensa mielentiloja. Me-ote haastatteluisa vahvistui vuosi vuodelta, vaikka joku ystävästä oli jo muuttanut eri paikkakunnalle tai joku toinen oli aloittanut seurustelun. Korkiamäki ja Kallio (2014, 22) ovat käyttäneet tällaisesta joskus sanoiksi kääntymättömästä tunteesta ja kokemuksesta ilmaisua affektiivinen yhteisyys: emootioista ja elämistä tulee jaettu, kun toinen tunnetaan tarpeeksi hyvin. Seuraavassa sitaatissa ystävykset muistelevat viimeisiä Käpykylän koulussa viettämiään hetkiä ja tunnistavat affektiivisen yhteyden syntyneen välilleen jo varhain:

T1: Ku ne [vanhemmat] sillen eros nii tuli peruskoulun päättäjäiset. Sit pakotin isän sinne [vaikka vanhempien oli vaikea olla samassa tilassa].

T2: Silleen vähän surullinen tuntuma, sen aisti että mun ystävä on tosi silleen...

T1: No joo, olin silleen että [itselleen puhuen] ”älä itke”.

Edellä siteeratun ystäväparin kohdalla affektiivisen yhteyden syntyminen ei ole edellyttänyt samanlaisia kokemuksia tai olosuhteita. Seuraavassa siteeratut ystävykset puolestaan löytävät perustelun yhteydelleen muun muassa siitä, että jaettu ymmärrys emotionaalisen resurssina (Hey 2002) syntyy samanlaisten kokemusten varassa: ”Siis me ollaan bondattu siitä kun molempien isät huutaa samoista asioista. Meil on jotenkin vaarallisen samanlaiset perheet. Varsinkin isät ja mummit on aika toksisia ihmisiä [nauraa].”

Erityisesti toisen asteen kouluvuosien jälkeen joidenkin ystävysten kohdalla vaihtuvat asuinpaikat, uudet kiireet ja aikuistumiseen liittyvät elämänsisällöt ovat vieneet heitä konkreettisesti erilleen. Tiivis yhteydenpito ystävyyden käytäntönä on kuitenkin jatkunut, ja vaikka konkreettisesti tavattaisiinkin aiempaa harvemmin, erityisesti tyttöjen kohdalla ”jutut jatkuu siitä mihin ne viimeks jäi”. Uusissa elämäntilanteissa yhteyttä ylläpitävät kuulumiset ja viestit ovat liikkuneet ahkerasti, ja keskustelu on edennyt katkeamattomaan tapaansa sosiaalisen median alustoilla (myös Aaltonen ym. 2011, 40–41, 153; Awan & Gauntlett 2013). Myös meisyyden kokemus on säilynyt lujana.

T1: Me joskus puhuttiin siitä et me ollaan jo melkein samaa ihmistä. Meil on tosi paljon samoja ajatuksia [naurahtaen] ja sit, joitain tunteja saattaa olla joskus harvoin hiljaista mutta meillähän on koko ajan joku keskustelu [sommessa] meneillään.

T2: Joskus järkevää ja joskus ei.

T1: Joutuis ehkä vähän filitseröimään, hillitsemään [jos mukana olisi joku ”ulkopuolinen”, tässä keskustelussa ystävän poikaystävä] näitä juttuja että sen ei välttämättä ihan kaikkea tarvitsekaan kuulla ja sitten ymmärtääkään. Meillä on tosi noloja inside-juttuja. Se kuulostaa tyhmältä semmosen korvaan joka ei ymmärrä mistä me puhutaan.

Mulle enemmän merkkää tää valittu perhe [ystävät]. Just se et meil on hirveesti yhteistä historiaa, kaikkia tosi hauskoja juttuja.

Ajallisen satsaamisen ja pitkän yhteisen historian merkitys ystävyyksissä näkyy siinä, miten uusissa kouluissa tai myöhemmin työpaikoilla syntyneille uusille ystävyksille on usein käynyt. Jos suhteista katoaa konkreettisen yhdessä vietetyn ajan ulottuvuus, niillä on taipumus hiipua. Ohimenevissä kaveruuksissa ei rakennu yhteistä historiaa, lyhyt elämäkulullinen aika yhdessä on hetkellisesti yhdistävä tekijä ja jättää sidoksen ohueksi, yhteen elämänalueeseen sisältyväksi:

Mulla kävi vähän silleen, et ne, ku oli lukioajan tosi tiiviisti sen vanhan Käpykylän porukan kanssa, niin sitte ei niin läheisiks tullut niitten muitten [lukiokavereiden] kanssa. Sitä ei oo hirveesti tullu pidetty yhteyttä [valmistumisen jälkeen].

Keskeisin tutkimuksemme nuorten ystävyysmäärittelyissä esiin tuotu asia on monissa muisakin ystävyystutkimuksissa vahvana ilmenevä luottamus sekä suhdetta määrittävänä tuntemuksena että käytäntönä. Olennaisin luottamuksen sisältö kiinnittyy nuorten kuvauksissa molemminpuolisen avautumisen, vastaanotettavan kuuntelemisen ja tuomitsemattoman suhtautumisen sekä jaetuista salaisuuksista vaikenemisen teemoihin. Vaikenemisen sanaton lupaus ystävyys eettisenä sääntönä on absoluuttinen (ks. Hey 1997, 65) ja tulee usein painotetuksi jo varhain sekä sukupolvensisäisen että sukupolvien välisen sensuroinnin hengessä; ystävän asioita ei kerrota muille nuorille eikä aikuisille. Seuraava aineistositaatti on poimittu erään tutkimuksemme tytön 15-vuotiaana kirjoittamasta aineesta, jossa esiintyvän Ninnin kanssa he muun muassa jakavat yhteisen opiskelija-asunnon vuonna 2022 eli 22-vuotiaana: ”Sitä mitä ei vanhemmille tahdo sanoa voin aina kertoa Ninnille. [Vanhempiin ja Ninniin] luotan eniten.”

Luottamus ystävyys ehtona kuitenkin sukupuolittuu ja on erityisen keskeistä nimenomaan tyttöjen ystävyyskerronnassa (myös Aaltonen ym. 2011, 34; Gordon & Holland & Lahelma 2000, 111; Hey 2002, 234). Luottamuksen muodostuminen näyttääkin kiinnittyvän erityisesti feminiinisenä pidettyyn tunteiden ymmärtämisen kulttuuriin (myös Aapola & Gonick & Harris 2005, 109). Tämä näkyy muun muassa siinä, kun tutkimuksemme tyttö–poika-ystäväparin poika kertoo puhuvansa luottamukselliset asiat aina vain ystävätytölle (myös Virtanen 2018, 248–249): ”No sillehän mä taisin ekana kertoa [kihlauksen purkautumisesta ja siitä syntyneestä sydänsurusta]. Sille

on helppo puhua ja se ymmärtää hyvin. Ja sit ku on tuntenu niin pitkään niin pystyy hyvin helposti avautuu ja se ei tuomitse.”

Luottamuksen sukupuolitulkintaa vahvistavat havaintomme siitä, miten haastattelemamme poika–poika–ystäväparin välille on jäänyt esimerkiksi seurustelusuhteisiin liittyviä salaisuuksia, jotka kerrottiin kuitenkin meille tutkijajaisille. Vaikka kyseinen poikakaksikko muista Käpykylän pojista poiketen halusi vuosien ajan tulla haastattelutilanteisiin yhdessä, monien henkilökohtaisten ja intiimien (esim. parisuhteen alkuun liittyvien) muutosten elämänjakson aikaan toinen heistä pyysi saada tulla tapaamiseemme yksin. Näiden poikien tapauksessa on käyty koulut yhdessä, menty armeijaan yhdessä, harrastettu monia erilaisia asioita yhdessä ja yhteys on myös säilynyt tiiviinä iän lisääntyessä. Tästä huolimatta ihan kaikkea ei ole kerrottu toiselle. Tyttöjen ystävyysuhteissa luottamus sen sijaan korostuu sekä eksplisiittisesti määriteltynä ystävyuden ehtona että implisiittisempinä luottamuksen osoituksina. Vaikka tutkimuksen edetessä nuoret ovat avautuneet meille asioista avoimesti, he eivät ole halunneet puhua paikalta poissa olevien ystäviensä asioista silloin, kun puheenaiheet ovat liikkuneet emotionaalisesti sensitiivisille elämänalueille: ”On sillä [ystävällä] poikays-tävä. Saa kertoo siit nyt sit ite.”

Luottamus ystävyysuhteissa on yhtä aikaa sekä abstraktia läheisyyden ja yhteyden kokemusta että konkreettisempia läheisyyden ilmauksia – esimerkiksi nuorina aikuisina jatkettuja yökylä- tai asumiskäytäntöjä (myös Korkiamäki 2013, 123):

T1: Oilihan asuu siellä [T1:n asunnossa] kanssa [naurahtaa] [ei asu oikeasti].

T2: Me aina vitsaillaan kun mä oon siellä niin paljon ja sitten mul on hammasharja siellä ja sitä kaikkee muuta.

T3: Mun petivaatteet on aina valmiina silleen Oilille.

T2: Nukun Tintin T-paidassa.

T3: Ja Oililla on mun avain ku piti jollekin antaa vara-avain [naurahduksia].

Parillinen, pariton?

Sami Myllyniemen (2009, 96–100) analyysin mukaan noin kaksi kolmasosaa suomalaisista nuorista kokee kuuluvansa johonkin kiinteään ryhmään tai ystäväpiiriin. Kuulumisen kokemus erityisesti liittymisenä vertaisiin onkin nähty yhdeksi nuoruuden voimavara-sisällöksi (esim. Korkiamäki 2015), ja tässä liittymisessä arvokkaimmaksi suhteeksi nähdään hyvä ystävyys. Ystävyuden, ystävien tai ystäväpuuttuminen puolestaan määrittyy usein kokemukseksi yksinäisyydestä, jota esimerkiksi perhesuhteet eivät voi paikata nuoren elämän kokonaisuhyvinvoinnissa (Korkiamäki mt., 38).

Ystävättömyys on ongelmaksi koettu olo-tila, mutta esimerkiksi Aapola (1992a, 88–89) on kirjoittanut siitä, miten myöskään ystävyudet eivät ole vain iloa ja onnea tuottavia asioita. Usein erityisesti tyttöjen ystävyksiin liitetään myös menettämisen ja yksin jäämisen pelkoon liittyvät mustasukkaisuus ja omistamisen halu (myös Korkiamäki & Kallio 2014, 29–30). Tästä syystä tyttöjen ystävyudet usein tiivistyvät kahdenväliseksi yhteenliittymiksi ja ”kolmanneksi pyöräksi” ei nuorten kerronnassa päästä vaan joudutaan. Meille kerrotut ystävättömyyskokemukset kiinnittyivät jollekin osapuolelle ulkopuolisuutta tuottavien kolmioystävyyksien (Aapola mt., 86) ongelmallisuuteen. ”Liit” ihmiset ystävyysuhteissa eivät näyttäneet häiritsevän poikia, mutta koska tyttöjen ystävyudet perustuvat usein vastavuoroisen jakamisen, luottamukseen perustuvan intimiteetin ja emotionaalisen sitoutumisen sopimuksille, ”ylimääräisen” henkilön tunkeutuminen osaksi ystävyyskuviota voi olla vaikeaa ja suhdetta hajottavaa (myös Amit-Talai 1995). Seuraavassa aineis-

tolainauksessa tutkimukseemme osallistuva tyttö muistelee peruskouluvuosiensa ja niiden kuluessa syntyntä ja hajonnutta kolmioyhtävyyttä:

T: Me oltiin melkein joka päivä, oltiin tekemisissä [kolmestaan] ja koulun jälkeen ja ...

H: Menikö Helmin kanssa luottamus sitten myös?

T: Joo, meni.

H: Ja vielä pahemmin kuin Hillan kanssa?

T: Niin. Siinä oli semmosta ulkopuolelle jättämistä jota ne ei vain ehkä itse huomanneet. Mutta se tuli aika voimakkaasti esille sitten. En mä siitä sen kummemmin ehkä halua puhua kuitenkaan.

Myös ystävyden ytimeen sijoitettu luottamuksen vaatimus on kolmen ystävän kombinaatiossa joskus riskialttiissa paikassa: ”Silloinhan se meni silleen, että mitä mä Maijulle kerroin niin Mellukin tiesi siitä. Ja mitä Mellulle sanoin niin Maiju tiesi. Niin se tietyllä tavalla rikkoi sitä luottamista.” Tällaista salaisuuksien paljastamista ja ystävien asioista juoruilua sekä niistä seuraavaa ulossulkemisen dynamiikkaa on erityisesti tyttötutkimuksessa tarkasteltu epäsuoran aggression termein (esim. Aapola & Gonick & Harris 2005, 130). Tämä näytti meille kerrotuissa kokemuksissa jättäneen pysyvän jäljen joihinkin yläkouluun koskeviin koulumuistoihin.

Ystävättömyys ei tutkimuksemme kontekstissa tarkoita totaalista yksin jäämistä vaan pikemminkin jonkinlaista kiinteiden suhteiden väliin jäämistä ja jatkuvaa etsintää. Käpykylän tapaisissa paikoissa samanikäisiä nuoria on vähän, jolloin oikeaksi koettua ystävää ei aina ole helppo löytää. Tyttöjen kanssa keskustellessamme olimme termin ”hätävaraystävä”, joka on kuvaava ilmaus suhdetapahtumalle, johon ei haluta päätyä. Termiä käyttäneen tytön kanssa keskustellessamme saimme muutamassa muussa ja myöhemmässäkin yhteydessä kuulla myös, että kaikesta välillämme vallitsevasta avoimuudesta huolimatta ”paras ystävä” -kokemuksen

ulkopuolelle joutuminen on ollut hänelle kipeä ja vaikeasti avattava elämänolosuhde. Samaa surua tunnistimme siinä, kun meille kerrottiin, kuinka läheistä ystävyysuhdetta ei toiveista huolimatta ollut muodostunut kenenkään kanssa. Läheisen ystävän puute kuulumattomuuden kokemuksenä näyttää tutkimuksemme nuorten kerronnassa olevan kasvuvuotia sävyttävä murhe, jolloin löysät ja vaihtuvat kaverisuhteet eivät ole korvanneet kokemuksellisesti oikeaksi tai parhaaksi ystävydeksi kehkeytyntä suhdetta (myös Salmivalli 2005, 38).

Oon vaihtanut silleen porukkaa aina välillä, tai silleen liikun, että en välttämättä ole aina tiettyjen ihmisten kanssa. Että käyn eri porukoissa aina eri päivinä, tai silleen että yritän olla. En oikeen itsekään tiedä että mihin mä kuulun. Ku en tunne kuuluvani yhtään, siis silleen mihinkään.

Valerie Hey (2002) on ystävyttä pohtiesaan käyttänyt käsitteparia jatkuva ylläpityö (*continuous reworking*) – ystävyys ei pysy ”voimassa”, jos sitä ei vahvisteta jatkuvasti normatiivisin ja tapaistunein käytännöin. Jos vastavuoroisuuteen, jakamiseen ja yhteisymmärrykseen liittyvät käytäntöodotukset eivät täyty, ystävyys katkeaa (vrt. Giddens 1991). Koettu samuusvaje, samoin kuin vastavuoroisen empatian, antamisen, kuuntelemisen ja ymmärryksen puute, voi olla ystävyden jatkumiselle riski: ”Sitten vähän muutettiin erilaisiksi. Se vaan määräilee. Se suuttui kaikesta, ei sen kanssa voinut keskustella, että se vaan suuttui ja veti omat päätöksensä. Piti vaan koko ajan miellyttää sitä, niin ei jaksanut.”

Merkityksellisten vertaissuhteiden analyysi on nuorisotutkimuksen ja sen teoretisoinnin keskeistä traditiota. Myös joka puolelta tietoisuutta muokkaavat kulttuuriteollisuustuotteet ovat täynnä erilaisia suhdetapahtumia ja ystävyyskuvauksia. Ystävyyskuvauksista muodostuukin helposti nuoruuttaan eläville asioita, joiden

menettäminen koetaan henkilökohtaisina epäonnistumisina. Tutkimuksemme aineistoissa parhaan ystävän puute määrittäyty erityisesti tyttöyteen liittyvänä kokemuksena, joka nuoruusvuosien lisääntyessä on jäänyt sävyttämään muistoja ja minäkuva. Parittomaksi jäämistä kuvattiin meille tavalla, joka osaltaan kuvaa ystävyysuhteiden solmimiseen liittyvää sosiaalista painetta tai velvoitetta (Korkiamäki 2015).

Aina nuorten ystävyudet eivät ole päättyneet suuttumisiin tai avoimeen konfliktiin, vaan suhde on saattanut säröillä vähitellen ja kauankin. Seuraavassa varsin latautuneessa puheenvuorossa meille avataan toisen asteen kouluvuosien aikana kumuloitunutta prosessia, jossa ystävänä pidetty suhteen osapuoli on rikkonut ystävyuden normeja irrrottautuessaan yhteyttä aiemmin ylläpitäneestä vastavuoroisuudesta, samoin kuin erilaisista emotionaalisista ystävyysveloitteista (myös Hey 1997). Ystävyuden ongelmat eivät ole syntyneet äkkinäisesti, vaan aluksi sormien läpi katsottuina mutta merkille pantuina ystävyyskäytäntöjen poikkeamina.

No se ei ilmestynyt [yhteisiin juhliin]. Se ei laittanu mitään viestiä. Se vaan jätti tulematta. Ja se on tehny sitä nyt... varmaan niin pitkään ku me ollaan ainaki oltu täysikäsiä eli pari vuotta. Se vaan jättää ilmestymättä. Se ei koskaan anna mitään selitystä. Ja se ei tyyliin onnittele. [...] siihen ei saa mitään kontaktia ja se ei suostu kertoon mitään sen henkilökohtaisia asioita ja et se ei ilmesty paikalle ku on ihan semmosia elämänmuutoksia tai juhlapäiviä. Mulle vaan riitti. Mä en enää jaksanu sitä että aina joutuu kaivalemaan sitä vähästäki tietoo mitä nyt sillon tällön saa irti.

Ystävyuden tulkintaa erityisenä suhteena vahvistaa hyvin se neuvottomuus, jota haastattelemamme tyttö kertoi tunteneensa, kun toinen ei toimi ystävyteen kiinnitettyjen odotusten mukaisesti (esim. Hey 2002, 234). Yhteydenpidosta ja yhteisestä inside-tiedosta erkaantuminen katkaisee yhteisen muistin

kertymisen. Vuosien kuluessa vahvistunut kaksisuuntaisesta avoimuudesta ja asioiden jakamisesta kieltäytyminen johti tyttöjen väliin vuorovaikutusjännitteisiin (käsite Virtanen 2018, 242), jotka palautettiin aiemmin ystäväksi luokitellun aktiiviseksi valinnaksi.

T1: Mun mielestä siihen on vaikee saaha kontaktii nykyisin. Kun mä olin esim viime kesänä sen kanssa siellä reissussa, sen jälkeen se on muuttunu ihan sikana. Ja kun mä näin sitä jossain tapahtumassakin ja se sai mun iskältä sinne sen lipun [kun oli yksi ylimääräinen] ni ei se ees puhunu mitään sen koko illan aikana. Niin se oli vähän semmonen jännä. Tai jos sille laittaa viestin niin ei se vastaa ja sit se vaan laittaa meille Innan kanssa [mutta ei ystäväringin neljännelle] jotain ihme snäppejä johon me ei sit osata vastata tai tiedetä miten siihen pitäis reagoida.

T2: Niin tai semmosia juttuja mist me ei olla kärryillä.

T3: Kun se ei puhu kellekkään...

T1: ...tämmösiä syvällisempiä asioista, enkä oo nähty sitä varmaan kahteen, ei ku ehkä puoleentoista [pandemia]vuoteen niin en voi sen puolesta puhua.

Närkästyneistä ystävyuden katkeamisen argumenteista huolimatta tyttöjen puheissa on tunnistettavissa myös vanhan ystävyuden perustalle rakentuvaa huolta. Ystävyuden katkeaminen määrittäyty ei-toivottuna menetyksenä, joka kenties olisi voitu estää toimimalla toisin, parempina ystävinä. Vaikka entisen ystävän käytös saattoi oudoksuttaa, sitä ei pelkästään kritisoiutu vaan yritettiin ymmärtää varsin analyttisin pohdinnoin: ”Mietin, ku tämmösissä pitkissä ystävyysuhteissa muodostuu rooleja, et on tietynlainen, että jos se on kokenu sen roolin ahtaaks ja halua olla jotain muuta mut se ei voi olla sitä meille, onks tos joku tommonen.”

Muutokset ystävyysuhteissa ja -käytännöissä saattavat liittyä myös ystävyksistä toisen aloitettua seurustelusuhteen (esim. Aapola & Gonick & Harris 2005, 109). Myös tutkimuksemme tyttöjen kanssa keskusteltaessa seurusteleminen tuli esiin oletettuna riskinä

olemassa oleville ystävyyksille. Tämän uhkaku-
kuvan toteutuminen haluttiin kuitenkin pitää
itsestä erillään: ”Jos itellä on joskus joku niin
en kyllä halua olla niin petturi [että ei jäisi ai-
kaa ystäville].” Näyttääkin siltä, että erityisesti
tytöt ovat alttiita puntaroimaan valintoja seu-
rustelukumppanin ja ystävyystekojen välillä
välttääkseen suhdesaröjä. Tyttöjen puheissa
on tunnistettavissa myös naistutkimuksesta
tuttua vastuurationaalisuuden (esim. Näre &
Lähteenmaa 1992) henkeä, kun siinä sylliste-
tään omaa toimintaa suhteessa ystäviin silloin,
kun on ”sorruttu petturuuteen”:

T1: Ysiluokalla olin niin paljon poikaystävän kans-
sa, tavallaan laiminlöin sitä kaverisuhdetta, ja sit ku
Tuulilla oli kans oma poikaystävä niin sit ei keritty
nähdä hirveesti.

T2: Tulihan teille pientä konfliktiiki Tuulin rea-
goinnin takia.

T1: Kyllä meillä oli ihan riitaa siitä et kun ei keretä
nähdä, että ku en menny sen synttäreille sen takii
ku olin Kimin kaa. Mutta kyllä meidän välit on
korjaantunu.

T2: Ku se [Tuuli] avautu mulle siitä että sitä ärsytti.

Seurustelusuhdeiden asema on muodostunut
erilaiseksi tutkimuksemme tyttöjen ja poiki-
en ystävyysuhteissa. Kun pojat ovat joskus
jopa salanneet seurustelunsa ystävaltään,
niin tyttöjen kohdalla seurustelusuhteisiin
liittyvä ”kolmannen” väliintulo saattoi ajan
kuluessa ja erityisesti seurustelun päätyttyä
muuttua heidän ystävyttään tiivistäväksi
asiaksi. Usein ystävän seurustelukumppanin
luonnetta ja toimintaa puitiin ja suhdetta
analysoitiin ystävien – ja myös meidän tut-
kijoiden – kanssa keskusteltaessa. Tiivis rak-
kaussuhde saattoi vetää jonkun joksikin aikaa
ystävästä tai ystävien joukosta erilleen, mutta
väliaikainen loitontuminen ei katkaissut ystä-
vyyttä, joka myös asettui tuttuihin uomiinsa
seurustelusuhteen päätyttyä. Vaikka koulu-
aikaan seurustelusuhdeet saattoivatkin luoda
skismaa ystävyksien väleihin, iän lisääntyessä

seurustelun merkitys ystävän aikaa vievänä
asiana ymmärrettiin. Seuraavassa aineistolai-
nauksessa käymme jo aikuisikää lähestyvän
tyttönelikon kanssa keskustelua siitä, onko
yhden ystävyksen seurustelusuhde pitänyt
oppia ottamaan huomioon yhteisiä tekemisiä
suunniteltaessa:

T1: [naurua] Noh, kyllähän se vähän silleen, ainakin
alussa enemmän.

H: Pitääkö ottaa huomioon, että voimmeko me
tavata, jos Iisalla on treffit?

T2: Tietysti.

T1: Kyllähän se vähän silleen aina [...] kun just
mietitään, että milloin nähtäisiin, sit sillä saattaa
olla vaikka viikonloppuna meno [poikaystävän]
kanssa, niin kyllähän meidän pitää miettiä, että
okei, silloin ei nähdä. On se jäänyt jostain jutuista
pois. Se ei ollut esim vappuna, mutta... Se alussa
ehkä häiritäsi enemmän kuin nyt.

Päätelmiä: Eniten luottamusta?

Nuorten ystävyksien kehkeytymistä ohjaavat
usein nuoruudelle keskeiset ikäjärjestyksiin liit-
tyvät instituutiot: perheet, koulut ja paikalliset
harrastusorganisaatiot. Ystävyudet rakentuvat
kulloinkin ajassa ja paikassa ”saatavilla” olevien
yksilöiden välisinä ja saavat usein elämäkul-
kuun viittaavia määreitä: lapsuudenystävä,
kouluaikainen ystävä, nuoruudenystävä ja niin
edelleen (Virtanen 2018, 241). Jos joku on
koulukaveri, työkaveri tai harrastuskaveri, hän
on jotain vähän vähemmän kuin ystävä – saati
sydänystävä. Pienillä ja pitkien välimatkojen
paikkakunnilla potentiaalisia ystäviä on vähän,
ja ystävyysuhteista saattaa tästä syystä tulla
tiiviitä: saman ystävän kanssa istutaan koulu-
bussissa, vietetään koulupäivä samassa luokassa
ja jos jotain harrastetaan, se tehdään yhdessä.
Jos pienellä paikalla jää yksin, ystävyksien
liepeillä tai välissä oleminen on ikäviä muistoja
jättävä kokemus.

Ystävyksien säilyminen edellyttää niiden
ylläpitämistä. Ystävyys onkin normatiivisesti

säädely suhde, johon on sitouduttava ja panostettava erilaisin ystävyyden käytännöin (Bowlby 2011, 616–617). Vaikka ystävyksiin kiinnitetään tietty vakauden ja ennustettavuuden oletus, ne myös muuttuvat: syventyvät, ohenevat, rikkoutuvat ja unohtuvatkin. ”Syvien” ystävyksien ulkopuolelle jääminen nuoruusiän kokemuksena on kuitenkin useimmiten ei-valittu ja ei-toivottu. Ystävyksien ulkopuolelle voi astua myös tietoisesti ja valiten, mutta aineistomme eivät mahdollista tällaisten valintojen tarkastelua muuten kuin ystävää kaipaavien näkökulmasta.

Ystävien paikka osana henkilökohtaisia suhdeverkostoja vaihtelee elämänsä ja siihen liittyvien transiitoiden ja arkisten elämäntapausten myötä. Nuoruudessa tapahtuu monia elämänsä siirtymiä, jotka vievät yhteistä lapsuutta eläneitä nuoria erilleen, tuovat elämään uusia ihmisiä ja muuttavat ystävyksien dynamiikkaa (myös Korkiamäki & Kallio 2014, 22). Olemme tässä artikkelissa tarkastelleet sellaisia ystävyksiä, jotka ovat säilyneet elämäntapausten huolimatta, mutta kiinnittäneet huomiota myös ulkopuolisuuden kokemukseen, joka syntyy erityisen nuoruudenystävän puuttumisesta, samoin kuin tuntemuksiin, joita hyvän ystävän kaikkoinen omasta elämästä nostattaa.

Aikuistuvien nuorten elämät eriytyvät ja muuttuvat ”omiksi”, mutta meille avatuissa nuoruusvuosia halkovien ystävyksien kuvauksissa korostuvat yhteiset muistot ja yhdessä koettu nykyisyys. Pienellä paikkakunnalla eletty lapsuus on luonut pohjaa tarkastelemillemme ystävyksille, ja tutkimuksemme ystäväpoikia näyttää edelleen pitävän yhdessä yhteinen tekeminen samalla paikkakunnalla. Tyttöjen kohdalla puolestaan ystävyksiä sävyttävät paljon moninaisemmat sidokset: tekeminen, jakaminen, tulevaisuuden suunnittelu ja vahva emotionaalinen lataus (ks. Korkiamäki 2013). Kun pojat – ja nyt jo nuoret miehet – piilottavat intiimit asiansa

toisiltaan, nuoriksi naisiksi kasvaneet tytöt käsittelevät niitä ystävän kanssa tukien toisiaan sekä emotionaalisesti että käytännön tasolla (vrt. Bowlby 2011; Way 2013). Tyttöjen keskuudessa luottamus ystävydelle annettuna keskeisenä ehtona ja merkityksenä leviää perusteluksi asioiden ja salaisuuksien jakamiselle, saavutettavilla olemisen ja avunantamisen toiveille, toisen tuomitsemattomuudelle ja vaikkapa avainten antamiselle omaan kotiin.

Ystävyksien ylläpitäminen edellyttää ajallista panostusta, jonka kautta nuorten elämänsähistorioista tulee tietyllä tavalla jaettu: elämät, joiden kuluessa vietetään paljon aikaa merkittävien toisten (Mead 1934) kanssa, liittyyvät toisiinsa ja muovaavat toisiaan. Myös hyvän tutkimussuhteen muodostuminen vie aikaa. Tutkimuksemme kuluessa olemme saaneet tutustua tässä tarkasteltujen nuorten kasvu-ympäristöön ja kaveruuskuvioiden sekä niiden muutoksiin aina silloin, kun ne ovat olleet ajankohtaisia. Ymmärryksemme nuorten ystävyksistä on kumuloitunut yhtä aikaa niiden kiertyessä nykyisiin muotoihinsa. Se, että nuoret ovat päättäneet tulla haastatelluun yhdessä valitsemansa ystävän kanssa, on todennäköisesti myös ollut heille yksi tärkeä ystävyyden käytäntö.

Keskustelut nuorten kanssa ovat valottaneet meille ystävyyden puolta jos toistakin. Tiiviissä ystävyssuhteissa elämät muuttuvat tietyllä tavalla yhteisiksi. Mennyt ja nykyhetki luovat ja ylläpitävät ystävyyttä, jota rakentavat yhteiset muistot, yhteinen ymmärrys kotipaikasta ja yhdessä pohditut päätökset ja suhteet. Olennainen osa ystävyyttä on myös kuva tulevaisuudesta, jossa yhteys on säilynyt:

H: Teillä on kyllä kiva ystäväpiiri. Luuletteks te että te ootte vanhoiks mummoiks asti ystäviä?

T: Joo [naurua]. Yhessä kiidetään rollaattoreilla tuolla.

Viitteet

- 1 Joitakin haastatteluja on kanssamme tehnyt YTT Ville Pöysä.

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyydet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 112, 29–56.

Aapola, Sinikka (1992a) Helsinkiläistytöjen ystävyysuhteet: ihanteina itsenäisyys, läheisyys ja monipuolisuus. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 83–102.

Aapola, Sinikka (1992b) *Ystävyyden keinulauta. Helsinkiläistytöjen ystävyyskulttuurista*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Aapola, Sinikka & Gonick, Marina & Harris, Anita (2005) *Young Femininity: Girlhood, Power and Social change*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Amit-Talai, Vered (1995) The Waltz of Sociability: Intimacy, Dislocation and Friendship in a Quebec High School. Teoksessa Vered Amit-Talai & Helena Wulff (eds.) *Youth Cultures: A Cross-cultural Perspective*. London: Routledge, 144–165.

Anttila, Anna & Ojanen, Karoliina & Saarikoski, Helena & Timonen, Senni (2011) Tyttöjen juttuja. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 135–172.

Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville (2018) Syrjäkylien pojat: Kaveruutta ja kilometrejä. Teoksessa Antti Kivijärvi & Tuija Huuki & Harry Lunabba (toim.) *Poikatutkimus*. Tampere: Vastapaino, 261–286.

Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville (2021) Irti arjesta. Hauskanpitoa harvaanasutulla kotiseudulla. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Päivi Armila & Sinikka Aapola-Kari (toim.) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seuranta-tutkimus Nuoret ajassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 235, 175–194.

Arnett, Jeffrey Jensen (2000) Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55 (5), 469–480.

Arnett, Jeffrey Jensen (2004) *Emerging Adulthood:*

The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties. New York: Oxford University Press.

Awan, Fatimah & Gauntlett, David (2011) Young People's Uses and Understandings of Online Social Networks in Their Everyday Lives. *Young* 21 (2), 111–132.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualisation*. London: Sage.

Bowlby, Sophie (2011) Friendship, co-presence and care: neglected spaces. *Social & Cultural Geography* 12 (6), 605–622.

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.

Gordon, Tuula & Holland, Janet & Lahelma, Elina (2000) *Making Spaces: Citizenship and Difference in Schools*. New York: McMillan.

Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2003) From ethnography to life history: tracing transitions of school students. *International Journal of Social Research Methodology* 6 (3), 245–254.

Gordon, Tuula & Lahelma, Elina & Holland, Janet (2004) Ystäviä vai vihollisia? Tulkintoja tyttöjen vuorovaikutussuhteista koulussa. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 169–190.

Griffiths, Vivienne (1995) *Adolescent Girls and Their Friends: A feminist ethnography*. Avebury: Aldershot.

Harinen, Päivi (2012) Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131 & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta, 170–179.

Hey, Valerie (1997) *The Company She Keeps. An Ethnography of Girls' Friendship*. Buckingham: Open University Press.

Hey, Valerie (2002) Horizontal Solidarities and Molten Capitalism: The subject, intersubjectivity, self and the other in late modernity. *Discourse: studies in the cultural politics of education* 23 (2), 227–241.

Homans, George C. (1961) *Social Behavior: Its Elementary Forms*. New York: Harcourt, Brace and World.

Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 109.

Huuki, Tuija (2010) Välittämisen vaikeus maskuili-

- nisuuden rakentumisessa. *Nuorisotutkimus* 28 (1), 3–19.
- Isotalo, Anu (2015) *Mistä on hyvät tytöt tehty? So-malitytöt ja maineen merkitykset*. Turku: Turun yliopisto.
- Junttila, Niina (2010) *Social competence and loneliness during the school years - Issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission*. Turku: Turun yliopisto.
- Kangasniemi, Jukka (2008) *Yksinäisyyden kokemisen avainkomponentit Yleisradion tekstitelevision Nuorten palstan kirjoituksissa*. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 162.
- Kivijärvi, Antti & Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville & Wrede-Jäntti, Matilda (2021) Arkea ja ajankäyttöä – turboahdetuista illoista oleilevaan palautumiseen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Päivi Armila & Sinikka Aapola-Kari (toim.) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 235, 81–108.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Korkiamäki, Riikka (2015) “Jos mä nyt voisin saada ystäviä” – Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolut -vuosikirja 2014*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, THL & Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta, 38–50.
- Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi Pauliina (2014) Ystävyys tilallisen kiinnittymisen suuntaajana: tilateoreettisia tulkintoja lasten ja nuorten ystävyyksistä. *Alue ja Ympäristö*, 43 (1), 16–33.
- Koski, Leena (2011) Teksteistä teemoiksi – dialoginen tematisointi. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: JTO, 126–152.
- Kulmalainen, Taru (2015) *Tyttöjen kaverisuosio. Etnografinen tutkimus yläkoulun epävirallisista järjestyksistä*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Käyhkö, Mari (2017) “Vähän niinku metän keskellä ja silleen”. Syrjäseutu, yläkouluikäiset tytöt ja tutuksi eletty paikka. *Sukupuolentutkimus* 30 (3), 7–23.
- Käyhkö, Mari & Armila, Päivi (2021) “...et sit yhenkään miehen takia jää tänne”. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä. *Nuorisotutkimus* 39 (1), 3–20.
- Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2019) “...jos mie en mahu siihen tiettyyn pieneen muot-tiin”. *Sukupuolentutkimus* 32 (3), 57–61.
- Lamb, Sharon (2002) *The Secret Lives of Girls: What Good Girls Reall Do - Sex Play, Aggression, and their Guilt*. New York: Free Press.
- Lähteenmaa, Jaana (2000) *Myöhäismoderni nuori-sokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuu-lumisten ulottuvuuksista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- McLeod, Julie (2003) Why we interview now – reflexivity and perspective in a longitudinal study. *International Journal of Social Research Methodology* 6 (3), 201–211.
- Mead, Georg Herbert (1934) *Mind, Self and Society*. Chicago: Chicago University Press.
- Morgan, David (2009) *Acquaintances. The Space Between Intimates and Strangers*. Maidenhead: Open University Press.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 92 & Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 40.
- Neale, Bren & Flowerdew, Jennifer (2003) Time, texture and childhood: the contours of longitudinal qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology* 6 (3), 189–199.
- Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (1992) Moderni suomalainen tyttöys: altuistista individualismia. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 329–337.
- Ojanen, Karoliina (2011) *Tyttöjen toinen koti. Etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustalleilla*. Helsinki: SKS.
- Paju, Petri (2011) *Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 115.
- Peltola, Marja (2020) Ristiriitainen maskuliinisuus-kerronta ja tunteiden jakamisen mahdollisuudet poikien läheissuhteissa. *Sosiologia* 57 (1), 65–81.
- Perho, Sini (2010) *Rasistisuus nuorten yhteisöissä: tutkimus vuosituuhannen vaihteen Joensuusta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 103.
- Rönkä, Anna Reetta (2017) *Experiences of Loneliness from Childhood to Young Adulthood. Study of*

- the Northern Finland Birth Cohort 1986*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Salmivalli, Christina (2005) *Kaverien kanssa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Spencer, Liz & Pahl, Ray (2006) *Rethinking Friendship. Hidden Solidarities Today*. Princeton: Princeton University Press.
- Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 110.
- Suurpää, Leena (2002) *Erilaisuuden hierarkiat: Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Thomson, Rachel (2009) *Unfolding Lives: Youth, Gender and Change*. Bristol: Policy Press.
- Thomson, Rachel & Holland, Janet (2003) Hindsight, foresight and insight: the challenges of longitudinal qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology* 6 (3), 233–244.
- Tormulainen, Aino (2018) *Tyttöenergialla kasvaneet. Postfeministisen populaari-kulttuuri-ilmion yhdessä muistellut merkitykset*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 207.
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus* 20 (4), 33–42.
- Vehkalahti, Kaisa & Aapola-Kari, Sinikka (2021) Laadullinen seurantatutkimus nuorista: tutkimusasetelma, menetelmät ja aineistot. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Päivi Armila & Sinikka Aapola-Kari (toim.) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 235, 25–54.
- Vehkalahti, Kaisa & Aapola-Kari, Sinikka & Armila, Päivi (2021) (toim.) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 235.
- Virtanen, Ira A. (2018) Nuorten miesten haavoittuvuus ja tuki ystävyyssuhteissa. Teoksessa Antti Kivijärvi & Tuija Huuki & Harry Lunabba (toim.) *Poikatutkimus*. Tampere: Vastapaino, 239–260.
- Way, Niobe (2013) Boy's Friendships During Adolescence: Intimacy, Desire, and Loss. *Journal of Research on Adolescence* 23 (2), 201–213.
- Wrede-Jääntti, Matilda (2019) Tutkijan suhde nuoreen tutkittavaan kasvokkain toteutetussa laadullisessa pitkittäistutkimuksessa. Teoksessa Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 218, 155–172.

Nuorten elämänkulun haasteita ja vastoinkäymisiä

Näkökulmia resilienssiin kestäväen hyvinvoinnin teorian valossa

Saija Benjamin, Pia Koirikivi & Arniika Kuusisto

Nuorten hyvinvointiin liittyvissä keskusteluissa on tärkeää kiinnittää huomiota myös nuorten resursseihin ja keinoihin selvitä vastoinkäymisistä. Siinä missä immunitaetti suojaa elimistöä taudinaiheuttajilta ja nopeuttaa toipumista, resilienssi on mielen kyvykkyyttä ennaltaehkäistä vastoinkäymisiä ja selvitä niistä. Resilienssillä onkin keskeinen merkitys kestäväen hyvinvoinnin rakentumisessa ja sen ylläpitämisessä. Tämä artikkeli perustuu 45:n Suomessa toisella asteella opiskelevan nuoren elämänkulkua tarkastelevalle haastattelulle, joiden analyysissä keskitytään erityisesti nuorten kohtaamiin haasteisiin ja keinoihin käsitellä koettuja vastoinkäymisiä. Näitä analysoidaan kestäväen hyvinvoinnin teorian (Helne & Hirvilammi 2015; 2021; 2022) neljän tarveulottuvuuden (*Having, Doing, Loving, Being*) HDLB-viitekehityksessä. Esitämme, että nuorten haasteiden ja heidän käytössään olevien resurssien jäsentäminen HDLB-ulottuvuuksien mukaan auttaa ymmärtämään yhteyden vastoinkäymisten ja niiden aiheuttamien tarpeiden välillä ja tunnistamaan nuorten elämässä olevia voimavaroja. Relationaalinen, eli haasteiden, tarpeiden ja resurssien vastaavuutta tarkasteleva lähestymistapa vahvistaa nuoren resilienssiä ja toimijuutta hänen oman hyvinvointinsa ylläpitämisessä ja edesauttaa ammatillaisia tarvittaessa räätälöimään nuorelle tarkoituksenmukaista hyvinvoinnin tukea.

Asiasanat: elämänkulku, resilienssi, haasteet, resurssit, kestäväen hyvinvoinnin teoria

Suomalaisten nuorten hyvinvointi ja terveys ovat tärkeitä aiheita sekä yksilöiden että yhteiskunnan näkökulmasta ja niitä myös tutkitaan paljon. Toistaiseksi vähemmän on kuitenkin tutkittu sitä, millä tavoin nuoret itse kuvaavat kokemiaan haasteita ja sitä, mitkä asiat auttavat heitä pärjäämään vastoinkäymisten aikana. Erityisesti syvällisempi laadullinen tarkastelu tästä aiheesta on puutteellista, mihin tämä osatutkimuksemme, joka on osa monimenetelmällistä ja monivuotista nuoria tarkastelevaa tutkimushanketta, osaltaan vastaa (Kuusisto ym. 2021). Kasvatuspsykologinen tutkimustieto aiheesta on tärkeää, jotta nuorten kykyä selvittää vastoinkäymisistä voidaan tukea entistä paremmin heidän moninaisissa elinympäristöissään.

Resilienssillä eli ”pärjävyydellä” (Solantaus & Niemelä 2016) on keskeinen merkitys hyvinvoinnin ylläpitämisessä erityisesti niissä tilanteissa, jolloin yksilön hyvinvointi on tavalla tai toisella uhattuna. Resilienssi näkyy yksilön kyvyssä hyödyntää niitä resursseja ja vahvuuksia, jotka mahdollistavat toimintakyvyn säilyttämisen ja hyvinvoinnin uudelleenrakentamisen erilaisissa haastavissa elämäntilanteissa (Southwick ym. 2014; Fergus & Zimmerman 2005). Näitä ovat tyypillisesti yksilön ajattelumallit ja itsesäätelytaidot: vastoinkäymisestä tehdyt tulkinnat vaikuttavat yksilön reaktioihin ja käyttäytymismalleihin, jotka voivat olla yksilön tai tämän ympäristön kannalta joko rakentavia tai haitallisia (Greene 2009; Ellis 1991; Benjamin ym. 2021). Yksilöt, joilla on vahvat resurssit, eivät kuormitu vastoinkäymisistä yhtä voimakkaasti kuin ne, joiden resurssit ovat heikot (mm. Vinayak & Judge 2018). Voidaan ajatella, että siinä missä immuniteetti on elimistön kykyä suojautua taudinaiheuttajilta ja nopeuttaa toipumista, resilienssi on mielen kyvykkyyttä ennaltaehkäistä vastoinkäymisiä ja selvittää niistä.

Tutkimusten mukaan tärkeimpiä tekijöitä nuorten resilienssin kehittymisessä ovat yhtäältä ulkoiset voimavarat eli resurssit, kuten positiiviset suhteet lähimmäisiin, vertaisiin ja lähiympäristöön, esimerkiksi kouluun, sekä muut tekijät, kuten turvallinen yhteiskunta, jotka tuovat välittämistä, turvaa ja pysyvyyttä nuorten elämään (Pojjula 2020; Fergus & Zimmerman 2005; Olsson ym. 2003). Toisaalta yhtä tärkeinä näyttäytyvät nuoren sisäiset resurssit, eli kognitiiviset ja sosiaaliset taidot, joita ovat muun muassa itsesäätelytaidot ja tunne minäpystyvyydestä ja toimijuudesta omassa kasvuympäristössä (Kocatürk & Çiçek 2021; Arslan 2019; Hamby, Grych & Banyard 2018). Aiemmassa tutkimuksessamme tarkastelimme suomalaisten toisella asteella opiskelevien nuorten arvioita heidän resilienssiin kytkeytyvistä resursseistaan, eli suhteestaan huoltajiin, vertaisiin ja kouluun sekä taidoistaan säädellä omia tunnereaktioitaan ja käytösmaallejaan haastavissa tilanteissa (Koirikivi ym. 2021). Vaikka nuorten suhteet eri muuttujiin vaihtelivat, yleisellä tasolla tulokset toivat esiin sen, että suurimmalla osalla tutkituista nuorista (n=2837) oli vahvat resilienssiin kytkeytyvät resurssit. Huomionarvoista oli myös se, että viidellä prosentilla nuorista resilienssiin kytkeytyvät resurssit olivat huomattavasti vertaisia heikommat (Koirikivi ym. 2021). Nuorten hyvinvoinnin jakautuminen ja resurssien eriarvoistuminen on huomattu myös valtakunnallisissa tutkimuksissa (THL 2021; Mattila 2020).

Tässä artikkelissa tarkastelemme laadullisesti suomalaisten nuorten elämänselämän haasteita ja vastoinkäymisiä sekä resilienssiin yhdistyviä resursseja, joiden voidaan tulkita auttaneen nuoria selviytymään haastavien tilanteiden tai elämänvaiheiden aikana.

Kestävän hyvinvoinnin ulottuvuudet ja resilienssi

Resilienssitutkimusta on kritisoitu yksilön vastuuttamisesta ja sosioekonomisten vaikutusten sivuuttamisesta (Stephens ym. 2019; Marin ym. 2018). Tässäkin artikkelissa resilienssiä tarkastellaan nuorten yksilöllisten kokemusten valossa, mutta tarkastelua johtaa ajatus, että kokemuksiin vaikuttavat keskeisesti myös yksilön ulkopuoliset tekijät, yksilöön kohdistuvat paineet ja elinympäristön olosuhteet (Helne & Hirvilampi 2021; Lerner ym. 2012). Laajentaaksemme ymmärrystä siitä, millaiset moniulotteiset tekijät yhtäältä haastavat nuorten hyvinvointia ja toisaalta tukevat nuorten resilienssin kehittymistä, käytämme tässä tutkimuksessa niiden jäsentämiseen kestävän hyvinvoinnin teoriaa (Helne & Hirvilampi 2015; 2021; 2022). Teoria pohjautuu suomalaisen sosiologi Erik Allardtin alkupe- räiselle kolmiulotteiselle hyvinvoinnin mallille (Allardt & Uusitalo 1972; Allardt 1993), jonka mukaan hyvinvointi perustuu inhimillisten tarpeiden tyydyttymiselle. Kestävän hyvinvoinnin teoriassa hyvinvointia tarkastellaan neljän tarveulottuvuuden kautta, joita ovat tarpeet liittyen perustoimeentuloon (*Having*), tavoitteelliseen, omien arvojen mukaiseen ja itselle merkitykselliseltä tuntuvaan toimintaan (*Doing*), ihmissuhteisiin ja yhteenkuuluvuuteen sekä yhteyteen muihin elollisiin olentoihin ja luontoon (*Loving*) sekä fyysiseen ja henkiseen terveyteen sekä oman identiteetin rakentamiseen (*Being*). *Being*-ulottuvuuteen kietoutuu myös kasvu kohti täyttä ihmisyyttä ja itsensä toteuttamista (*Becoming*).

Tarpeiden ajatellaan olevan objektiivisia, koska ne ovat synnynnäisiä, universaaleja, ylisukupolvisia ja korvaamattomia (Helne 2021). Universaaliudestaan huolimatta tarpeiden tyydyttyminen tai tyydyttymättä jääminen on aina subjektiivinen kokemus (Helne 2021). Tarpeet toimivat sisäisen motivaation

lähteinä ja tuottavat yksilöllisiä reaktioita ja toimintamalleja (Ryan & Deci 2000; Helne & Hirvilampi 2021). Parhaimmillaan tarpeet liittyen *Having*, *Doing*, *Loving*, ja *Being*-ulottuvuuksiin tyydyttyvät arkielämän ihmissuhteissa, ympäristöissä ja toiminnoissa. Kun yksilön luontaiset taipumukset ja kyvykkyydet sopivat siihen ympäristöön, missä hän kasvaa ja toimii, yksilö saa helpommin positiivista palautetta sekä onnistumisen kokemuksia itsestään ja pystyvyydestään kuin tilanteessa, jossa yksilön taipumuksien ja kyvykkyyden sekä ympäristön odotusten ja vaatimusten välillä on voimakas ristiriita (Masten 2014; Hayes 2017). Yksilön resurssien ja ympäristön vaateiden yhteensopimattomuus tai muut vastoinkäymiset luovat stressiä ja heikentävät HDLB-ulottuvuuksien tarpeiden tyydyttymistä (Southwick ym. 2014). Tutkimusten mukaan jokaisella ihmisellä on vastoinkäymisten kestämisen eli resilienssin suhteen oma sietokykynsä (engl. *threshold of adversity*), jonka ylityttyä negatiivisten seuraamusten riski kasvaa. Sietokyky määrittyy pitkälti yksilön resurssien perusteella (Greene 2009; Benjamin ym. 2021).

Resilienssiä voidaan tutkimusten mukaan kuitenkin vahvistaa tarjoamalla oikeanlaista tukea ja myönteisiä kokemuksia selviytymisestä (Poijula 2020). Hyvinvoinnin kannalta on tärkeää kehittää yksilön taitoa tunnistaa ja hyödyntää käytössään olevia resursseja, jotka auttavat ylläpitämään positiivista käsitystä itsestä ja omasta kyvykkyydestä erilaisissa tilanteissa, ja tarvittaessa kannustamalla etsimään tarpeita paremmin tyydyttävää toimintamallia tai -ympäristöä (Greene 2009; Masten 2014; Cicchetti & Blender 2012). Keskeistä on myös kokemus kohdatuksi tulemisesta ja siitä, että voi luottaa toisten ihmisten tukeen, kun sitä tarvitsee (Poijula 2020). Tutkimuksissa resilienssi yhdistyy positiivisesti prososiaalisuuteen, toiveikkuuteen, elämäntyytyväisyyteen sekä tunteeseen omasta merkityksestä

muiden ihmisten elämässä (Koirikivi ym. 2021; Vinayak & Judge 2018; Hamby, Grych & Banyard 2018) ja linkittyy siten vahvasti kestäväen hyvinvoinnin teoriaan.

Kestäväen hyvinvoinnin ja resilienssitutkimuksen yhtymäkohtien vuoksi HDLB-ulottuvuudet tarjoavat hedelmällisen viitekehyksen nuorten resilienssin tarkasteluun relationaalista näkökulmasta. Relationaalisuus tarkoittaa, että ulottuvuuksien rajat eivät ole jyrkkiä vaan limitäisiä ja toisiinsa vaikuttavia. Lisäksi kestäväen hyvinvoinnin teorian mukaan ihminen on vuorovaikutteinen ja erottamaton osa yhteisöään, yhteiskuntaa, luontoa ja maailman-kaikkeutta. Hyvin- ja pahoinvointi on vahvasti relationaalista myös siksi, että inhimilliset tarpeet ja niiden tyydyttyminen sitovat yksilön ympäristöönsä ja tekevät hänet riippuvaiseksi siitä ja toisista ihmisistä (Helne & Hirvilampi 2015; 2021; 2022).

Näiden näkökulmien valossa tarkastelemme sitä, millaisia haasteita toisella asteella opiskelevat nuoret ovat kohdanneet elämänkulkunsa aikana sekä keinoja, jotka ovat auttaneet heitä pärjäämään ja selviämään vastoinkäymisistä. Tutkimuskysymykseemme *Mikä on auttanut nuoria selviytymään elämänkulkunsa varrella vastaan tulleista haasteista?* vastaamaamme kahden alakysymyksen kautta. Kestäväen hyvinvointiteorian ulottuvuuksien avulla selvitämme ensin 1) *millaisia haasteita nuoret kuvaavat kohdanneensa elämänsä aikana*, ja toiseksi 2) *millaisia resursseja nuoret ovat hyödyntäneet vastoinkäymisten käsittelyssä?*

Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Artikkelissa tarkasteltava haastatteluaineisto (N=45) on kvalitatiivinen osa laajempaa *Radiikaaliksi kasvamassa?*-tutkimusprojektia, jossa tutkitaan koulun merkitystä nuorten maailmankatsomusten rakentumisessa (N=4072). Kevään ja kesän 2020 aikana haastattelimme

lukiolaisia (n=27), ammatillisten oppilaitosten opiskelijoita (n=12) ja kaksoistutkintoa suorittavia (n=6) nuoria. Haastatellut nuoret olivat 16–20-vuotiaita, ja heistä 24 identifioitui sukupuoleltaan pojaksi, 20 tytöksi ja 1 muuksi. Nuoret ilmoittivat halukkuutensa vapaaehtoisin haastatteluihin osallistumisesta syksyllä 2019 toteuttamamme laajan verkkokyselyn lopuksi. Kyselyaineiston anonymiteetin varmistamiseksi laajempi kyselyaineisto ja haastatteluihin ilmoittautuneiden nuorten sähköpostiosoitteet käsiteltiin erillisinä aineistoina eikä näitä tietoja yhdistetty missään vaiheessa. Oppilaitokset, joita nuoret kävivät, sijoituivat erikokoisille paikkakunnille ympäri Suomea pääkaupunkiseudulta Pohjois-Suomeen. Haastattelut järjestettiin kasvokkain ennen koronapandemiaa ja virtuaalisesti Zoom-alustan kautta pandemiarajoitusten aikana. Koska nuoret ovat tottuneita virtuaaliympäristössä tapahtuvaan kommunikointiin, eri tavoin toteutetuissa haastatteluissa oli vuorovaikutuksen osalta tutkijoiden kokemuksen mukaan hyvin vähän eroa. Tutkimukseen myönnettiin luvat Helsingin ja Oxfordin yliopistojen tutkimuseettisiltä toimikunnilta sekä kuntien opetustoimien viranomaisilta ja yksittäisiltä oppilaitoksilta.

Puolistrukturoitujen haastattelujen tarkoituksena oli saada laaja ymmärrys nuorten elämänkulun merkityksellisistä tapahtumista, heidän identiteettiensä ja maailmankatsomustensa rakentumiseen vaikuttaneista tekijöistä sekä oppilaitosten merkityksestä heidän elämänsä aikana. Haastattelut kestivät 45–90 minuuttia ja ne nauhoitettiin nuorten luvalla. Äänitallenteet litteroitiin sanatarkasti ja litteroidun aineiston laajuus oli 664 sivua. Haastattelujen aluksi ja lopuksi nuoria muistutettiin osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja anonymiteetistä sekä kerrottiin tutkimuksen tavoite ja tutkimusaineiston käyttötarkoitus. Tässä tutkimuksessa keskityimme tarkastelemaan niitä haastatteluissa tuotettuja mainin-

toja, joissa pohdittiin elämänkulun aikana vastaan tulleita haasteita sekä kuvauksia niiden kanssa pärjäämisestä.

Haastatteluiden tukena ja temaattisena viitekehystenä käytimme taulukkomuotoista, elämäntapahtumia kartoittavaa kaaviota (Parry ja muut 1999), joka täytettiin yhdessä haastateltavan kanssa. Virtuaalihaastatteluissa kaavion täytti tutkija vuorovaikutuksessa kunkin nuoren kanssa. Nuorten tuottama kerronta pohjautui kaavion teemoille, joiden kautta haastatteluissa käytiin läpi nuoren koko elämänkulku varhaislapsuudesta nykyhetkeen. Tutkijoiden valitsemat teemat olivat: tärkeät ihmissuhteet, merkitykselliset tapahtumat sekä koulu ja vapaa-aika. Tutkimusvälineenä elämänkulkua temaattisesti kartoittava kaavio helpotti nuoren elämänkulullista muistelemista sekä tutkijan ja tutkittavan välistä vuorovaikutusta antaen tilaa vapaamuotoisen kerronnan tuottamiselle ja yksilöllisten merkitysten rakentumiselle. Ikäkausittain ja teemoittain etenevä keskustelu antoi nuorelle yhtäältä mahdollisuuden nostaa tiettyjä muistoja esiin ja toisaalta jättää halutessaan osan niistä kertomatta.

Aloitimme aineistolähtöisen sisällön-analyysin Atlas.ti-ohjelmassa tarkastelemalla jokaisen nuoren haastatteluja erikseen ja koodaamalla niistä nousevia teemoja. Koetut haasteet sekä nuorten voimavaroihin ja toimintamalleihin liittyvät seikat muodostivat oman ryhmänsä, jotka olemme nimenneet otsikoilla ”haasteet” ja ”resilienssi” ja joita tarkastelemme erityisesti tässä artikkelissa. Tulososiossa tarkastelemme analyysin pääteemoja kestävä hyvinvoinnin teorian neljän ulottuvuuden valossa relationaalisesti sekä koko aineiston tasolla että syventymällä tarkemmin kolmen nuoren kerrontaan. Nämä kolme tapauskertomusta valikoituivat analyysiin, koska näiden nuorten elämänkulku, haasteet ja resurssit olivat keskenään monin tavoin erilaisia. Tutkimuseettisesti on tärkeää,

ettei nuorista puhuta yhtenäisenä joukkona vaan niin, että pyritään tuomaan esiin tätä ikävaihetta läpikäyvien yksilöiden ja heidän elämänkulkujensa moniulotteisuus ja kirjo.

Tutkimuksen rajoitteet

Tutkimuksemme rajoitteina tunnistamme haastattelututkimuksiin tyypillisesti liittyvän vääristymän siinä, ketkä haastatteluun osallistuvat. Koska kontakti haastateltuihin nuoriin syntyi oppilaitosten välittämän, vapaaehtoisesti täytettävän lomakekyselyn seurauksena, puuttuvat aineistosta kokonaan ne nuoret, jotka ovat lopettaneet koulunkäynnin, kuten myös ne nuoret, joiden voimavarat eivät antaneet edellytyksiä tai halukkuutta tutkimushaastatteluun osallistumiselle. Lisäksi kirjoittajien asemoituminen kasvatustieteen ja -psykologian kentälle sekä yksilöön paneutuva tutkimusasetelma ovat voineet vaikuttaa tutkijoiden analyttisiin tulkintoihin. On myös huomiotava, että haastatteluaineisto kerättiin aikana, jolloin koronapandemia oli juuri alkanut ja sen vaikutus nuorten elämään oli suhteellisen tuore. Pandemia ei täten korostu nuorten kertomuksissa ajankohtaisena teemana.

Haasteita ja vastoinkäymisiä nuorten elämäkulussa

Haasteet-pääteeman alla tarkasteltiin niitä haasteita, vastoinkäymisiä ja vaikeita elämäntilanteita, joita nuoret nostivat elämänkulunsa tarkastelussa esiin. Nuorten kerronnassa tyypillisimmät ja useimmin toistuvat haasteet jaoteltiin kestävä hyvinvoinnin teorian ulottuvuuksien mukaan. Seuraavaksi kuvaamme kutakin ulottuvuutta tarkemmin ja havainnollistamme kolmen nuoren – Amin, Vilman ja Tömin – kokemusten kautta, kuinka ulottuvuudet ilmenevät ja kietoutuvat toisiinsa.

Ami opiskeli lukiossa ja asui kimpakkämässä kumppaninsa, kissansa ja ystäviensä

kanssa, mutta koki myös lapsuudenperheensä tärkeäksi. Hän oli menettänyt äitinsä alakouluikäisenä. Yläaste oli Amille haastavaa aikaa, johon liittyi oman sukupuoli-identiteetin etsintää ja masennusta. Amilla on kuitenkin aina ollut kannustavia ystäviä. Vähemmistö-oikeudet ja vasemmistoaktivismi olivat Amille erittäin merkityksellisiä asioita. Kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa Ami rentoutui nopeasti alun jännityksen jälkeen ja jäseni sujuvasti ja analyttisesti elämäkokemuksiaan.

Vilma suoritti kaksoistutkintoa ja asui kotona äitinsä ja veljiensä kanssa. Vilman vanhemmat olivat eronneet. Vilman ala-asteaikaa väritti kiusatuksi tuleminen ja sen vuoksi tapahtunut vaihto toiseen kouluun puoleksi vuodeksi, minä aikana sosiaaliset vaikeudet jatkuivat. Murrosikä toi liikunnalliselle Vilmalle uusia haasteita erityisesti kehokuvaan liittyen. Vilma oli kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista ja osallistui aktiivisesti keskusteluihin erilaisilla foorumeilla. Toinen aste oli sujunut peruskoulu-aikaa paremmin, myös ystävyyssuhteiden osalta. Zoom-haastattelu ja omien ajatusten sanoittaminen tuntui puheleialle Vilmalle luontevalta.

Tom i opiskeli ammattikoulussa jo toista tutkintoaan ja asui kotona äidin ja veljen kanssa. Tomin vanhemmat olivat eronneet. Tomilla ei ollut juurikaan ystäviä ja hän vietti vapaa-aikansa koneella pelaten. Pelimaailmassa hän oli toisinaan ollut mukana erilaisissa joukkueissa. Opiskelu oli ollut Tomille takkuista, eikä hän ollut vielä löytänyt itseään kiinnostavaa alaa. Tomilla ei ollut tulevaisuuteen sijoittuvia haaveita. Zoomin kautta tehtävä haastattelu tuntui jännittävän Tomia paljon, eikä hän laittanut kameraa päälle. Hän puhui itsestään enimmäkseen passiivimuodossa (”siellä tuli käytyä joskus”). Tomi kuitenkin rentoutui vähitellen haastattelun aikana ja vaikutti lopussa tyytyväiseltä juttuokioon.

Having – toimeentulon horjuminen

Having-ulottuvuutta eli toimeentuloa heikentäneitä haasteita nousi nuorten kerronnassa esiin verrattain vähän, sillä suurin osa heistä asui vielä kotona perheensä kanssa. Lisäksi suomalainen, verrattain turvallinen ja korkean elintason yhteiskunta, antoi resilienssiä tukevat puitteet kasvulle. Koronapandemian alkuvaihe rajoituksineen vaikutti kuitenkin muutaman nuoren turvallisuudentunteeseen erityisesti töiden menetyksestä johtuvan talouden horjumisen takia, kuten Vilma kertoi.

Nyt täs maailmantilanteessa mul on, mul on esimerkiksi menny tän koronan takia kaikki työt ja mulla on siis, et kaikki on tauolla, niin ehkä sitä ja just sitä, et miten epävarma tulevaisuudenkuva on. Nii ehkä sillee, et se turvallisuus on tärkeä itelle, et pystyy tekemään päätöksiä ja muita valintoja. (Vilma, kaksoistutkinto)

Muunsukupuolisen Amin perustoimeentulo ja perusarki puolestaan horjuivat, kun hän joutui muuttamaan pois kotoaan, koska hänestä tuntui, että isä ei kyennyt hyväksymään hänen sukupuoli-identiteettiään. Noin vuoden ajan Ami oli asunut kavereiden luona ja haastattelun hetkellä kimppekämpässä.

Sit mä lähin silloin kotoa, silloin vuos sitte sen takia, et must tuntu, että mun perhe tai siis mun isä, jonka kans mä asuin ja mun veljet, mut must tuntu, et mun isä ei oikee hyväksyny mun sukupuoli-identiteettiä, nii sit mun oli vähä pakko mennä asuu jonnekki muualle. (Ami, lukio)

Doing – haasteita toimijuudessa

Doing-ulottuvuus heijastaa tarvetta tehdä itselle merkitykselliseltä tuntuja asioita ja elää oman arvojen mukaista elämää. Vastoinkäymiset opiskelussa, koulunkäynnissä tai arjessa selviytymisessä olivat koetelleet 18 nuoren toimijuutta ja autonomian kokemusta. Useimmilla *Doing*-ulottuvuuden haasteet olivat yhteydessä itsetunnon heikentymiseen

(*Being*), mielenterveyden pulmiin (*Being*), tai ongelmiin kotiooloissa tai sosiaalisissa suhteissa (*Loving*).

Ami kävi ”huippulukiota”, mutta koki koulunsa erinomaisuutta ja menestystä korostavat normit itselleen vieraiksi ja stressaaviksi. Vaativa koulukulttuuri oli haastanut koulu-viihtyvyyttä ja opiskelumotivaatiota.

A: Se [koulukulttuuri] on vähä semmonen, et se tulee sieltä vähä ylhäältä päin ja sit siihen ihmiset tottuu ja sit tai ne jotenki tai se tulee sellasen kulttuurillisen osmoosin kautta, ihmiset vaan imee sen sisäänsä ja sit se on se normi siellä. Siis sen huomaa, ku mitä enemmän varttuu, nii sit se on jotenki voimakkaampaa vaa koko ajan, et etenki lukiossa on tosi kova tai tosi kova paine, et ne IB-tyypit menee jonneki Harvardii ja Yaleen ja koko ajan tai sillee. [...] jossai lukion ykkösen ekoil tunneil oltii sillee, et kantsii valita nää kurssit sen mukaa, et missä sä oot hyvä, et minkä sä aiot kirjottaa hyvin ja.

Haastattelija: Nii, et heti pitää ajatella tollasii?

A: Joo ja mä oon nyt neljännel vuodel, koska mä jotenki, emmä tiitä, oli ihan sikana stressiä ja mä yritän vaa ottaa sen omas rauhas. (Ami, lukio)

Tomi taas kuvasi lukion aiheuttamaa kognitiivista kuormitusta niin suureksi, että hän oli päättänyt vaihtaa ammattikouluun ensimmäisen vuoden jälkeen. Kotoakaan ei apua ollut saatavilla.

Kaikesta muusta tuli hyvinki vaikeeta siinä sitten [lukiossa], ku piti vaan enemmän lukee eikä siin ollu kauheen hyvä. [...] vaikka nyt kotona oli just ongelmia, vaikka läksyjen kanssa, nii mulle nyt ei oo, siel ny ei ollu kotona ketään, ketä auttaa, ni mä istuin sit vaan huoneessani kunnes mä sain tehtyy. [...] ku se oli vaan jotenki niin vaikee näin aivoille ja sit, sit vaan tuli se pakko lähteä sieltä. (Tomi, ammattikoulu)

Haastattelussa Tomi kertoi olleensa tietoinen tukiovetuksen mahdollisuudesta (*Loving & Doing*), mutta kokeneensa hankalaksi osallistua koulupäivän jälkeen tapahtuvaan opetukseen. Suurempana haasteena Tomi koki

kuitenkin itsenäisen liikkumisen julkisilla kulkuvälineillä, joka tiukkoine aikatauluineen tuntui ylivoimaiselta hallita.

Mut siinä oli myös isointa ongelmaa se, että mää olin kai vähän liian peloissani sätätä bussien kanssa, koska, no eipä tullut oikein ikinä vaihdettua bussei, tultiin vaan aina hyvinkin kellomaisesti sillä yhdellä bussilla sinne ja toisella bussilla aina takasi, ni ei tullu oikee haluttuu vaihdettuu, vaihtaa sitä rytmiä. Niin, ku kaikki ne tukiovetukset ois kumminki ollu koulun jälkeen aina, nii sit siit olis tullu, eriksens joutunu menemään jollain muilla busseilla tai kävelemään linja-autoasemalle, mikä nyt oli kumminki aika matkan päässä ja niin edespäin, en mä oikein tienny, miten ne kaikki toimii siin välissä. (Tomi, ammattikoulu)

Tomin kokemus korostaa haasteiden ja resurssien relationaalisen tarkastelun tärkeyttä. Tukiovetusmahdollisuus ei jäänyt käyttämättä motivaation puutteen vaan toiminnanohjaukseen liittyvien tarpeiden takia.

Loving – säröjä yhteyden kokemisessa

Loving-ulottuvuudessa korostuvat tarpeet olla yhteydessä toisiin sekä rakastamiseen ja rakastetuksi tulemiseen, joita tutkimuksemme nuorille oli syntynyt erityisesti kiusatuksi tulemisen tai ulossulkemisen myötä. Kolmasosa nuorista kertoi kärsineensä koulussa tai vapaa-aikana tapahtuneesta kiusaamisesta. Suurin osa kiusaamiskokemuksista liittyi ainoastaan tiettyyn elämänvaiheeseen, mutta osalla kokemus kiusatuksi tulemisesta jatkui pitkään ja leimasi nuoren koulunkäyntiä usean vuoden ajan. Vaikka tyypillisimmin kiusaajina toimivat vertaiset, muutamat haastateltavista kokivat myös opettajan osallistuneen kiusaamiseen tai toimineen asiattomasti nuorta kohtaan. Näitä ilmentää esimerkiksi Vilman kuvaus ala-asteajastaan.

Ja sit mulla oli ala-asteaikan paljon kaikkii kiusaamiskokemuksia ja joskus sillee alaluokilla, niiku ykkös-, kolmosluokilla, mä (muistuttelin) sitä, että

me käytiin ruokailussa ja sit mä tulin ruokailusta ja kaikki oli mennyt pianon taakse piiloon mua, et on ala-asteelta, mul on paljon synkempiä [naurahdus] muistoja. Sitte oli just nelosluokalla sellast kiusaamista, et siin opettajaki oli mukana. [...] Mulla oli niinku kavereita ja mää koen, et mulla oli ihan hyviä kavereita [...] Mutta jotenki sit niis kaikis tilanteissa, missä mää tulin kiusatuksi tai syrjityksi, nii sit ne mun kaverit oli mukana niissä jutuissa. (Vilma, kaksoistutkinto)

Osa nuorista toi esiin sellaisia kokemuksia kanssakäymisestä vertaisten kanssa, joita nuori ei itse määritellyt kiusaamiseksi, mutta joihin selkeästi liittyi epätasa-arvoista vallankäyttöä ja jotka tutkimusten (Salmivalli & Peets 2018) mukaan voidaan luokitella kiusaamiseksi, kuten nimittely tai töniminen vitsin varjolla. Kiusatuksi tuleminen saatetaan kokea sosiaalisena epäonnistumisena (*Being*) ja siksi joillekin nuorille, kuten Tomille, tuntui olevan helpompi puhua ulossulkemisen kokemuksista kiertäen.

T: Ei mua ny eriksenä vältely, se ny vaan oli kai enemmän sitä vaan, jos ei se vaan vaikuttanut mieleiseltä henkilöltä, kenen kanssa olla seurassa, tais nyt enemmän olla sit vaan sitä.

H: Joo, et siel muodostu sellasii porukoita niinkö, mihin sä et sitte jostain syystä sopinu mukaan?

T: Nii, mää nyt vähän aina siellä hengailin, mut vaikka siinä olin mukana, nii ei se aina välttämättä tuntunu siltä, että olis mukana.

H: Mut, et sit koulun jälkeen sä kuitenkin kuuluit siihen jääkiekkoporukkaan, jääkiekkoseuraan?

T: No, ongelma oliki vähän niinku se, että [...] sitte ne rupes hengailemaan enemmän toistens kans, [naurahdus] nii mää jäin sit vähän ulkopuolelle siitäki.

Useampi nuori mainitsi kiusaamiskokemukset ohimennen osana muistojaan ala- tai yläkouluajasta. Voidaan kuitenkin ajatella, että nämä kokemukset olivat jättäneet tunnejäljen, koska nuori toi ne oma-aloitteisesti esiin kertoessaan elämänkulkunsa tapahtumista. Koulu vie suuren osan lapsen ja nuoren

päivästä ja siellä koettu ulossulkeminen tai epäonnistuminen sosiaalisten suhteiden muodostamisessa ja ylläpitämisessä vaikuttavat itsetuntoon, identiteettiin, mielenterveyteen sekä sosiaaliin asenteisiin (Salmivalli, 2004).

Nuoruusvuosina vertaissuhteiden merkitys hyvinvoinnille on erityisen suuri (Aaltonen ym. 2011), mutta myös suhde omaan perheeseen on nuorille edelleen hyvin merkityksellinen (Benjamin ym. tulossa). Tässä tutkimuksessa 19 nuorta nosti esiin kokemuksia kuormittavista tilanteista perheensä arjessa (*Loving*). Tällaisia olivat tyypillisesti vanhempien mielenterveysongelmat, jatkuva riitely tai ero, fyysinen tai psyykinen lapsen laiminlyönti, huostaanotto, perheenjäsenen tai rakkaan lemmikin kuolema, läheisen vakava sairastuminen tai muutto toiselle paikkakunnalle tai toiseen maahan. Osalle nuorista muutokset perheen arjessa olivat tapahtuneet yhtäaikaaisesti muiden haasteiden kanssa ja vaikuttaneet koulunkäyntiin ja harrastusmahdollisuuksiin (*Doing*). Moni nuorista muisteli näitä tilanteita yksityiskohtaisesti, mikä kuvastaa niiden jättämää emotionaalista ja elämän tasapainoa horjuttanutta muistijälkeä (*Being*).

Being – oman minuuden etsintää

Itsenäistyminen ja identiteetin ja arvomaailman pohtiminen, eli oman, autenttisen minuuden löytäminen on nuoruusvuosien tärkeimpiä kehitystehtäviä (Crocetti 2017). *Being*-ulottuvuuden tarpeet kokea fyysistä terveyttä, henkistä tasapainoa ja kasvua kohti täyttä ihmisyyttä ovat kuitenkin vahvasti haastettuina muuttuvan minäkuvan, kehon ja sosiaalisten paineiden ristiaallokossa. Nuorista 21 kuvaili haastatteluisia kokemuksiaan masennuksesta, voimakkaan väsymyksen tai mielenkiinnottomuuden jaksoista, ahdistuksesta tai itsetuhoisuudesta, jotka tyypillisesti limittyivät kiusaamis- ja ulossulkemisen kokemusten (*Loving*), sekä pärjäämisen ja toimintakyvyn haasteiden (*Doing*) kanssa.

Tarveulottuvuuksien relationaalisuus tulee esiin Amin kerronnassa yläastevuosistaan.

No, yläaste tietysti se on vaikeeta kaikille, must tuntuu, joo, se on iha sika vaikee ihan kaikille, must tuntuu, et alkaa sillee tosi kovaa jotenki muodostaa sitä omaa identiteettiä [...]. Se oli mulle kyl tosi hurjaa aikaa, jännittävää, mä sain kyl uusii kavereit tosi paljo, et se oli kyl tosi kivaa, mut sillee, en mä tiedä, se oli kyl sillee, en mä tiä, se oli kyl tosi vaikeet aikaa, oli aika paljo ongelmii ittensä kaa ja oman kehonkuvan kaa ja sillee rankkaa. [...] kyl mä olin yläasteella aika masentunu ja oli tosi paljon ongelmii. Et sillon se ehkä puhkes, ku oli aivot, joilla ajatella sitä asiaa, jotenki asioit kunnolla ja sit kaikki sukupuolikiusaukset kans heräs tosi paljon sillo just, ku oli murrosikä ja se ei ehkä iha tuntunu aina sillee omalt. (Ami, lukio)

Paitsi sukupuoli- ja seksuaaliseen identiteettiin liittyvät kysymykset, kuten Amilla, myös ulkonäköön, terveyteen, sosiaalisuuteen, arvomaailmaan tai erilaisiin suorituksiin kohdistuvat normit ja odotukset koetaan usein erityisen voimakkaina nuoruusiässä (Pinho, Molleman & Braams 2021). Muuttuva keho muuttaa minäkuva ja luo epävarmuutta. Itseä saatetaan arvottaa sen mukaan, kuinka hyvin istuu tiettyyn muottiin.

Kasiluokka nyt lähtökohtaisesti tuntuu mulle jotenki tosi synkältä, [...] eniten just oli se oma ruumiillinen muutos, et ku tulee murrosikä ja mulla kuukautiset alko aika aikasi, et se ei ollu sillee mikää järkytys, mutta sillee just ne ruumiillinen muutos, ku rinnat kasvaa ja tulee rasvaa ja muuta ja tällasta. [...] nii ehkä se oli kaikist isoin, minkä kanssa piti kamppailla, se oma fyysinen muutos. (Vilma, kaksoistutkinto)

Vilmaa ahdisti myös yhteensopimattomuus oman minäkuva ja sen välillä, millaisena muut hänet näkivät.

Mä näin itteni tosi ehkä keskeneräsenä ja ehkä semmosena, niinku rikkinäisenä. [...] Et se oli ehkä just se ristiriita siinä, et ku ite näki ittensä jotenki

ihan sillee hukassa ja muut oli sillee, Vilmalla on aina kaikki selvää, mitä se haluaa ja Vilma tekee sitä ja Vilma tekee tätä ja mä olin sillee, et en tee ja en tiä teenkö. (Vilma, kaksoistutkinto)

Maahanmuuttajataustaisesta perheestä tuleva Ami koki itsensä ja perhetaustansa erilaisiksi lukionsa tyypillisiin opiskelijoihin nähden.

Sit se lukio aina (pidetään) tosi hyvänä, et se on tosi korkeel jossai tuloksia ja kaikkee. Sit sitä jotenki jotai mainetta ja semmost halutaan ylläpitää tosi paljon, [ihmisillä] on aika paljo rahaa ja kaikkee sillee ja tuun ite aika vähävarasest perheest ja kaikkee sit muutenki, enkä mä ollu ikin mikää sillee superopiskelija, vaik mä olin aina aika fiksu sillee, nii kyl se oli ehkä vähä ahistavaa olla sellases mestas. [...] Et ihmisil on ollu vähä niiku helpompaa, niiden ei oo tarvinnu huolehtii kovin monist asioist, nii sit ne pystyy keskittyy johonki opiskelu tosi täysii, nii sit se on vähä tommone luuppi. [...] Ja se on must tosi jotenki, se on tosi vaikeet olla semmoses ympäristös välillä. (Ami, lukio)

Hyvinvoinnin relationaalisuus näkyy siinä, kuinka haasteet ihmissuhteissa (*Loving*) vaikuttavat voimakkaasti itsetuntoon (*Being*) ja elämän merkityksellisyyden kokemukseen (*Being*). *Loving*-ulottuvuuden tarpeet ovat vahvasti vuorovaikutteisia *Being*-ulottuvuuden tarpeiden kanssa, kuten Amin ja Tomi kokemukset koetusta erilaisuudestaan havainnollistavat. Tomi koki olevansa erilainen erityisesti yläasteella, mutta yritettyään sovittaa itseään ”suositun oppilaan” muottiin jonkin aikaa, hän kuitenkin päätyi tyytymään olemaan oma itsensä.

Siellä [yläasteella] tuli sit taas enemmän tämä ryhmät-konsepti perille, että siellä oli oikeesti sitte niitä ryhmiä. Aluksi sinne tuli nyt vähän niinko, oikeen teinimeiningillä esittää, että olisi vähän eri henkilö, koittaisi olla vähän suosittumpi, mutta se oli nyt hyvinkin nopeasti ärsyttävää edes yrittää koittaa. (Tomi, ammattikoulu)

Tomin kerronta havainnollistaa, kuinka hän kieltäytyi pyrkimyksestä ohjata itseään tietyn suuntaiseksi toteuttaen *Being*-ulottuvuuden tarvetta aitona itsenä elämiseen.

Nuorten resurssit ja selviytymiskeinot

Seuraavaksi tarkastelemme nuorten resilienssiä luoden katsauksen niihin resursseihin (tekijöihin ja keinoihin), joiden analyysissä tulkittiin auttaneen nuoria käsittelemään vastoinkäymisiä ja joita nuoret olivat tietoisesti tai tiedostamattaan käyttäneet pyrkiessään tasapainottamaan tai uudelleenrakentamaan hyvinvointiaan. Jäsensimme resursseja suhteessa siihen, kuinka ne tyydyttävät tarpeita hyvinvoinnin ulottuvuuksilla *Having*, *Doing*, *Loving* ja *Being* (Hirvilammi & Helne 2015; 2021; 2022).

Having – riittävä toimeentulo

Having-ulottuvuus eli toimeentulon tarpeisiin vastaaminen ei merkittävästi korostunut nuorten kerronnassa, mikä johtunee osittain siitä, että kaikki haastattelemamme nuoret olivat koulutuksen piirissä ja siksi osallisina hyvinvointiyhteiskunnan ja oppilaitosten tarjoamista resursseista ja palveluista. *Having*-ulottuvuuteen kietoutuvat resurssit näyttäytyivät siis tämän tutkimusjoukon kohdalla vahvoina ja osaltaan tukivat nuorten resilienssiä. Nuorten kerronnassa huoli toimeentulosta nousikin esiin etupäässä tulevaisuudensuunnitelmien kautta.

Doing – merkityksellisyyttä ja hyvinvointia tukeva toiminta

Hyvinvointiin liittyy keskeisesti tarve kokea toimijuutta ja autonomiaa sekä tehdä itselleen tärkeitä asioita ja elää omien arvojen mukaista elämää (Helne & Hirvilammi

2021; Juntunen 2019; Ryan & Deci 2000). Vastoinkäymiset saattavat voimistaa näitä tarpeita. *Doing*-ulottuvuuden kohdalla tarkasteltiin mainintoja, jotka liittyivät nuorten tavoitteellisiin pyrkimyksiin vastata näihin tarpeisiin. Nuoret pyrkivät vahvistamaan omaa toimijuuttaan esimerkiksi asettamalla itselleen erilaisia tavoitteita tai muuttamalla asumisjärjestelyjään, vaihtamalla koulua, tai hakeutumalla ryhmiin, joissa voi edistää omia aatteitaan. Tomi oli mennyt lukioon muiden vanavedessä, koska se oli tuntunut itsestään selvältä vaihtoehdolta. Hän koki kuitenkin lukion liian kuormittavaksi, joka hänen kuvauksensa perusteella voidaan tulkita osittain johtuneen myös yksinäisyydestä ja ulkopuolisuuden kokemuksesta (*Loving*). Hän päätti siksi vaihtaa ammattikouluun ensimmäisen lukuvuoden jälkeen.

T: Se tuntuu senki verran selvältä, että mennään vaan lukioon, mutta ei lukiossakaan tullu pysyttyä muuta, kun yhden vuoden verran.

H: Okei, mikäs siellä tökki?

T: Siellä oli vähän enemmän sitä ongelmaa sit taas, ku toi, meillä oli toi kolmen kaverin piiri siellä yläasteella, mutta ne nyt rupes hengaillemaan enemmän toistensa kans siellä, mul ei ollu oikeen mitään kaveripiiriä ja sit vaan tuli käytyä aina kurssilla. Ja. Stressas ihan hirveesti, tuli vähän harmaita hiuksia, niin kun näin sanallisesti, oikeen tonne pään kylkeen ja rupes vaan menemään psykologisesti kaikki aivan päin persettä ja sit vaa päätti jättää sen sen kesäloman jälkeen. (Tomi, ammattikoulu)

Tomin kuvaus korostaa aiemmissakin tutkimuksissa esiin nousutta oppilaitosten merkitystä ei pelkästään oppimisen tiloina (*Doing*, *Being*) vaan myös sosioemotionaalisen kasvun konteksteina (*Loving*), joissa keskeisiä ovat yhteisöllisyyden kokeminen ja kuulumisen tunne (Benjamin ym. tulossa). Näitä nuoret ovat myös aiemmissa tutkimuksissamme peräänkuuluttaneet osana myönteisten asenteiden ja solidaarisuuden kehittymistä oppilaitosyhteisöissä (Benjamin, Koirikivi

& Kuusisto, 2020). Tomin päätös vaihtaa opintosuuntaa kuvastaa *Doing*-ulottuvuutta eli tietoista pyrkimystä muokata ympäristöä omia tarpeita paremmin vastaavaksi. Ympäristön vaateiden ja omien resurssien välisen ristiriidan vähentäminen on keskeistä hyvinvoinnin vahvistamisessa (ks. myös Lerner ym. 2012; Masten 2014). Päätös osoittautui hänen kohdallaan oikeaksi ratkaisuksi.

[Vaikka] ei metalliala tunnu kauheen mun jutult [...] niin ainaki stressiä niin ei ollut enää. [...] Ja se tuntuu muutenki paljon paremmalta, et vähän ymmärsi enemmän, miten maailma toimii. (Tomi, ammattikoulu)

Usean nuoren kerronnassa korostui myös huomion keskittäminen sellaiseen tekemiseen (*Doing*), joka toi hallinnan tunnetta tai muuten parempaa oloa, tai joka vei ajatukset pois vaikeasta tilanteesta. He kuvailivat esimerkiksi harrastuksia (*Doing*), ja niiden ympärille muodostuneita ryhmiä (*Loving*), joiden merkitys korostui resurssina, joka auttoi heitä jaksamaan haastavien elämänvaiheiden aikana. Vilma koki selvinneensä ala-asteen aikana koetusta kiusaamisesta osittain mielikuvitusmaailmaan sukeltamisen avulla.

Musta tuntuu, et [...] se lukeminen on ollut sellanen pakokeino siitä omasta elämästä. Ja mä muistan, et mä luin kaikkia Harry Potter -kirjoja semmosessa vauvojen kylpyammeessa, [...] Et must tuntuu, et se oli, ku mulla oli niinku tavallaan se oma mielikuvitusmaailma, mihin mennä. (Vilma, kaksoistutkinto)

Ujoksi itseään kuvanneen Tomin sosiaaliset kontaktit olivat pitkälti pelimaailmassa, jonka hän koki itselleen tärkeäksi pakopaikaksi ”oikeasta maailmasta” (*Doing, Loving*).

Kai siinä ny sit oli vähän sitäki, ko toi, mitä nyt puhutaan pelaamisesta, että karkaa täältä oikeasta maailmasta, niin kai siinä auttoi sekin sitten siinä

rinnalla. [...] että ei tarvinnu sitte oikeen, täällä ny ei kumminkaan tarvitte erikseen, riippuen porukasta kumminki, mut suurimman osan ajast, nii ei tarvitte erikseen puhua oikeesta maailmasta, nii sit se voi vaan vähän unohtaa. (Tomi, ammattikoulu)

Amin kerronta toi esille aktivistiryhmien (*Loving*) tärkeyden oman, normeista poikkeavaksi koetun identiteetin rakentamisessa ja yhteiskunnallisten epäkohtien muuttamisessa (*Doing*).

Just tämmöset ihmiset, joil on tosi konservatiivisiä mielipiteit jotenki, en mä tiedä, se on tosi ikävää, koska ne just koskettaa omaa elämää päivittäin, joku homofobia ja rasismi ja kaikki, nii kyl se tuntuu tosi tai se on henkilökohtasta. Et se ei pelkästään, pelkkä joku semmone ajatus vaan ole, nii sit se on mun mielest kaikist inhottavinta, ku ihmisil ei oo empatiaa toisii kohtaan siin mielessä. Nii sen takii se on ollu, lukios mä lähdin jotenki enemmän ja enemmän näihin juttuihin mukaan, just joihinki anarkistisiin ryhmiin ja kaikkii organisaatioihin mukaan ja kaikkeen toimintaan. (Ami, lukio)

Yllä olevat lainaukset havainnollistavat, kuinka monin eri tavoin nuoret pyrkivät lisäämään toimijuuttaan ja luomaan elämäänsä merkityksellisyyttä toiminnan, eli *Doing*-ulottuvuuden kautta. Asiat, jotka saattavat ulospäin näyttäytyä passiivisuutena (tyypillisesti esim. pelaaminen) tai kapinallisuutena (esim. anarkistiset järjestöt), voivat olla nuorelle tärkeitä areenoita sekä toimijuudentunteen, yhteenkuuluvuuden että merkityksellisyyden kokemisen kannalta.

Loving – kokemus yhteydestä ja välittämisestä

Loving-ulottuvuuden alle ryhmiteltiin ne nuorten maininnat, jotka liittyivät myönteisten tunteiden ja yhteyden kokemiseen muiden elollisten olentojen tai luonnon kanssa, mistä nuori oli saanut voimaa ja mitkä olivat auttaneet jaksamaan vaikeiden elämäntilanteiden aikana. Eniten mainintoja saivat ystävien ja perheen tarjoama läsnäolo, huolenpito ja

välittäminen, mutta myös ammattilaisten järjestämä tuki tilanteen niin vaatiessa. Vilma vaihtoi ala-asteen lopulla koulua kiusaamisen vuoksi (*Doing*) ja näinä aikoina häntä auttoi tietoisuus, että perhe oli läsnä ja tuki häntä siitä huolimatta, että perheen sisällä saattoi olla toisinaan ristiriitoja (*Loving*).

Ja sit se, että mun perhe oli, (.) ne ei ollu tietosia siitä kaikesta, ku mä itse en kertonut niistä asioista, nii ne oli kuitenkin aina tavallaan siellä. Et mul oli tosi turvallinen se alakouluikä kotona, vaikka oli se asumusero ja sit mun vanhemmat palas yhteen, silloin niinku vitosluokalle, että sit se tavallaan, se tilanne rauhoittu. (Vilma, kaksoistutkinto)

Muunsukupuolinen Ami koki, että hänen oli ”pakko” muuttaa pois kotoa (*Having, Doing*), koska hänen isänsä oli vaikea hyväksyä lapsensa sukupuoli-identiteettiä. Ami puhui silti isästään arvostavasti ja rakastavasti, eikä halunnut antaa asumistilanteen vaikuttaa heidän väleihinsä (*Loving*).

Mä oon just muuttanu vajaa vuosi sitte omilleni kimppakämppään ja sit mun kumppani, se asuu siel kans meidän kaa. Sit mul on kissa, se on mulle hirveen tärkeä ja sit mä yritän pitää, [...] mä yritän aina pitää mun perheeseen väle.

Ami tunnisti, että hänen hyvinvoinnilleen merkityksellisiä olivat kissan lisäksi kämppäkaverit, jotka muodostivat samanhenkisten ihmisten yhteisön.

Mun kämppikset jakaa tosi samanlaista ajatusmaailmaa ja todella paljon ihmisii, joiden kans mul on just hyvä olla, näis asiois on sellanen yhteenkuuluvuus ja semmonen yhteisii päämääriä, se on mulle tosi tärkeet, se on tosi tärkeet mun ystäväpiiris. (Ami, lukio)

Kysyttäessä Tomi oli vaikea keksiä ihmisiä, jotka tuntuivat hänelle tärkeiltä. Kerronnasta käy ilmi, että hänen sosiaaliset kontaktinsa rajoittuvat pitkälti tietokonepelien aikana

(*Doing, Loving*) tapahtuvaan kommunikointiin muiden pelaajien kanssa. Haastattelun lopulla Tomi kuitenkin totesi, ettei hän ehkä haluaisi muuttaa tulevaisuudessa mihinkään kauas, koska ”ei haluis oikeen jättää tota meidän äitiä yksin”. Nuorten kuvaukset havainnollistavat osaltaan *Doing-* ja *Loving-*ulottuvuuksien liittämättömyyttä ja vuorovaikutteisuutta.

Monet haastatelluista nuorista kertoivat saaneensa erinäisiin haasteisiinsa tukea koulun opiskeluhuollon palveluista tai kunnan sosiaali- ja terveystalouksista, esimerkiksi terapiasta (*Loving & Doing*). Parhaimmillaan ammattilaisen tarjoama apu oli kantanut vaikeimpien hetkien yli ja antanut tilan ja mahdollisuuden jäsentää asioita, joista nuori ei perheen tai ystävien kanssa osannut tai halunnut keskustella (*Being*). Osalla nuorista, kuten Vilmalla, oli myös kielteisiä kokemuksia koulun opiskelijahuolto- ja palveluista. Yleisimmin kielteiset kokemukset liittyivät siihen, että nuoret eivät kokeneet tullessaan ymmärretyiksi tai kohdatuiksi omana itsenään vaan kaavamaisesti tai tiettyjen ulkoisten leimojen kautta.

Myös koulun hyvä yhteishenki (*Loving*) tai opintoja koskevat erityisjärjestelyt (*Loving & Doing*) toimivat keskeisenä tukiresurssina joillekin nuorille. Opettajien rooli näyttäytyi merkityksellisenä erityisesti silloin, jos opettaja puuttui aktiivisesti kiusaamiseen tai tuki ja mahdollisti ryhmäytymistä (*Loving*) tai erilaisia tapoja edetä opinnoissa yksilölliseen tahtiin (*Loving & Doing*). Kaikilla nuorilla ei kuitenkaan ollut myönteisiä kokemuksia koulun joustavuudesta vaan apua pyytäessään he olivat kokeet saaneensa osakseen vähättelelyä tai välinpitämättömyyttä tai kokeneet, ettei heidän yksilöllistä tilannettaan otettu huomioon.

Being – oman tien löytäminen

Lapsuus- ja nuoruusvuosien aikana koetut vastoinikäymiset haavoittavat herkästi itse-tuntoa ja rakentuvaa minäkuvaa. Tutkimuk-

semme nuoret pyrkivät kuitenkin aktiivisesti vastaamaan *Being*-ulottuvuuden tarpeisiin löytää ja olla oma itsensä sekä kokea terveyt-
tä, mielen tasapainoa ja merkityksellisyyttä. *Being*-ulottuvuus ei kuitenkaan ole vain ole-
mista vaan myös joksikin tulemistä (*Beco-
ming*), mikä korostuu erityisesti nuoruusvuo-
sina (Helne & Hirvilampi 2021). Nuorten
kerronnassa näitä tarpeita heijastivat useiden
nuorten syvälliset pohdinnat omasta kasvusta
ja identiteetistä sekä elämän merkityksestä ja
omasta paikasta maailmassa.

Nuoruusvuosien aikana kehittyvää itsereflektiota ja rakentuvaa identiteettiä kuvastavat lukuisat nuorten maininnat, joissa he puhuvat itsenäistymisestä, ja tarpeesta kehittää itseään tai luoda itsensä uudelleen. Nämä korostuivat erityisesti opiskelun nivelpaikoissa, kuten yläasteelle, toiselle asteelle, kolmannelle asteelle tai työelämään siirryttäessä. Taustalla saattoi olla leimaantumisen negatiiviselta tuntuvaan rooliin, tai oman maailmankatsomuksen tai identiteetin muuttuminen aiemmasta. Maininnoissa korostuu myös yleisesti vastuunoton ja oman toimijuuden tärkeys vastoinkäymisissä, jotka heijastavat ajatusta kohti aikuisuutta kasvamisesta (*Becoming*). Kehittyvä itsereflektiokyky saattaa auttaa myös menneisyyden traumojen käsittelyssä, syy-seuraussuhteiden analysoimisessa ja vastoinkäymisten myötä mahdollisesti vaurioituneen minäkuvan korjaamisessa (Poiijula 2020), kuten Vilman esimerkki havainnollistaa.

Mä uskon, et ko tosi moni sanoo sitä, et mä olin tosi outo [...] Mutta jotenki ehkä mä uskon, että se johtu paljon siitä, minkälaisia tapoja mulla oli silloin lapsena käsitellä sitä omaa epävarmuutta, et sit teki just niitä jänniä juttuja ja käyttäyty vähän oudosti, et kyl mä uskon, et se on ehkä se, minkälaisen ulkokuoren on itelleen laittanu. (Vilma, kaksoistutkinto)

Vilman kuvaus heijastaa toiveikkuutta ja *Being*-ulottuvuuteen sisältyvää tarvetta tulla

omaksi, autenttiseksi itsekseen lapsuus- ja nuoruusvuosien epävarmuuksien ja toimintamallien etsimisen jälkeen (*Becoming*). Identiteetin selkiytyminen ja itsesääteilytaidot auttavat tuntemaan omat rajat ja toimimaan itselle arvokkaalta tuntuvalta tavalla.

Mutta nyt taas mä sanoisin, että mun nykyinen porukka on semmonen. missä mä koen olevani eniten vapaa. [...] kyl mä koen, että mul on tosi paljon parempi olo, vaikka tietenki aina välillä kaikkii niitä yläastejuttuja ja niitä semmosia silloin opittuja käytösmaalleja ja selviytymismekanismeja on aina välillä käytössä tai sillee vähän puskee läpi. Mutta kyl mä uskon, et mul on paljon parempi olo nyt ja sillee, et mä tunnen itteni paljon paremmin ja omat rajat ja mä käyn aktiivisesti [naurahdus] koulupsykologilla ja mulla on omat selviytymiskeinot ja apukeinot siihen, miten omiin tunteisiin voi reagoida. (Vilma, kaksoistutkinto)

Vastoinkäymisten seurauksena monilla nuorista itsetunto oli ollut koetuksella erityisesti ala- ja yläkouluaikoina. Lisääntyvä ymmärrys omista vahvuuksista, mahdollisuuksista, identiteetistä ja maailmankatsomuksesta (*Being*) sekä kehittyvä toimijuus ja itsenäisesti tehdyt valinnat (*Doing*) vaikuttivat kuitenkin monella nuorella myönteisesti itsetuntoon.

Mä oon anarkisti ja se on mulle tosi tärkeet tai siis, et mä osallistun tosi paljon sillee vasemmistolaiseen toimintaan ja anarkistiseen toimintaan ja sellaseen, joka on toimintaa, joka taistelee sillee just seksuaalivähemmistöjen ja rodullistettujen puolesta ja köyhien puolesta ja osallistun poliittiseen aktivismiin tosi kovaa. Ja se tulee semmosest vasemmistolaisest perspektiivist mulle ja mulle on tosi tärkeet lukee siit ja seuraa kaikkii uutisii ja pysyy mukan sillee maailman tapahtumis ja olla siin mukan, et se on tosi isoimpi juttui mulle just nyt. (Ami, lukio)

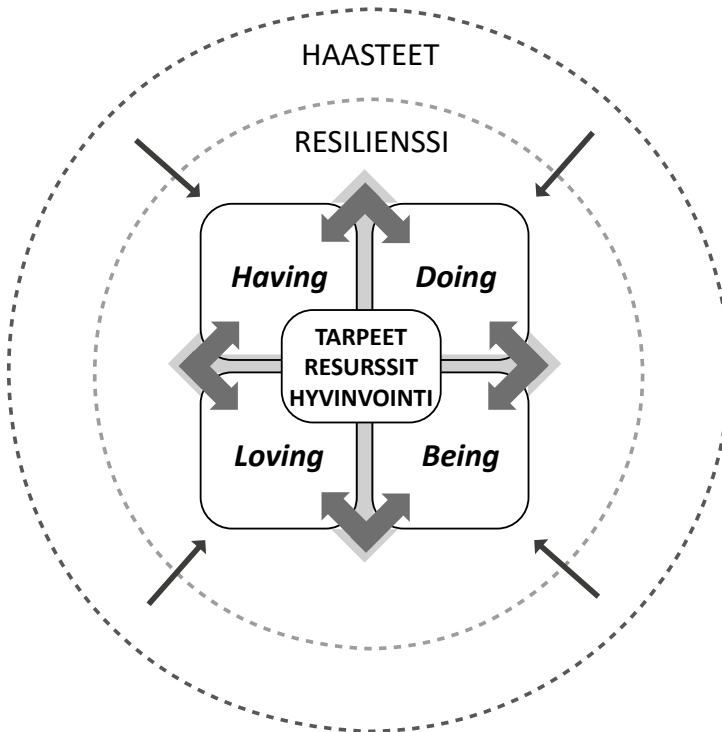
Amin kuvaus kertoo myös merkityksellisyyden kokemuksesta, tietoisuudesta, että oma elämä kytkeytyy johonkin itseä suurempaan asiaan, ja jonka ympärille omaa identiteettiä voi rakentaa (Martela & Ryan 2016; Reivich

& Schatté 2002). Tällaisia asioita ovat tyypillisesti erilaiset (poliittiset) ideologiat tai katsomukset sekä näiden ympärille muodostuneet yhteisöt, jotka tarjoavat paitsi kuulumisen tunnetta ja hyväksyntää, myös vastauksia, selkeyttä ja jaettuja tavoitteita, ja joiden merkitys korostuu tyypillisesti vaikeiden elämäntilanteiden aikana (Benjamin & Vallinkoski 2021). Tähän liittyen *Being*-ulottuvuuteen kuuluu myös hengellinen ulottuvuus, jonka merkityksestä muutamit nuoret puhuivat uskoon tai esimerkiksi astrologiaan liittyen.

Resilienssi HDBL-mallin valossa

Tässä artikkelissa tarkastelimme 45:n Suomesa toisella asteella opiskelevan nuoren kerrontaa omasta elämänkulustaan. Vastataksemme tutkimuskysymykseen *Mikä on auttanut nuoria selviytymään elämänsä varrella*

vastaan tulleista haasteista? erityistä huomiota kiinnitettiin kuvauksiin kohdatuista haasteista ja vastoinkäymisistä sekä keinoihin, joiden avulla nuoret ovat käsitelleet haastavia elämäntilanteita ja uudelleenrakentaneet hyvinvointiaan. Nuorten kokemia haasteita sekä resilienssiin yhdistyviä resursseja jäsennettiin Hellen ja Hirvilammin (2015; 2021; 2022) kehittämän kestäväen hyvinvoinnin teoriaan kytkeytyvän *Having-Doing-Loving-Being*-mallin viitekehyksessä. HDLB-ulottuvuudet kuvastavat tarpeita, joiden tyydyttyminen on edellytys hyvinvoinnin kokemiselle. Koetut haasteet vaikeuttavat tiettyjen ulottuvuuk-sien tarpeiden tyydyttymistä, mutta muille ulottuvuuksille sijoittuvat resurssit voivat auttaa kompensoimaan vajetta ilman kokonai-shyvinvoinnin romahtamista (Kuvio 1). Tarpeiden jäsenitys on analyttinen, sillä ulottuvuudet ovat keskenään limittäisiä ja vuorovaikutteisia. Jäsenitys mahdollistaa kui-

Kuvio 1. Resilienssi ja HDLB-malli

tenkin nuorten hyvinvoinnin relationaalisen tarkastelun ja tuo resilienssitutkimukseen uuden tulokulman, jonka kautta vastoinikäymisten nähdään luovan erilaisia tarpeita, joihin vastaamista voidaan tarkastella resilienssin käsitteen avulla. Tuloksia tarkasteltiin sekä koko aineiston yleisellä tasolla että syvemmin kolmen tapauskertomuksen kautta.

Lähes jokainen haastattelemamme nuori oli kertomansa mukaan kokenut jonkinlaisia vastoinikäymisiä elämänpolullaan, joskin haasteiden kumuloituminen ja kuormittavuus jakautuivat hyvin epätasaisesti nuorten kesken. Haasteiden syvyyttä voimistivat tilanteet, joissa nuori ei tuntenut saavansa ymmärrystä tai tukea kokemaansa ongelmaan kotoa tai koulusta. Nuorten haavoittuvuus korostui erityisesti *Loving*-ulottuvuudella, eli yhteyden kokemisen tarpeen suhteen. Monilla heistä oli kokemuksia kiusatuksi tulemisesta, ulossulkemisesta tai negatiivisen leiman kantamisesta. Nämä saattoivat olla joko seurausta tai syy mielenterveyden ongelmille (*Being*), tai opiskelun tai muun toimintakyvyn haasteille (*Doing*), joista useat nuoret kertoivat, mikä alleviivaa nuorten hyvinvoinnin relationaalisen tarkastelun merkitystä. Yleisesti ottaen koetut vastoinikäymiset haastoivat nuorten käsitystä omasta kyvykkyydestään, rakastettavuudestaan ja paikantumisestaan oletetulla ”normaaliuden” viitekehyksellä (Helne & Hirvilampi 2021; Brunila ym. 2021).

Haastatteluissa nuoret kertoivat haasteistaan retrospektiivisesti, mutta on todennäköistä, että esimerkiksi mielenterveyteen liittyvät haasteet jatkuivat osalla nuorista edelleen myös haastattelun hetkellä. Merkillepantavaa oli useiden, vakavistakin vastoinikäymisistä kertoneiden nuorten kyky tarkastella elämänsä haasteellisia tapahtumia objektiivisesti ja analyttisesti. Lähes kaikkien nuorten kerronnassa kuvastui kyynisyyden sijaan hyväksyntää, ratkaisukeskeistä ajattelua ja toiveikkuutta.

Jatkoanalyysissä erityistä huomiota kiinnitettiin nuorten kerronnassa niihin seikkoihin ja esille nousseisiin mainintoihin koettujen vastoinikäymisten käsittelystä ja hyvinvoinnin uudelleenrakentamisesta. Kaikki haastattelemamme nuoret olivat opiskelupaikkansa myötä osallisia ainakin jonkinlaisista resursseista ja tuista, ja kaikilla oli haastatteluhetkellä asunto päänsä päällä (*Having*). Se, että päivittäinen toimeentulo tai esimerkiksi yhteiskunnan turvallisuus (*Having*) eivät aiheuta jatkuvaa huolta, on iso resilienssiä vahvistava tekijä ja vapauttaa voimavaroja muihin mahdollisiin haasteisiin vastaamiseen.

Tässä tutkimuksessa nuorten resilienssi näyttäytyi tietoisena tukeutumisena kannatteleviin, lohtua ja välittämistä luoneisiin ihmissuhteisiin (*Loving*) vastoinikäymisten keskellä. Resilienssiä osoitti myös nuorten kyky reflektoida omaa toimijuuttaan ja syy-seuraussuhteita haastavissa tilanteissa sekä taito pohtia syitä muiden ihmisten negatiivisen käyttäytymisen takana (*Doing, Being*). Resilienssiä kuvastivat myös tietoinen ja tavoitteellinen omien taitojen ja ominaisuuksien kehittäminen, esimerkiksi ujouden selittäminen ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen (*Being, Doing*) sekä ajatus siitä, että voi itse vaikuttaa elämänsä kulkuun ja vastoinikäymisten vaikutuksiin haitallisia ajattelu- ja toimintamalleja ja tavoitteita muokkaamalla (*Being, Doing*). Resilienssi saattoi ilmentyä myös toisten, itseä vahingoittaneiden ihmisten ymmärtämisenä ja anteeksiantamisena (*Loving*) tai heidän ”blokkautumisena” omasta elämästä (*Doing*).

Olennaisena haasteiden käsittelystä näyttäytyi myös se, olivatko haasteet ja niistä aiheutuneet tarpeet sijoittuneet vain yhdelle vai useammalle ulottuvuudelle samanaikaisesti. Mitä enemmän nuorten vastoinikäymiset olivat kumuloituneet, ja niistä kumpuavat tyydyttymättömät tarpeet kasvaneet, sitä moninaisempia resursseja niihin vastaamiseen oli

tarvittu. Joillakin nuorilla riittävät resurssit yhdellä hyvinvoinnin ulottuvuudella saattoivat kuitenkin riittää tasoittamaan toisilla ulottuvuuksilla koettuja vastoinkäymisiä ja tarpeita ja siten lieventää niiden vahingollista vaikutusta (ks. myös Koirikivi ym. 2021). Tyypillinen esimerkki tällaisesta tilanteesta olivat kiusaamiskokemukset (*Loving*), jotka herkästi vaikuttivat nuoren itsetuntoon ja rakentuvaan identiteettiin (*Being, Becoming*) ja joista selviytymisessä nuoren lähipiirin tai koulun tarjoamalla tuella (*Loving*) ja järjestyllä, kuten luokan tai koulun vaihtamisella (*Doing*), oli merkittävä rooli.

Amin, Vilman ja Tomin tapauskertomukset havainnollistavat, kuinka epätasaisesti resilienssiin kytkeytyvät resurssit saattavat jakautua nuorten kesken. Vaikka Amin ja Vilman elämäntilanteeseen oli sisältyneet haasteita, jotka olivat voimistaneet erityisesti *Loving- ja Being* -ulottuvuuksien tarpeita, heillä molemmilla oli myös vahvoja resursseja, joihin he pystyivät tukeutumaan vastoinkäymisten aikana ja jotka tyydyttivät heidän tarpeitaan, kuten läheiset välit perheeseen ja ystäviin (*Loving*), kykyä opiskeluun (*Doing*), itsereflektioon ja oman identiteetin ja arvomaailman rakentamiseen (*Being*). Etenkin Amin kohdalla toiminnan suuntaaminen omien arvojen mukaiseksi (*Doing*) tyydytti hänen tarpeitaan kaikilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla. Tomin suurimmat tarpeet sijoittuivat *Doing- ja Loving*-ulottuvuuksille (vaikeudet opinnoissa ja yksinäisyys), mutta kompensoivia resursseja hänellä oli muihin nuoriin verrattuna huomattavan vähän. Pelimaailmaan ja sen yhteisöihin sukeltamisella (*Doing*) hän pyrki omalla tavallaan vastaamaan *Loving*-ulottuvuuden tarpeisiin. Vaikka Tomin kerronnassa itsereflektio ja oman identiteetin pohdinta (*Being*) oli vähäistä, hänen resurssejaan *Being*-ulottuvuudella kuvasti kuitenkin maininta siitä, ettei hän enää yläkoulussa halunnut yrittää esittää olevansa jotain muuta kuin on.

Nuorten hyvinvoinnin relationaalinen tarkastelu

Nykynuoria koskevassa, usein ongelmakeskeisessä keskustelussa (esim. YLE, 2022; Racine ym. 2021), on tärkeää kiinnittää huomiota myös nuorten voimavaroihin ja keinoihin selvitä vastoinkäymisistä. Tutkimuksemme tulokset lisäävät ymmärrystä Suomessa toisella asteella opiskelevien nuorten resilienssistä, eli niistä resursseista, jotka auttavat nuoria pärjäämään elämänselityksellään kohdattujen vastoinkäymisten aikana ja rakentamaan itselleen kestävästä hyvinvointia.

Aiemmat tutkimukset ovat painottaneet *Loving- ja Being*-ulottuvuuksien tärkeyttä resilienssin kehittämisessä ja vastoinkäymisistä selviytymisessä (Koirikivi ym. 2021; Fergus & Zimmerman 2005; Olsson ym. 2003). Ne näyttäytyivät merkityksellisinä myös tämän tutkimuksen nuorten kerronnassa, mutta huomionarvoista oli *Doing*-ulottuvuuden korostuminen tuloksissa. Se kertoo nuorten tarpeesta saada mahdollisuuksia ja työkaluja reflektoida omia arvojaan ja rakentaa omaa maailmankatsomustaan ja identiteettiään sekä vahvistaa näiden suuntaista toimijuuttaan yhteiskunnan, koulumaailman ja nuoren itselleen asettamien vaatimusten jännitteissä.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että suuri osa nuorten kokemista vastoinkäymisistä kumpuaa ristiriidoista yksilöllisten taipumusten, kyvykkyyksien, arvojen ja tarpeiden sekä nuorelle keskeisten elinympäristöjen, kuten kodin tai koulun vaateiden, odotusten ja tuen välillä. Jotta näitä jännitteitä ja ristiriitoja päästään purkamaan ja nuorta tukemaan tarkoituksenmukaisella tavalla, on nuorten hyvin/pahoinvointia tarkasteltava relationaalisesti (Helne & Hirvilampi 2021). Relationaalisuus mahdollistaa myös intersektionaalisen, eli nuoren etnisyyden, sukupuolen, identiteettien, ja yhteiskuntaluokan huomioivan lähestymistavan haasteiden ja resurssien tarkastelussa. Näiden

jäsentäminen HDLB-ulottuvuuksien mukaan voi auttaa nuorta ja hänen kanssaan työskenteleviä ammattilaisia paitsi tunnistamaan nuoren elämässä olevia voimavaroja, myös ymmärtämään yhteyden vastoinikäymisten ja tyydyttymättömien tarpeiden välillä, ja siten löytämään oikeanlaista hyvinvoinnin tukea. Relationaalinen lähestymistapa vahvistaa nuoren toimijuutta oman hyvinvointinsa ylläpitämisessä ja tätä kautta myös hänen resilienssiään elämänsä kohdattavissa vastoinikäymisissä.

Kiitokset

Tämä tutkimus on toteutettu Suomen Akatemian rahoituksella [nro. 315860]. Kiitämme Essi Fonseliusta haastattelujen litteroinnista.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyydet. Teoksessa Mirja Määttä, & Tarja Tolonen (Toim.), *Annettu, otettu, itse tehty – nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 112, 29–56.
- Allardt, Erik & Uusitalo, Hannu (1972) Dimensions of welfare in a Comparative Study of the Scandinavian Societies. *Scandinavian Political Studies* 7 (A7), 9–18.
- Allardt, Erik (1993) Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa Martha C. Nussbaum & Amartya Sen *The Quality of Life*. Oxford Scholarship Online.
- Arslan, Gökmen (2019) Mediating role of the self-esteem and resilience in the association between social exclusion and life satisfaction among adolescents. *Personality and Individual Differences* 151, 109514.
- Benjamin, Saija & Gearon, Liam & Kuusisto, Arniika, & Koirikivi, Pia (2021) Threshold of Adversity: Resilience and the Prevention of Extremism Through Education. *Nordic Studies in Education* 41 (3), 201–218.
- Benjamin, Saija & Vallinkoski, Katja (2021) *Huolena radikalisoituminen? Opas nuorten kanssa työskenteleville*. Kulttuuri- ja uskontofoorumi FOKUS ry.
- Benjamin, Saija & Koirikivi, Pia & Kuusisto, Arniika (2020) Lukiolaisnuorten käsityksiä oppilaitosten roolista väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisyssä. *Kasvatus* 51 (4), 467–480.
- Benjamin, Saija & Elliott, Kathlyn & Namdar, Christine & Koirikivi, Pia & Gearon, Liam & Kuusisto, Arniika (tulossa) *Safeguarding social justice and equality: Exploring Finnish youths’ “Intergroup Mindsets” as a novel approach in the prevention of radicalization and extremism through education*.
- Benjamin, Saija & Koirikivi, Pia & Gearon, Liam & Kuusisto, Arniika (tulossa) *Sustainable Solidarity: Transformative Learning amongst Finnish Youth*.
- Brunila, Kristiina & Harni, Esko & Saari, Antti & Ylöstalo, Hanna (toim) (2021) *Terapeuttinen valta – onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Vastapaino.
- Dante Cicchetti & Jennifer A. Blender (2012) A Multiple-Levels-of-Analysis Perspective on Resilience – Implications for the Developing Brain, Neural Plasticity, and Preventive Interventions. *Annals of the New York Academy of Sciences* 1094, 248–258.
- Cohen, Louis & Manion, Lawrence & Morrison, Keith (2018) *Research Methods in Education*. 6. painos. Routledge.
- Crocetti, Elisabetta (2017) Identity Formation in Adolescence: The Dynamic of Forming and Consolidating Identity Commitments. *Child Dev Perspect* 11, 145–150. <https://doi.org/10.1111/cdep.12226>
- Fergus, Stevenson & Zimmerman, Marc A. (2005) Adolescent resilience: a framework for understanding healthy development in the face of risk. *Annual review of public health* 26, 399–419.
- Greene, Ross W. (2009) *Lost at school*. Scribner.
- Hamby, Sherry & Grych, John & Banyard, Victoria (2018) Resilience Portfolios and Poly-Strengths: Identifying protective factors associated with thriving after adversity. *Psychology of Violence* 8 (2), 172–183.
- Hayes, Sherrill W. (2017) Changing Radicalization to Resilience by Understanding Marginalization. Peace Review. *Journal of Social Justice* 29, 153–159.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2022) Balancing needs: young unemployed Finnish adults’ discourse on well-being and its relation to the sustainability transformation. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 18 (1), 158–170. DOI: 10.1080/15487733.2022.2030115
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2021) *Puristuk-sissa? Nuoret ja kestävän hyvinvoinnin ehdot*. KELAn tutkimus.

- Helne, Tuula (2021) Well-being for a better world: the contribution of a radically relational and nature-inclusive conception of well-being to the sustainability transformation. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 17 (1), 220–230. <https://doi.org/10.1080/15487733.2021.1930716>
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2015) Wellbeing and Sustainability: A Relational Approach. *Sustainable Development* 23 (3), 167–175. <https://doi.org/10.1002/sd.1581>
- Juntunen, Anna (2019) ”Minä uskon hyvään elämään.”: Nuoret ja elämäntulussa rakentuva toimijuus. Väitöskirjatutkimus. Helsingin yliopisto.
- Kocatürk, Metin & Çiçek, Çiçek (2021) Relationship Between Positive Childhood Experiences and Psychological Resilience in University Students: The Mediating Role of Self-Esteem. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 1–12. DOI: 10.1017/jgc.2021.16
- Koirikivi, Pia & Benjamin, Saija & Hietajarvi, Lauri & Kuusisto, Arniika & Gearon, Liam (2021) Resourcing resilience: educational considerations for supporting well-being and preventing violent extremism amongst Finnish youth. *International Journal of Adolescence and Youth* 26 (1), 553–569.
- Kuusisto, Arniika & Gearon, Liam & Benjamin, Saija & Koirikivi, Pia (2021) Re-conceptualising radicalization: The Educational Research Context of Counter-Extremism through the Prism of Worldviews and Value Learning. Teoksessa Ednan Aslan & Marcia Hermansen (toim.) *Religious Diversity at School: Educating for New Pluralistic Contexts*. Springer Fachmedien Wiesbaden, 123–137.
- Lerner, Richard M. & Bowers, Edmond P. & Geldhof, G. John & Gestsdottir, Steinunn & DeSouza, Lisette (2012) Promoting Positive Youth Development in the face of contextual changes and challenges: The roles of individual strengths and ecological assets. *New Directions for Youth Development* 135, 119–128.
- Martela, Frank & Ryan, Richard M. (2016) The Benefits of Benevolence: Basic Psychological Needs, Benevolence, and the Enhancement of Well-Being. *Journal of Personality* 84 (6), 750–764.
- Masten, Ann S. (2014) Invited Commentary: Resilience and Positive Youth Development Frameworks in Developmental Science. *Journal of Youth and Adolescence* 43, 1018–1024.
- Matin, Nilufar & Forrester, John & Ensor, Jonathan (2018) What is equitable resilience? *World Development* 109, 197–205.
- Mattila, Maija (2020) (toim.) *Eriarvoisuuden tila Suomessa*. Kalevi Sorsa -säätiö. https://sorsa-foundation.fi/wp-content/uploads/2020/08/Eriarvoisuus2020_web2.pdf (Viitattu 1.4.2022.)
- Olsson, Craig A. & Bond, Lyndal & Burns, Jane M. & Vella-Brodrick, Dianne A. & Sawyer, Susan M. (2003) Adolescent resilience: a concept analysis. *Journal of Adolescence* 26 (1), 1–11.
- Parry, Odette & Thomson, Carolyn & Fowkes, Gerry (1999) Life course data collection: Qualitative interviewing using the life grid. *Sociological Research Online* 4 (2), 157–165.
- Pinho, Ana da Silva & Molleman, Lucas & Braams, Barbara R. & van den Bos, Wouter (2021) Majority and popularity effects on norm formation in adolescence. *Sci Rep* 11, 12884. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-92482-8>
- Pojjula, Soili (2020) *Resilienssi*. Kirjapaja.
- Racine, Nicole & McArthur, Brae Anne & Cooke, Jessica E. & Eirich, Rachel & Zhu, Jenney & Madigan, Sheri (2021) Global Prevalence of Depressive and Anxiety Symptoms in Children and Adolescents During COVID-19: A Meta-analysis. *JAMA Pediatrics* 175 (11), 1142–1150. doi:10.1001/jamapediatrics.2021.2482
- Reivich, Karen & Shatté, Andrew (2002) *The resilience factor*. Broadway Books.
- Salmivalli, Christina & Peets, Kätlin (2018) Bullying and victimization. Teoksessa William M. Bukowski, Brett Laursen & Kenneth H. Rubin (toim.) *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*. The Guilford Press, 302–321.
- Salmivalli, Christina (2004) Consequences of school bullying and violence. Taking fear out of schools, *OECD* 12 (1), 29–35.
- Solantaus, Tytti & Niemelä, Mika (2016) Arki kantaa-kun se pannaan kantamaan. *Perheterapia* 32 (1), 21–33.
- Southwick, Steven M. & Bonanno, George A. & Masten, Ann S. & Panter-Brick, Catherine & Yehuda, Rachel (2014) Resilience definitions, theory, and challenges: Interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology* 5 (1), article 25338.
- Stephens, William & Sieckelink, Stijn & Boutellier, Hans (2019) Preventing Violent Extremism: A Review of the Literature. *Studies in Conflict & Terrorism* 44 (4), 346–361.
- THL (2021) *Kouluterveyskysely*. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja hyvinvointivaltion tutkimuskeskuksen yhteinen tutkimus. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-kouluterveyskysely> (Viitattu 1.4.2022.)
- YLE (30.5.2022) Kolmasosa nuorista aikuisista kokee elämänsä merkitykselliseksi, kertoo tuore tutkimus. <https://yle.fi/uutiset/3-12466430> (Viitattu 15.6.2022.)

Elämänkulun siirtymät ja elämänkulkuanalyysi nuoruuden tutkimisen menetelmänä

Mikko Piispa, Mikko Salasuo & Antti Häkkinen

Elämänkulututkimus on viime vuosikymmeninä sosiaalitieteissä ja historiassa paikkansa vakiinnuttanut menetelmä. Se on osoittautunut hedelmälliseksi tutkimusmetodologiseksi pohjaksi empiirisissä tutkimusasetelmissä (esim. Piispa & Salasuo 2014; Juntunen 2019). Tämän katsausartikkelin tavoitteena on selkeyttää ymmärrystä elämänkulututkimuksen soveltamisesta analyysimenetelmänä ja käsitellä elämänkulkuanalyysia nuoruuden tutkimisessa. Nojaten pitkälti kirjoittajien aiheeseen liittyviin tutkimuksiin (esim. Häkkinen ym. 2013; Salasuo & Piispa & Huhta 2015; Piispa 2022) katsauksessa keskitytään elämänkulun siirtymiin ja käännekohtiin.

Tapamme käyttää elämänkulututkimusta on velkaa Glen H. Elder Jr:n tutkimuksille. Elder (1974) tutki klassikkotutkimuksessaan *Children of the great depression: Social change in life experience* 167:n Oaklandissa 1920-luvulla syntyneen henkilön elämää lapsuudesta aikuisuuteen yhdistelemällä tutkimusotteita historiantutkimuksesta, sosiaalitieteistä ja psykologiasta. Hän loi analyysikehikon, josta tuli elämänkulututkimuksen perusta (ks. Elder 1998). Elder ja muut tutkijat ovat sittemmin kehittäneet elämänkulututkimuksen lähestymistapaa ja aiheesta on julkaistu useita menetelmäkirjoja

(esim. Elder & Giele 2009; Mortimer & Shanahan 2003).

Onko elämänkulku ”mallinnettavissa” vai onko se vain joukko irrallisia sattumuksia, ulkoisten olosuhteiden riepottelua ja kohtalon oikkuilua? Elämäkertojen kohdalla on sudenkuoppa, että erillisistä sattumuksista ja satunnaisista elämänvaiheista rakennetaan loogisuutta ylikorostava kertomus. Sukupolvikäsitettä käyttäneet tutkimukset ovat osoittaneet, että samaan ikäkohorttiin kuuluneet, samoja tapahtumia tiettyssä iässä kokeneet ihmiset ovat taipuvaisia jakamaan samoja ihanteita ja pyrkivät toteuttamaan niitä omassa elämäkullussaan. Toisinpäin ajateltuna ”tavallisuudesta ja odotetusta poikkeavat” elämänkulut ovat myös kiinnostavia, koska yleensä tälle epätyypillisyydelle on löydettävissä selittäviä tekijöitä. Vaikka yksittäinen elämänkulku voi olla täynnä sattumuksia ja odottamatomia käännteitä, voidaan tutkimusta tehtäessä elämänkulkuun vaikuttavat tekijät kytkeä määrättyihin keskeisiin pääperiaatteisiin.

Elämänkulututkimuksen prinsiipit

Tutkimuskirjallisuudessa on eritelty viisi peruseriaa, joiden varaan elämänkulku

rakentuu ja joiden kautta sitä voidaan ymmärtää:

- 1) Elämäntietäminen on luonteeltaan kumulatiivista, eli se, mitä on tapahtunut tai tapahtuu, vaikuttaa tulevaan.
- 2) Elämäntietäminen vaikuttavat sosiaaliset verkostot ja niiden kautta kertyvät pääomat.
- 3) Yhteiskunnallinen aika ja paikka vaikuttavat keskeisesti elämäntietäminen ja sen käänneisiin.
- 4) Ihmiset pyrkivät ohjaamaan elämäänsä tietoisesti tavoitteidensa ja toimijuutensa kautta.
- 5) Elämäntietämisessä keskeisiä ovat siirtymät (transitiot), joiden kautta ihmiset ikään kuin siirtyvät elämässään uuteen vaiheeseen. Nämä ovat usein kytköksissä siirtymämerkkien ja muihin elämän käännekohtiin.

Elämäntietäminen on nähtävä kokonaisuutena, koko elämän ajan jatkuvana psykologisesti, sosiaalisesti ja biologisesti kumulatiivisena prosessina. Yksilön päätökset ovat tulkittavissa ottamalla huomioon elämäntietäminen aiemmat kokemukset ja vaiheet. Ihminen on sitä, mitä hän on saanut perinnökseen ja mitä hän on elämässään ”kerännyt”. Toiseksi elämä eletään sosiaalisten suhteiden verkostoissa. Niiden kautta välittyvät sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset kokemuksina, opetuksina ja kertomuksina. Verkostojen kautta yhteiskuntaan voidaan myös vaikuttaa. Kolmanneksi ihmisen elämä ajoittuu tiettyyn historialliseen aikaan, joka määrittää ympäröivää yhteiskuntaa ja siinä tapahtuvia muutoksia. Aika käsittää yksilön, perheen ja yhteisön ajan. Nämä elämäntietäminen kontekstissa tapahtuvat muutokset ovat analyysikehikossa keskeisessä asemassa. Neljänneksi ihmiset ohjaavat elämäänsä omien halujensa ja tavoitteidensa, mutta myös mahdollisuuksiensa puitteissa. Viidenneksi elämäntietäminen keskeiset siirtymät ja niiden ajoittaminen yksilön, perheen ja

yhteiskunnan ajassa on tärkeää ja se johtaa erilaisiin seuraamuksiin. (Kok 2007, 204–205; Elder & Giele 2009, 8–15.)

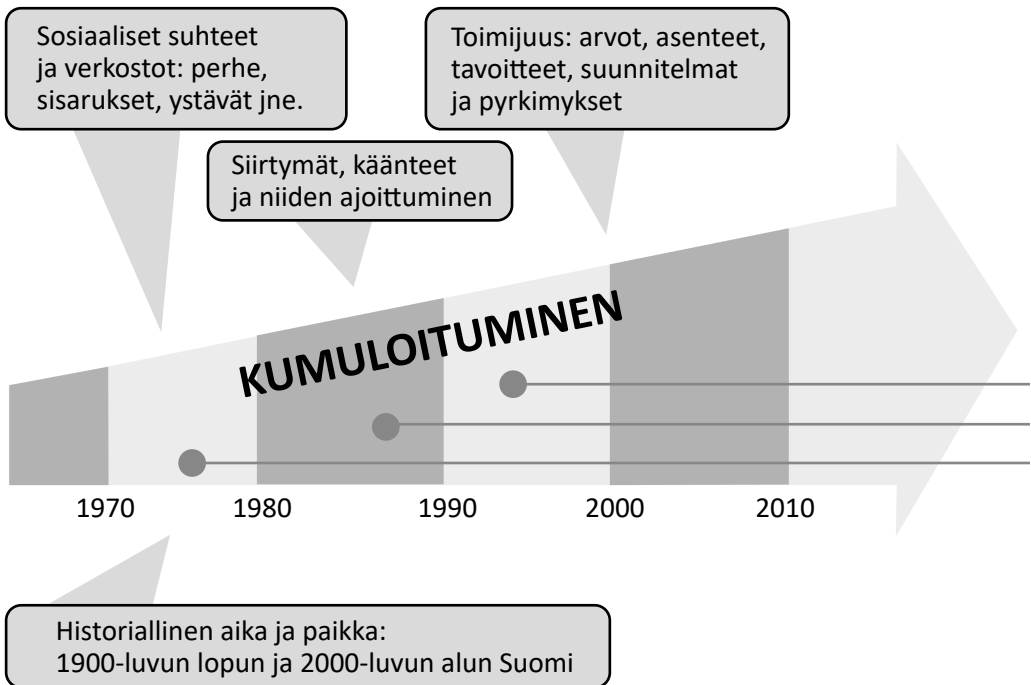
Mainittujen ulottuvuuksien avulla voidaan tarkastella ihmisen elämään vaikuttavia ”yksilopsykologisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja rakenteellisia tekijöitä” (Salasuo, Piispa & Huhta 2015, 39). Tällaista lähestymistapaa voidaan hyödyntää niin määrällisissä kuin laadullisissakin tutkimuksissa, ja se soveltuu esimerkiksi elämäntietäminen aineistojen analyysiin. Suomenkielisessä kirjallisuudessa metodia on usein kutsuttu ytimekkäästi elämäntietäminen analyysiksi (Piispa & Salasuo 2014).

Eräs analyysikehikosta käytetty metafora on ”leikkauspöytä”, jolla elämäntietäminen voidaan tutkia elämäntietäminen analyysin viittä periaatetta seuraten (Salasuo & Piispa & Huhta 2015, 39). Kuviossa 1 on esitetty visualisointi, joka havainnollistaa yllä esittelemämme viiden peruseriaatteen mukaista analyysikehikkoa.

Elämäntietäminen viisi peruseriaatetta on nähtävä keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi oman elämän tavoitteellisuus on ymmärrettävä ajan ja paikan yhteiskunnallisessa kontekstissa. Siinä missä uuden ajan alussa länsimaisen ihmisen elämää ilmensi syvä uskonnollinen vakaumus, moderni ihminen ajattelee hengellisestä kilvoittelusta toisella tavalla. Kuolemanjälkeinen elämä oli entisaajan ihmiselle totta, nyt siihen uskoo vain harva. Sodan varjossa nuoruutensa elänyt puolestaan jäsentää maailmansa toisella tavalla kuin rauhan oloissa kasvanut nuori. (Häkkinen 2013.)

Mainitut viisi periaatetta yhdistyvät tutkimusteorian tasolla myös suhteellisen vaivatta muihin tutkimuskeskusteluihin. Tämä tulee esille esimerkiksi sosiaalisten verkostojen ja pääomien merkitystä tarkasteltaessa (Bertaux & Thompson 1997). Nuoruuden tutkimuksessa ollaan usein kiinnostuneita sosiaalisista pääomista ja vaikkapa niiden yhteydestä

Kuvio 1. Elämänkulkuanalyysin periaatteet visualisoituna huippu-urheilijoiden elämänkulku tutkimuksesta (kuvio teoksesta Salasuo & Piispa & Huhta 2015, 40).

yksilön toimijuuden mahdollisuuksiin. Elämänkulkuanalyysissa nämä tekijät otetaan huomioon, unohtamatta muita elämänkulun ulottuvuuksia. Näin voidaan tavoittaa nyan-soidumpi kuva elämänkulun siirtymistä ja niiden taustalla vaikuttavista henkilö- ja yhteiskunnallishistoriallisista tekijöistä, ja välttää toimijuuden ylikorostumista (Vogt 2018).

On varottava ylitulkitsemasta elämänkulkuun vaikuttavia tekijöitä. Yksilön mahdollisuudet tulkita ja ymmärtää itseään ja ympäristöään ovat aina rajalliset. Tehdyillä päätöksillä on myös ei-toivottuja seurauksia ja sattumalla on oma merkityksensä. Usein käytetty elämänkulun käännekohtien selitys ”olla oikeaan aikaan oikeassa paikassa” voi olla tietoisuuden tulos, mutta myös sattuma. Elämäkerrallinen lähestymistapa voi myös olla joissain tapauksissa nuorten kohdalla haasteellinen, sillä nuoret elävät elämää ”tässä

ja nyt”, ja oman elämän tarkastelu taaksepäin edellyttää myös jonkinasteista omaelämäkerrallista kypsyyttä. Se ei kuitenkaan tarkoita, että nuorten elämät olisivat ”kokemuksista tyhjentyneitä” (ks. Eskola, 1998, 149).

Siirtymiä jäljittämässä

Siirtymien ja käännekohtien tarkastelu elämänkulkuanalyysin valossa auttaa ymmärtämään, kuinka a) siirtymät ja käännekohtat ovat kytköksissä sekä henkilöhistoriaan verkostojen ja valintojen muodossa että historialliseen aikaan ja paikkaan ja b) kuinka niiden kautta aukeaa uudenlaisia valinnan ja toimijuuden mahdollisuuksia elämänkulussa. Taustalla on muistutus elämänkulun kumuloituvasta luonteesta: se mitä tapahtuu, vaikuttaa tulevaan. Siirtymillä ja käännekoht-

dilla on rajaavia ominaisuuksia, ja joidenkin elämän ovien avautuessa toiset sulkeutuvat.

Siinä missä käännekohtat saattavat olla selvärajaisia hetkiä ajassa ja paikassa, siirtymät ovat usein hitaita prosesseja. Toisinaan käännekohtat käynnistävät siirtymäprosessin – kun esimerkiksi syntyy oivallus, että ”tätä minä haluan tehdä” (esim. Piispa & Salasuo 2014, 82–87). Siirtymienkään roolia ei tule ylikorostaa, mutta niiden tarkastelu tarjoaa kiintopisteen, jossa elämänkulun ulottuvuudet tulevat samanaikaisesti näkyviksi. Nuoruuden tutkimisessa (tai nuorisotutkimuksessa) tämä tarjoaa ymmärtämisen avaimia niihin monimutkaisiin prosesseihin, joiden avulla nuoruus rakentuu ja rakentaa aikuisuutta. Siirtymien kytkös yhteiskunnallisiin olosuhteisiin avaa näköaloja niihin mekanismeihin, joiden myötä nuoret asettuvat osaksi ja muokkaavat yhteiskuntaa.

Ajoittain käännekohta ja siirtymä lomittuvat toisiinsa ja ihminen tempautuu elämänkulun uuteen vaiheeseen. Esimerkiksi Johan Adolf Kockin elämänkulussa näyttäytyy historian ”hulluuden hetki”, joka sysää köyhissä oloissa syntyneen, melkein pänttemättömän alikapteenin suurlakon johtajaksi ja Viaporin kapinan suomalaiseksi organisaattoriksi (Häkkinen 2012). Hetkenä, jolloin ”kaikki on mahdollista” (Zolberg 1972), tapahtumat ja tilanne nostavat henkilön historian aallonharjalle, mutta viskaavat hänet saman tien häpeään ja unholaan.

Elämänkulun siirtymät voivat olla 1) ulkoapäin määrittyviä, yleisesti hyväksytyjen tai normitettujen sosiaalisten polkujen (social paths, cultural scripts) ohjailemia taitekohtia tai 2) yksilön tai ryhmän sisäisesti tai yhteisesti kokemia ajatuksellisia ja tiedollisia katkoksia, jotka johtavat uuteen positioon ja ajattelutapaan. Edelliseen lukeutuvat muun muassa koulunkäynnin aloittaminen, armeija, valmistuminen, työelämään siirtyminen tai perheen perustaminen. Jälkimmäiseen kuu-

lutuvat muun muassa ammatin valitseminen, ystävyysuhteiden solmiminen, ideologinen aktiivisuus tai asuinpaikasta päättäminen. On myös huomattava, että ulkoa ja sisältä syntyneiden taitekohtien välillä olevaa eroa voi olla vaikea havaita, ja että ne usein kietoutuvat toisiinsa.

Ulkoiset siirtymät

Siirtyminen lapsuudesta nuoruuteen ja edelleen aikuisuuteen on sarja liukumia ja katkoksia, joista jotkut saavat erityisen merkityksen. Käsittelemme seuraavassa esimerkinomaisesti niistä muutamaa keskeistä.

Koulu irrottaa lapsen vanhempiensa läheisyydestä ja turvasta ja antaa tilalle kanssaopettajien ja opettajien muodostaman sosiaalisen yhteisön. Koulu on perinteisesti merkinnyt leikkivaiheen loppumista ja harjaantumista kohti aikuisuuden taitoja ja tehtäviä. Se on vaihe, jossa ihminen ensimmäisen kerran kohtaa yhteiskunnan. ”Oi nuoruus” -muistitietotutkimuksen yhteydessä ihmisiä pyydettiin muistelemaan keskeisiä kokemuksiaan. Kaikenikäiset muistelijat korostivat koulun merkittävää vaikutusta. Koulu itsenäisti ja vapautti, mutta myös satoi, erotti ja erotteli. (Häkkinen 2014.)

Historiallisen *Kymmenen sukupolven* -väestöaineiston mukaan 1800-luvun agraariyhteiskunnassa vain harva työ- tai edes talollisväestöön kuulunut lapsi sai alkeellista luku- ja kirjoitustaitoa parempaa koulutusta. Nämä sukupolvet pääsivät harvoin osallisiksi sosiaalisesta noususta. Vastaavasti 1900-luvun alussa syntyneille tarjoutui jo parempia koulutusväyliä, ja heille sosiaalisen nousun mahdollisuudet avautuivat toisella tavalla. Toisen maailmansodan jälkeisille sukupolville koulut olivat avoinna aina loppuun saakka ja luokkaharppaus mahdollista. (Häkkinen 2018.)

Rippikoulu on historiallisesti vahva institutio ja sen käyminen on ollut luterilaisessa

maailmassa tärkeä aikuisuuden vastuun ja seksuaalisuuden kypsyiden saavuttamisen riitti (Roikonen & Häkkinen 2018), vaikka sen merkitys on vuosien saatossa vähentynyt. Valtiolla ja kirkolla sen merkitys on liittynyt kristinuskon ja siveellisyyden edistämiseen sekä avioliittoinstituution, seksuaalisuuden ja yleisen tapakäyttäytymisen kontrolloimiseen. Seurakunta ja paikallisyhteisö ovat rippikoulun avulla voineet kontrolloida nuoruutta ja nuorten käyttäytymistä. Yksilöille itselleen rippikoulu on ollut tärkeä hengellinen ja sosiaalinen rituaali ja siirtymäriitti, portti aikuisuuteen. (Häkkinen 2014.)

Työelämään siirtyminen on ajallisesti liikunut sukupolvien aikana vuosia eteenpäin ja siirtymästä on tullut jaksottainen – opiskelu ja työelämä vuorottelevat. Toisaalta ensimmäinen työpaikka on läpi aikojen merkinnyt irtaantumista vanhempien taloudellisesta kontrollista ja tuonut vapauden ja itsemääräämisoikeuden. Siihen on usein usein oman kodin perustaminen. “Oi nuoruus” -tutkimuksen mukaan kokemukset olivat usein raskaita ja ensimmäiset työt yksitoikkoisia ja huonosti palkattuja. Kuitenkin ihmiset ovat kokeneet ylpeyttä ottaessaan askeleita aikuisten maailmaan. Oli tärkeää päästä oikeisiin töihin nopeasti, tulla itsenäiseksi ja hankkia omilla rahoilla aikuisuuden symboleita, kuten musiikkia, vaatteita ja jopa autoja. (Häkkinen 2014.)

Sisäiset siirtymät

Sisäiset siirtymät kulkevat usein ulkoisten siirtymien rinnalla. Mutta ne voivat myös haastaa totuttuja ulkoisia siirtymiä ja ohjata poluille, jotka ovat ”epätavallisia” (ks. Piispa & Huhta 2013). Nuorten taitelijoiden ja urheilijoiden elämäkerroissa (Piispa & Salasuo 2014; Salasuo, Piispa & Huhta 2015) toistui kuvaus epifaniasta, psykologisesta oivalluksesta tai käänteestä, jolloin tultiin tietoisiksi omasta

potentiaalista. Siinä elämänsä aikana kumuloituneet, sosiaalisten verkostojen avulla karttuneet pääomat ikään kuin kiteytyivät. Urheilijoiden kohdalla se tarkoitti oivallusta mahdollisuuksista ja tietoisuutta siitä, että on todellakin hyvä omassa lajissaan. Oivalluksen jälkeen urheilijat alkoivat tehdä pitkän aikavälin suunnitelmia. Ulkoisten motivaatiotekijöiden, kuten valmentajien odotusten sijaan, sisäinen motivaatio kasvoi ja siitä tuli tärkein urheilijaa eteenpäin työntävä voima.

Nuorten taiteilijoiden elämänsä aikana oli tunnistettavissa käännekohta ja sitä seurannut siirtymä, jota voidaan kutsua “oivallukseksi taiteilijuudesta” (Piispa & Salasuo 2014, 82–87). Taiteilijoiden elämänsä aikana oivallus liittyi hetkeen tai ajanjaksoon, jolloin he kokivat tietävänsä, mitä haluavat tehdä (työkseen) tai mikä on ”oma juttu”. Siitä lähtien he pyrkivät ohjailemaan elämänsä kulkuaan sellaiseen suuntaan, joka veisi kohti kokopäiväistä taiteilijuutta.

Elämänsä kulkua ohjaava sisäinen siirtymä voi kytkeytyä myös vapaa-aikaan. Esimerkiksi suomalaisille surf-matkaajille surffauksen löytäminen ja siihen uppoutuminen ovat yhdenlainen siirtymä, sillä ne määrittävät tulevia elämänsä valintoja. Surffaus ja siihen liittyvä matkustaminen muodostuvat keskeiseksi elämäntavan sisällöksi, ja esimerkiksi säännöllinen työura jää usein toissijaiseksi tavoitteeksi. Täten nuoruuden ja aikuisuuden perinteiset ulkoiset siirtymät tulevat haasteiksi. (Piispa 2022.)

Yhteenvetoa

Elämänsä kulkuanalyysit erilaisilla aineistoilla paljastavat, kuinka nuoruuden siirtymät ovat osin pysyneet samoina, mutta niiden merkitys ja painoarvo voivat muuttua. Samalla siirtymät ovat lukuisin tavoin kytköksissä muihin elämänsä kulun ulottuvuuksiin, kuten karttu-

neisiin pääomiin ja yhteiskunnan asettamiin reunaehtoihin ja odotuksiin.

Nuorilla, ainakin Suomessa, on nykyään aiempaa enemmän liikkumavaraa haastaa totuttuja, institutionaalisia normeja ja normatiivisia siirtymiä. Yksilötasolla tämä voi näkyä mahdollisuuksien kasvuna, mutta myös selkeästi määrittävien suuntaviittojen puutteena. Joillekin kasvaneet valinnanvapaudet ovat siunaus, toisille murhe. Kulttuurisella ja yhteiskunnallisella tasolla puolestaan voidaan huomata, että kun siirtymät muuttavat muotoaan ja nuoret koettelevat ja muokkaavat niitä, muuttuu myös nuoruus. Siirtymien tarkastelu voikin tarjota hedelmällisen kiintopisteen paitsi nuorten ja erilaisten ihmisryhmien, myös nuoruuden tutkimukseen.

Lähteet

- Bertaux, Daniel & Thompson, Paul (2007) Introduction. Teoksessa Daniel Bertaux & Paul Thompson (toim.) *Between Generations: Family Models, Myths & Memories*. New Brunswick and London: Transaction Publishers, 1–12.
- Elder, Jr., Glen H. (1974) *Children of the great depression: Social change in life experience*. Chicago: University of Chicago Press.
- Elder, Jr, Glen H. (1998) The Life Course as Developmental Theory. *Child Development* (69) 1, 1–12.
- Elder, Jr., Glen H. & Giele, Janet Z. (toim.) (2009) *The Craft of Life Course Research*. New York: The Guilford Press.
- Eskola, Katarina (toim.) (1998) *Elämysten jäljillä. Taide ja kirjallisuus suomalaisten omaelämäkerroissa*. Tietolipas 152. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Giele, Janet Z. & Elder, Jr., Glen H. (toim.) (1998) *Methods of Life Course Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. Sage Publications.
- Häkkinen, Antti (2012) Johan Adolf Kock: elämänkulkuanalyysi ja historia. *Historiallinen aikakauskirja* 4/2012, 378–389.
- Häkkinen, Antti (2013) Suomalaiset sukupolvet, elämänkulku ja historia – sukupolvesta sukupolveen, teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo & Anne Puuronen & Anni Ojajärvi (toim.) *Sosiaalinen albumi: elämäntavat sukupolvien murroksessa*. Helsinki. Nuorisotutkimusseura/
- Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 139, 21–55.
- Häkkinen, Antti (2014) Vuosisadat, sukupolvet, elämänkulut: merkitysten analysoimisesta toiminnan tutkimiseen. Teoksessa Matti Hannikainen (toim.) *Väki Voimakas vuosikirja 27*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 13–35.
- Häkkinen, Antti (2018) Elämänkulku esiteollisessa yhteiskunnassa (1700–1900), teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Suomen rakennehistoria: Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*. Tampere: Vastapaino, 114–141.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko & Puuronen, Anne & Ojajärvi, Anni (toim.) (2013) *Sosiaalinen albumi: elämäntavat sukupolvien murroksessa*. Helsinki. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 139.
- Juntunen, Anna (2019) *”Minä uskon hyvään elämään”*: Nuoret ja elämänkulussa rakentuva toimijuus. Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4766-0>.
- Kok, Jan (2007) Principles and Prospects of the Life Course Paradigm. *Annales de Démographie Historique* (113) 1, 203–230.
- Mortimer, Jeylan & Shanahan Michael (toim.) (2003) *Handbook of Life Course*. New York: Springer Science + Business Media, LLC.
- Piispa, Mikko (2022) In Search of Waves: A Life Course Analysis of the Mobile Lifestyle of Finnish Surfer-travellers. *YOUNG* 30 (1), 22–38.
- Piispa, Mikko & Huhta, Helena (toim.) (2013) *Epätavallisia elämänkulkuja. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 134.
- Piispa, Mikko & Salasuo, Mikko (2014) *Taiteilijan elämänkulku. Tutkimus nuorista taiteilijoista 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 156.
- Roikonen, Petri & Häkkinen, Antti (2018) Generations, Social Homogamy, and Stratification in Finland, 1700–1910. *The History of the Family* (24) 1, 67–93.
- Salasuo, Mikko & Piispa & Huhta, Helena (2015) *Huippu-urheilijan elämänkulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 156.
- Shanahan, Michael J. & Macmillan, Ross (2008) *Biography and the Sociological Imagination: Contexts and contingencies*. New York: WW Norton & Co.
- Vogt, Kristoffer Chelsom (2018) From Job-seekers to Self-searchers: Changing Contexts and Understandings of School-to-work Transitions. *YOUNG* 26 (4), 185–335.
- Zolberg, Aristide R. (1972) Moments of madness. *Politics and Society* 2 (Winter), 183–207.

Kuviteltu elämänkulku – nuorten tulevaisuuskäsitykset sosiaalisina representaatioina

Eemeli Hakoköngäs & Ulla Tähtinen

Tässä katsauksessa esittelemme sosiaalisten representaatioiden teorian sosiaalipsykologisena lähestymistapana elämänkulun tutkimukseen. Tarkastelemme aiempaa kirjallisuutta, jossa teoriaa on sovellettu erityisesti nuorten elämänkulkua koskevien käsitysten tutkimiseen. Esitämme sosiaalisten representaatioiden teorian sosiokulttuurisena lähestymistapana, joka mahdollistaa psykologisen *elämäнкаari-* ja sosiologisen *elämänkulututkimuksen* näkökulmien yhdistämisen. Lähestymistapa soveltuu niin koetun (menneen) kuin kuvitellun (tulevan) elämänkulun tutkimiseen. Katsaus tarjoaa työkaluja sosiaalisten representaatioiden teorian soveltamiseen nuoriso-tutkimuksessa.

Elämänkulku sosiokulttuurisena tuotteena

Sosiaalisten representaatioiden teoria on yksi eurooppalaisen sosiaalipsykologian keskeisistä lähestymistavoista. Teorian tarkastelukohteena ovat arkikäsitteet ja niiden muodostuminen. Sosiaaliset representaatiot on määritelty arvojen, ideoiden ja toiminnan järjestelmiksi, joiden perusta on ihmisten välisessä arkipäiväisessä vuorovaikutuksessa. Lähestymistavan

kehittäjä, Serge Moscovici (1925–2014) määritteli sosiaalisten representaatioiden tutkimuksen pyrkivän *modernin järjen* (modern rationality) selittämiseen (Moscovici 2000, 141). Sosiaalipsykologisena lähestymistapana teoria korostaa arkikäsitteiden kulttuurista ja historiallista perustaa. Yksilö nähdään aktiivisena toimijana, joka antaa ilmiöille ja asioille merkityksiä. Käsitteet, joihin tämä merkityksenanto perustuu, on omaksuttu sosiaalisesti, ja merkityksenanto myös tapahtuu suhteessa läsnä oleviin tai kuviteltuihin toisiin (Moscovici 1981, 208).

Uudet ja uhkaavat ilmiöt, kuten sairaudet tai teknologia, ja niihin liittyvä arkiymmärrys ovat sosiaalisten representaatioiden tutkimuksen tyypillisiä kohteita. Kiinnostus teorian soveltamiseen elämänkulun ja tulevaisuuskäsitysten tutkimuksessa on kasvanut 2010-luvulla (esim. Zittoun 2012; Pitti 2017; Koshkin ym. 2018). Tulevaisuuden elämänkulku kokonaisuutena tai elämänkulkuun sisältyvät tapahtumat ja siirtymät sopivat hyvin sosiaalisten representaatioiden tutkimuskohteeksi: tulevaisuus on uutta ja aina jossain määrin abstraktia ja tuntematonta. Tulevaisuus voi myös olla uhkaava. Lisäksi elämänkulkuun sisältyy monia kulttuurisia normeja (koulutus, työ, ihmissuhteet), arvostuksia ja toisten ihmisen odotuksia, joihin

suhteessa merkityksenantoa tapahtuu (esim. de Saint-Laurent & Zittoun 2016).

Sosiaalisten representaatioiden teoriaa yhdistää elämäntutkimukseen kiinnostus narratiiveihin eli kertomuksiin. Elämäntutkimusta koskevilla kertomuksilla tutkijan huomio on usein jo tapahtuneissa elämän käännekohtissa ja siirtymissä eli retrospektiivisessä kerronnassa (esim. Juntunen 2020). Myös sosiaalisten representaatioiden teorian parissa kiinnostus on enimmäkseen kohdistunut menneisyyttä koskeviin narratiiveihin (Sakki ym. 2014).

Narratiivisuus nähdään ihmiselle ominaisena kommunikaatiokeinona, joka hyödyntää erilaisia kulttuurisia kerronnan malleja (László 1997). Menneen elämäntutkimuksen kertomisessa ihmiset myös jäsentävät ja merkityksellistävät elämäänsä suhteessa kulttuurin tarjoamiin merkityksiin (de Saint-Laurent & Zittoun 2016). Constance De Saint-Laurent ja Tania Zittoun (2016) ovat kuitenkin huomauttaneet, ettei oman elämän retrospektiivinen muistelu ole irrallaan tulevan elämäntutkimuksen kuvittelemisestä. Oman tulevaisuuden kuvittelu edellyttää jatkuvasti jo koetun elämän tuloksena rakentuvan minän huomioimista (ks. Piispa, Salasuo & Häkkinen, tässä numerossa).

Zittoun (2012) mukaan elämäntutkimuksen sosiokulttuurinen tarkastelutapa tarjoaa mahdollisuuden yhdistää kaksi aihetta koskevaa tutkimuksen päälinjaa, psykologisen *elämäntutkimuksen* (life-span) ja sosiologisen *elämäntutkimuksen* (life-course) -tutkimuksen. Sosiaalisten representaatioiden teoria on liitettävissä molempiin, sillä sen juuret ovat yhtäältä yhteiskuntatieteellisessä (esim. Durkheim, Lévy-Bruhl) ja toisaalta psykologisessa (Piaget, Vygotski, Bartlett) tutkimuksessa. Yhteiskuntatieteistä teoriaan periytyy kiinnostus ryhmien ja yhteiskunnan tasolla tapahtuvaan tiedon rakentamiseen. Psykologia puolestaan tuo mukaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yksilön

(sosiaalisesti muodostuvan) mielen tarkastelutasot. (Moscovici 2000, 143; Hakoköngäs ym. arvioitavana oleva käsikirjoitus). Teoriaa onkin nimitetty yhteisön ja yksilön mielen väliseksi sillaksi (Sakki ym. 2017).

Arkiajattelu ja tulevaisuus

Tulevaisuuteen orientoituminen on yksi sosiaalisten representaatioiden muodostamisen perustarkoitus (Moscovici 1981; 1988). Tehdessään asioista ja ilmiöistä merkityksellisiä, arkikäsitteet suuntaavat toimintaamme. Jos käsitteet muodostuvat kompleksisiksi, on suuntautuminen puolestaan vaikeaa ja aiheuttaa ahdistusta. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen ja energiankäyttöön liittyviä sosiaalisia representaatioita tutkineet Anke Fischer ym. (2012) havaitsivat, kuinka uhkaava tulevaisuusnäkökulma sisälsi keskenään ristiriitaisia tiedollisia, normatiivisia ja tunteisiin liittyviä ulottuvuuksia, joiden yhteensovittaminen teki yksilön oman toiminnan merkityksen arvioimisen vaikeaksi.

Sosiaalisten representaatioiden teoria korostaa arkitiedon mielikuvallisuutta (Hakoköngäs & Martikainen 2021). Mielikuvat siitä, mikä on tavoiteltavaa, arvostettavaa tai arvotonta ja vältettävää, vaikuttavat siihen, miten suuntaudumme kyseiseen asiaan. Tulevaan elämäntutkimukseen liittyviä sosiaalisia representaatioita on tarkasteltu erityisesti ikääntymiseen liittyen (esim. Schulze 2011; Cotrina ym. 2020). Clélia Schulzen (2011) tutkimuksessa brasilialaisten nuorten jaettuja käsityksiä ikääntymisestä luonnehtivat esimerkiksi sosiaalisuus, tieto ja kypsyys, jotka saivat ikääntymisen näyttäytymään positiivisena siirtymänä. Anita Cotrinan, Sofia Huaracayan ja Márcia Ferreiran (2020) tutkimuskohteena olleet keski-ikäiset brasilialaiset puolestaan liittivät ikääntymiseen piirteitä, kuten sairaus, yksinäisyys ja hyödyttömyys,

jotka heijastivat kyseisen ikäryhmän negatiivisia odotuksia. Erilaisille mielikuville voi etsiä selityksiä sosiokulttuurisista tekijöistä, jotka asettavat ikäryhmät yhteiskunnassa eri asemaan.

Nuorten oman elämänkulun sosiaalisia representaatioita ovat tarkastelleet muiden muassa Ilaria Pitti (2017) ja Koshkin ym. (2018). Pitti (2017) vertaili italialaisten nuorten ja aikuisten käsityksiä aikuisuudesta ja osoitti, kuinka yhteiskunnan muutokset (esimerkiksi taloudelliset mahdollisuudet) ovat tehneet itsenäistymiseen ja omillaan toimeentuloon liittyvien syvään juurtuneiden kulttuuristen tavoitteiden toteuttamisesta nuorille vaikeaa. Tämä puolestaan aiheuttaa ahdistusta sekä ristiriitoja sukupolvien välille. Tutkimukset osoittavat lähestymistavan mahdollisuuden (ikä)ryhmien elämänkulkuun liittyvien arkikäsitusten vertailuun.

Andrey Koshkin ym. (2018) tarkastelivat venäläisten nuorten sosiaalisia representaatioita tulevaisuuden koulutussiihtymistä. Tutkijat havaitsivat, että lyhyellä aikavälillä koulutusta koskevat representaatiot eivät vaikuttaneet merkityksellisiltä valintoihin, mutta pidemmällä aikavälillä niiden rooli nuorten halukkuudessa hankkia lisää (ammattillista) koulutusta oli keskeinen. Pittin (2017) ja Koshkinin ym. (2018) tutkimukset osoittavat, kuinka sosiaalisia representaatioita tutkimalla voidaan ymmärtää nuorten suuntautumista tulevaisuuteen ja toisaalta tunnistaa kuvitellun elämänkulun uhkakuvia, jos ympäröivä yhteiskunta tai nuoren tiedolliset, normatiiviset ja tunteisiin liittyvät tekijät ovat vaikeasti yhteensovittavissa (ks. Fischer ym. 2012).

Zittoun (2009) mukaan elämänkulua on sosiokulttuurisesta näkökulmasta mahdollista tarkastella intrapersoonallisena eli sisäisenä dialogina, interpersoonallisena eli yksilöiden ja ryhmien välillä ilmenevänä sekä kolmanneksi yhteiskuntien ja ideologioiden tasolla. Nämä tasot vastaavat sosiaalisten rep-

resentaatioiden teoriaan liittyviä ontogeneesin (yksilö), mikrogeneesin (vuorovaikutus) ja sosiogeneesin (yhteiskunta) ilmenemistasoja (Sakki ym. 2017). Edellä esitellyt tutkimukset edustavat lähinnä onto- ja mikrogeneesin tasoille sijoittuvaa intra- ja interpersoonallista näkökulmaa. Nuorten elämänkulkua koskevia käsityksiä rakennetaan myös sosiogeneesissä eli yhteiskunnan tasolla. Tämän rakentumisen tarkastelu esimerkiksi media-aineistojen tai koulujen oppimateriaalien kautta olisi jatkossa tärkeää.

Eri ilmenemistasot ovat yhteydessä toisiinsa ja sosiaalisten representaatioiden teoria mahdollistaa niiden yhdistämisen. Tutkimuksessa voitaisiin tarkastella esimerkiksi sitä, miten muutokset yhteiskunnan ja ideologioiden tasolla välittyvät ryhmien ja yksilöiden tasolle. Voidaan ajatella, että esimerkiksi mediakeskustelu työllisyysnäkömistä tai jonkin koulutusalun houkuttelevuudesta johtaa ryhmässä tapahtuvaan tai yksilön sisäiseen keskusteluun vaikkapa koulutussiihtymien merkityksestä (vrt. Koshkin ym., 2018) tai ikääntymisestä (Schulze 2011).

Tutkimuksen suuntaviivoja tulevaisuuteen

Elämänkulun tutkimuksessa on siirrytty jaettujen elämänvaiheiden ja ikäsidonnaisten kehitystehtävien tarkastelusta yksilöllisten elämänkulkujen, käännekohtien ja siirtymien tutkimiseen (Settersten 2003; Juntunen 2020). Tämä suuntaus kenties heijastaa yhteiskunnassa tapahtuvaa yksilöllistymistä. Se voi kuitenkin liiaksi korostaa yksilöiden irrallisuutta ympäröivästä sosiaalisesta ympäristöstä. Vaikka elämänkulut yksilöllistyvät, on ihmiselle luontevaa kertoa tarinaansa suhteessa toisiin ihmisiin (Elder 1998).

Jatkossa elämänkulua koskevassa tutkimuksessa olisi syytä kiinnittää menneisyy-

teen kohdistuvan retrospektiivisen kerronnan sijaan enemmän huomiota menneisyyden ja tulevaisuuden väliseen dynamiikkaan (de Saint-Laurent & Zittoun 2016) ja laajentaa näkökulmaa yksilön ja yksilöiden väliseltä tasolta myös yhteiskuntien ja ideologioiden tasolle sekä näiden eri tasojen suhteisiin. (Zittoun 2009). Yksilön, yhteisön ja yhteiskuntien välisten suhteiden tarkastelu ja niiden suhteiden näkeminen vastavuoroisina (Sakki ym. 2017) on sosiaalisten representaatioiden teorian tuoma lisäarvo elämäntutkimukseen.

Katsauksessa esitellyt tutkimukset edustavat monipuolisesti eri menetelmiä, kuten haastatteluja, sana-assosiaatioita ja kvantitatiivista kyselytutkimusta. Laadullisten menetelmien osalta erityisesti visuaalisten menetelmien hyödyntäminen, esimerkiksi elämäntutkimuksen havainnollistaminen piirtämällä (ks. Juntunen 2020), auttaa tavoittamaan arkikäsitteiden mielikuvallisen ulottuvuuden. Visuaaliset menetelmät soveltuvat hyvin käytettäväksi nuorten parissa ja toimivat itsessään keinona konkretisoida abstrakteja merkityksiä havaittaviksi sosiaalisiksi representaatioiksi (Hakoköngäs & Martikainen 2021).

Erilaiset vertailevat asetelmat ovat sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa hedelmällisiä luokiteltuihin ryhmäjäsenyyksiin (ikä, sukupuoli) perustuvien erojen ja samankaltaisuuksien havaitsemiseksi (Schulze 2011; Pitti 2017). Tärkeää olisi kuitenkin huomioida myös ”luonnollisten” ryhmäjäsenyyksien (Sakki ym. 2014), nuorten tapauksessa esimerkiksi kaveri- tai harrastusryhmien, merkitys elämäntutkimusta koskevien käsitysten muodostumisessa.

Sosiaaliset representaatiot rakentavat sosiaalista todellisuutta paitsi kommunikaation, myös toiminnan kautta (Hakoköngäs ym. arvioitavana oleva käsikirjoitus). Sosiaalisesti muodostetut käsitykset eivät estä yksilön elämäntutkimuksen muodostumista ainutlaatuisiksi.

Jaetut käsitykset ja niitä välittävät narratiivit vaikuttavat kuitenkin siihen, millaiset elämäntutkimukset näytettyvät mahdollisina tai mahdottomina ja miten omaa toimintaa suunnataan niiden mukaan. Narratiivitutkija Jerome Bruneria mukaillen: kertomus voi matkia elämää ja elämä kertomusta. Erialaisten elämäntutkimusten mahdollistamiseksi olisi tärkeää tunnistaa ja purkaa sosiaalisia representaatioita, jotka rajoittavat nuorten tulevaisuuskäsityksiä.

Katsaus on kirjoitettu osana Luode-hanketta (ESR: S21120)

Lähteet

- Cotrina, Anita & Huarcaya, Sofia & Ferreira, Márcia (2020) The middle-aged adult and their own old age: a structural approach to social representation. *Revista Brasileira de Geriatria e Gerontologia* 23 (6), e200162.
- de Saint-Laurent, Constance & Zittoun, Tania (2016) Memory in life transitions. Teoksessa Brady Waggoner (toim.) *Handbook of memory and culture*. Oxford: Oxford University Press, 1–32.
- Elder Jr., Glen H. (1998) The life course as developmental theory. *Child Development*, 69 (1), 1–12.
- Fischer, Anke & Peters, Vera & Neebe, Mirjam & Vávra, Jan & Kriel, Antoinette & Lapka, Miloslav & Megyesi, Boldizsár (2012) Climate change? No, wise resource use is the issue: social representations of energy, climate change and the future. *Environmental Policy and Governance* 22 (3), 161–176.
- Hakoköngäs, Eemeli & Martikainen, Jari & Sakki, Inari (arvioitavana oleva käsikirjoitus) Sosiaalisten representaatioiden teoria sosiaalisen konstruktionismien lähestymistapana.
- Hakoköngäs, Eemeli & Martikainen, Jari (2021) Visuaaliset menetelmät arkiajattelun tutkimuksessa. Teoksessa Sanna Ryyänen & Anni Rannikko (toim.) *Tutkiva mielikuvitus: Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 82–99.
- Juntunen, Anna (2020) Nuoret ja elävä toimijuuden tunto elämäntutkimuksen käännekohtissa. *Janus* 28 (1), 20–41.
- Koshkin, Andrey & Abramov, Ruslan & Rozhina, Ekaterina

- erina & Novikov, Andrey (2018) Role of social representations in student motivation for acquiring further education. *Interchange* 49 (3), 313–341.
- László, János (1997) Narrative organisation of social representations. *Papers on Social Representations* 6 (2), 155–172.
- Moscovici, Serge (1981) On Social Representations. Teoksessa Forgas, Joseph (toim.) *Social cognition: Perspectives on everyday understanding*. Lontoo: Academic Press, 181–209.
- Moscovici, Serge (2000) *Social representations: Explorations in social psychology*. Cambridge: Polity.
- Pitti, Ilaria (2017) What does being an adult mean? Comparing young people's and adults' representations of adulthood. *Journal of Youth Studies* 20 (9), 1225–1241.
- Sakki, Inari & Menard, Rusten & Pirttilä-Backman, Anna-Maija (2017) Sosiaaliset representaatiot: yhteisön ja mielen välinen silta. Teoksessa Antti Gronow & Tuukka Kaidesoja (toim.) *Ihmisielen sosiaalisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 104–129.
- Sakki, Inari & Mäkinieniemi, Jaana-Piia & Hakoköngäs, Eemeli & Pirttilä-Backman, Anna-Maija (2014) Miten tutkia sosiaalisia representaatioita? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 51 (4), 317–329.
- Schulze, Clélia (2011) Social representations of ageing shared by different age groups. *Temas em Psicologia* 19 (1), 43–57.
- Settersten, Richard (2003) *Invitation to the life course. Towards new understandings of later life*. New York: Baywood.
- Zittoun, Tania (2009) Dynamics of Life-Course transitions: A methodological reflection. Teoksessa Herbert Scheithauer & Niebank Kay & Ittel Angela (toim.) *Dynamic process methodology in the social and developmental science*. New York: Springer, 405–429.
- Zittoun, Tania (2012) Life-course: A Socio-Cultural Perspective. Teoksessa Jaan Valsiner (toim.) *The Oxford handbook of culture and psychology*. Oxford: Oxford University Press, 513–553.

Tässä numerossa kirjoittavat

Päivi Armila, YTT, dosentti, sosiologian yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto,
Yhteiskuntatieteiden laitos

Saija Benjamin, FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteiden osasto

Leena Holopainen, KT, professori, Itä-Suomen yliopisto, Kasvatustieteen ja psykologian
osasto

Emeli Hakoköngäs, dosentti, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, sosiaalipsykologia

Antti Häkkinen, sosiaalhistorian dosentti (Helsingin yliopisto)

Pia Koirikivi, FT, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta

Arniika Kuusisto, professori (FT, dos.), Helsingin yliopisto; Tukholman yliopisto; University
of Oxford

Mari Käyhkö, YTT, dosentti, sosiologian yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto,
Yhteiskuntatieteiden laitos

Kristiina Lappalainen, KT, dosentti, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, Kasvatustieteen
ja psykologian osasto

Mirja Määttä, VTT, nuorisotutkimuksen dosentti, projektitutkija, Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu, Nuorisotalon tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia

Leena Penttinen, KT, dosentti, erityisasiantuntija, Jyväskylän yliopisto

Mikko Piispa, VTT

Mikko Salasuo, talous- ja sosiaalhistorian dosentti (Helsingin yliopisto)

Ulla Tähtinen, VTT, Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologia

Katariina Waltzer, KT, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, Kasvatustieteen ja
psykologian osasto

Frida Westerback, VTM, laillistettu sosiaalityöntekijä, sosiaalityö- ja sosiaalietieteiden väitöskirjatutkija,
Helsingin yliopisto

English summaries

The agency of young adults taking a gap year in a delayed educational transition

**Katariina Waltzer, Leena Penttinen, Leena
Holopainen & Kristiina Lappalainen**

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 40 (3), 3–21

Educational choices and the transition to working life appear to be critical events related to adolescence in the life course. Previous research has produced information on how social and cultural expectations and fulfillment determine the agency of young adults. In this article, we examine the agency of young adults

who have spent gap years before the transition to higher education. The main concept of the research is agency in the life course. Twenty-eight young adults who had spent planned or unplanned gap years after upper secondary education and before applying to or entering university were interviewed for the study. The interviewees had taken part in activities organized by the *Korkeakoulustartti* project. The aim of the project was to support decision-making related to career choice and applying for higher education. The data were collected during the years 2019–2021. Utilizing the modalities of agency, we analyzed how young adults experienced themselves through a multifaceted dynamic of power, desire, feeling, competence, ability, and fulfillment. The results showed that potential is

built from individual experiences of agency, but also from social expectations that limit agency. In particular, restrictive fulfillment appeared to be both an obligatory compulsion of labor policy measures, but also an internalized cultural expectation.

Keywords: life course, agency, modalities, educational transitions

Young adults on the threshold of the labour market – the life course perspective

Mirja Määttä & Frida Westerback

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 40 (3), 22–38

Based on a unique qualitative longitudinal study, this article explores how young adults approach working life as part of the life course, and what kind of aspirations they have for the future. Drawing on individual interviews with 29 young adults conducted over the course of three years, we distinguished four life course categories in relation to working life: 1. the doors to working life open only momentarily before closing again; 2. investing in studies increases one's labour market value; 3. working life opens up, and one's position within it becomes established; and 4. the work-life relationship develops into an alternative one. For some young adults, the future looks hopeful when they find a suitable place in education or working life. For those who remain behind the closing doors of working life, good future prospects seem difficult to achieve. Some young people find other meaningful things in their lives instead of traditional participation in working life.

Keywords: life course, transitions, future, education, employment

“Sanna come back.” Friendship relations in the lives of young people in the hinterland

Päivi Armila & Mari Käyhkö

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 40 (3), 39–52

The article deals with the friendship relations of young people growing up in a sparsely populated remote village in Finland. We make use of longitudinal interview data collected during the Youth in Time research project (2015–2025). The article is based on discussions with ten young people, who were interviewed twice a year during a five-year data collection period. This intensity of data collection has made it possible to examine a life course transition through which the informants move towards the

secondary education phase and on to new, more urban and socially vibrant environments. The young people's remote home region forms particular frames for their peer relations: young people of the same age are rare, and almost everyone knows each other. They are surrounded by relatively stable peer groups throughout the basic education years, and this shared history connects them quite tightly. During the secondary education years, they make new friends, but these friendships tend to remain temporary. The analysis also reveals a gender difference: girls articulate their friendships reflexively, but boys talk about their friendships in a more indirect way. Girls explicitly define friendship as emotions and practices with an emphasis on mutual trust.

Keywords: friendship, qualitative longitudinal research, home region, life course

Adversity and challenges faced by young people during the life course. Perspectives on resilience in the light of the theory of sustainable well-being

Saija Benjamin, Pia Koirikivi & Arniika Kuusisto

The Finnish Journal of Youth Research
(*Nuorisotutkimus*) Vol 40 (3), 53–72

It is important to pay attention to young people's resources and ways to cope with adversity. Resilience plays a central role in the construction and maintenance of sustainable well-being. This article is based on life course interviews with 45 young people in upper secondary education in Finland. The analysis focuses on the challenges faced by young people and the ways they dealt with the adversities they experienced. These are analysed in the HDLB framework through the four dimensions of needs (Having, Doing, Loving, Being) (Helne & Hirvilammi 2015; 2021; 2022). We suggest that structuring young people's challenges and the resources available to them according to the HDLB dimensions is helpful. It enables understanding the connection between adversities and the needs they generate, and identifying the resources that young people have at their disposal. This also helps professionals to tailor appropriate support for a young person when needed.

Keywords: life course, resilience, adversity, resources, theory of sustainable well-being

nuorisotutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

Pääkirjoitus

Anna-Maija Niemi, Reetta Mietola & Jenni Helakorpi
Suomalaisen elämäntutkimuksen moninaisuus ja moniäänisyys 1

Artikkelit

Katariina Waltzer, Leena Penttinen, Leena Holopainen & Kristiina Lappalainen
Välivuotta viettävien nuorten toimijuus viivästyneessä koulutussiirtymässä 5

Mirja Määttä & Frida Westerback
Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnyksellä
– elämäntutkimuksen näkökulma 22

Päivi Armila & Mari Käyhkö
"Sanna tuu takasin". Ystävydet syrjäseudulla kasvaneiden nuorten elämässä 39

Saija Benjamin, Pia Koirikivi & Arniika Kuusisto
Nuorten elämäntutkimuksen haasteita ja vastoinkäymisiä. Näkökulmia resilienssiin
kestävän hyvinvoinnin teorian valossa 59

Katsaukset

Mikko Piispa, Mikko Salasuo & Antti Häkkinen
Elämäntutkimuksen siirtymät ja elämäntutkimusanalyysi nuoruuden tutkimisen menetelmänä 73

Eemeli Hakoköngäs & Ulla Tähtinen
Kuviteltu elämäntutkimus – nuorten tulevaisuuskäsitykset sosiaalisina
representaatioina 83

Tässä numerossa kirjoittavat 88

English summaries 88